

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Buddhist Integrated Learning Media

at Public Space in Roi Et Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Buddhist Integrated Instruction

at Public Space in Roi Et Province

โดย

พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร.

พระนัฐวุฒิ สิริจันท, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765025

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Buddhist Integrated Learning Media
at Public Space in Roi Et Province

โดย

พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร.

พระนัฐวุฒิ สิริจิต, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765025

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 3

Development of Buddhist Integrated Learning Media at Public Space in Roi Et Province

By

Asst. Prof. Dr. Pharkhurvapeechantakhun

Dr. Phranatthawut Sirichantho

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

RoiEt Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765025

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย : พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร., พระนัฐวุฒิ สิริจิตฺโต,ดร.

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การศึกษาการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ ๑) ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน ๔๔๐ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบสื่อ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นการท่องเทียวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับทุกวัย ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

๒. พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมการพัฒนาแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙

การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ชุมชน วัด และโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันโดยสอดคล้องหลักธรรมอริยสัจ ๔ และไตรสิกขาผ่านสื่อการจัดการเรียนรู้ เช่น วิดีทัศน์ แผ่นพับ สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม โดยในทุกกิจกรรมจะสอดแทรกสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๗.๐$ S.D. = ๐.๕๐) และครั้งที่ ๒ ($\bar{X} = ๑๘.๙๐$ S.D. = ๐.๓๑) สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑๓.๖๕$ S.D. = ๐.๕๙) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖

คำสำคัญ: การพัฒนา, สื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ, พื้นที่สาธารณะ

Research Title: Development of Buddhist Integrated Learning Media at Public Space
in Roi Et Province

Researchers: Asst. Prof. Dr. Pharkhurvapeechantakhun
Dr. Phranatthawut Sirichantho

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist College

Fiscal Year: 2022 (2565 B.E.)

Abstract

The research program is “Development of Buddhist Integrated Learning Media at Public Space in Roi Et Province”. This research wants to improve Buddhist integrated learning media including the efficiency of Buddhist integrated learning media to take the objective of program for developing the quality of life and Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province usefully. The objectives of the research program are 1) to study model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province 2) to develop Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province 3) to evaluate of the satisfaction of the model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province. The study is the Mixed Methods Research including document research, quantitative research, qualitative research and action research. The populations of the research are 440 of monks and people who live in the area of Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist college, Niwet sub-district, Thawat Buri district, RoiEt province. The research results are

1. to study model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province, the opinion of the respondents of the questionnaire on the model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is found that the overall mean score is 4.20 with at high level, the model of media at public space must

use for leaning and teaching efficiently such as 1) analyzing the data for media design 2) the media for leaning and teaching consisting of picture and sound emphasizing the local culture tourism in all generations 3) the content of media is very fun and making the learners happy not boring such as the media of temple, religious, Buddhist ceremony and local tradition and culture.

2. to develop Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province, the opinion of the respondents on participating with development of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is overall mean score 4.19 with at the high level, the promotion of development of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province should encourage the people to arrange the activities and integrate the Buddhist teaching using in daily life. The comparison of before and after using the manual of development of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is found that the simple target groups have the test result after participating with training activity of manual of development of Buddhist integrated learning media at public space in the first time with the mean score 17.0 and standard deviation 0.05 ($\bar{x} = 17.0$ S.D. = 0.50) and in the second time with the mean score 18.9. and standard deviation 0.31 ($\bar{x} = 18.90$ S.D. = 0.31), it is higher than before participating training activity with mean score 13.65 and standard deviation 0.59 ($\bar{x} = 13.65$ S.D. = 0.59), so the simple target groups have the test result before and after using the manual of development of Buddhist integrated learning media at public space with the statistically significant difference of 0.05.

3. to evaluate of the satisfaction of the model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is found that overall mean score is 4.26 which is at highest level.

Keywords: Development, Buddhist integrated learning media, Public Space

กิตติกรรมประกาศ

แผนการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งหวังการเสริมสร้างแนวคิดการออกแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พัฒนาส่งเสริมสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและประเมินความพึงพอใจและนำเสนอสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ คณะผู้วิจัย กราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพร้อมทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ในการสนับสนุนศึกษาวิจัยรวมทั้งให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยและอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานการวิจัยในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้ความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

คุณงามความดีที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจและความมีอุทิศสภาวะวิริยะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอน้อมบูชาถวายแด่พระเถระครูบาอาจารย์ และคณะบุคคลที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามเพื่อการเรียนรู้ในชีวิตและพระพุทธศาสนาของคนในสังคม

คณะผู้วิจัย

๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๙
๑.๓	ปัญหาการวิจัย	๙
๑.๔	ขอบเขตการวิจัย	๑๐
๑.๕	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๒
๑.๖	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๓

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑	หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้	๑๔
๒.๒	แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน	๑๘
๒.๓	แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบการจัดการเรียนรู้	๒๕
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงพุทธ	๔๘
๒.๕	แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ	๖๗
๒.๖	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๒

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑	รูปแบบการวิจัย	๙๙
๓.๒	พื้นที่และองค์กรกรณีศึกษา	๙๙
๓.๓	ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๑๐๒
๓.๔	เครื่องมือการวิจัย	๑๐๒
๓.๕	การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย	๑๐๓
๓.๖	การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๘

๓.๗	การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๑๑๒
๓.๘	สรุปขั้นตอนการวิจัย สรุปขั้นตอนและวิธีการศึกษาวิจัยในครั้งนี้	๑๑๒

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ๑๑๔

๔.๑	ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๑๔
๔.๒	พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๒๔
๔.๓	ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๓๔
๔.๔	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๗

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ๑๔๒

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๔๒
๕.๒	อภิปรายผล	๑๔๘
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๑๕๓

บรรณานุกรม ๑๕๔

ภาคผนวก	๑๖๑
ภาคผนวก ก จดหมายนำ	๑๖๒
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	๑๖๔
ภาคผนวก ค แบบสอบถาม	๑๖๗
ภาคผนวก ฅ รูปภาพกิจกรรม	๑๗๖
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	๑๘๔
ภาคผนวก จ บทความวิจัย	๑๘๖
ภาคผนวก ฉ คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ	๒๐๔
ภาคผนวก ช บทสรุปผู้บริหาร	๒๑๔
ภาคผนวก ซ ประวัติผู้วิจัย	๒๒๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการเรียนการสอน โดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ ผู้สอน ผู้เรียน และสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ใช้กันมาก คือ ภาษาพูด และภาษาเขียน ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ในปัจจุบันจะพบว่า มีสื่อการเรียนการสอนมากมายหลายชนิด เพราะถือว่าสื่อการเรียนการสอน คือ มือที่สามของครู ช่วยให้ครูสอนได้สนุก และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น บทบาทของสื่อการเรียนการสอนในบทเรียน ก็คือ เป็นตัวกลาง ตัวช่วย ในการให้ข้อมูลความรู้หรือสิ่งบอกกล่าวแก่ผู้เรียน แต่การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลนั้น ต้องตรงกับจุดประสงค์เนื้อหา และกิจกรรมของบทเรียน อีกทั้งยังต้องใช้อย่างประหยัด และคุ้มค่าอีกด้วย สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีคุณลักษณะต้องใช้อย่างประหยัด และคุ้มค่าอีกด้วย สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีคุณลักษณะเฉพาะในตัวของมันเอง ดังนั้น ผู้ที่รับผิดชอบซึ่งรวมทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องของการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม สื่อบางประเภทมีราคาแพง อาจหาวิธีการสร้าง และดัดแปลงทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสื่อเพื่อนำมาใช้ประกอบการสอน รวมทั้งต้องเรียนรู้การเก็บรักษาสื่อต่าง ๆ เป็นอย่างดีด้วย ผู้บริหารก็เช่นเดียวกันจะต้องมีความรู้เรื่องสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอน รวมทั้งจัดหา สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในเรื่องสื่อการเรียนการสอน โดยจะเน้นในเรื่องหาสาระที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร และครูผู้สอนเกี่ยวกับเรื่องสื่อการเรียนการสอน โดยจะเน้นในเรื่องความหมาย ประเภทของสื่อ ประโยชน์ของสื่อการเรียน การสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน การเก็บรักษา การบริหารสื่อ การเรียนการสอน บทบาทผู้บริหารโรงเรียนกับสื่อการเรียนการสอน^๑ สื่อการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ได้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร สื่อเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้ ความคิด เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน

^๑อำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๙๘.

ในทางการศึกษาได้มีผู้เรียกสื่อตัวกลางแตกต่างกันออกไปตามยุคตามสมัย ตามความคิดเห็น และตามความเหมาะสมของแต่ละกรณี เช่น อุปกรณ์การสอน โสตทัศนอุปกรณ์ โสตทัศนูปกรณ์ สื่อการสอน และสื่อการเรียน ในปัจจุบันมักนิยมใช้คำว่า สื่อการเรียนการสอน แต่ละคำดังกล่าวมานี้ล้วนหมายถึงตัวกลางทั้งสิ้น แต่มีความหมายลึกซึ้งแตกต่างกัน กล่าวคือ สื่อการสอนเน้นที่ตัวผู้สอน ส่วนสื่อการเรียนเน้นที่ตัวผู้เรียน แต่เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน จึงน่าจะเรียกตัวกลางที่ใช้ในการเรียนการสอนว่า สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน แต่เดิมนั้นใช้คำว่า อุปกรณ์การสอน (Teaching Aids) เน้นถึงสิ่งที่นำมาใช้ช่วยประกอบในการสอน แต่ต่อมาพิจารณาเห็นว่า สิ่งที่นำมาใช้ช่วยในการสอนนั้น ส่วนใหญ่ต้องใช้ประสาทตา และประสาทหูเพื่อการรับรู้ จึงหันมาใช้คำว่า โสตทัศนอุปกรณ์หรือ โสตทัศนูปกรณ์ (Audio-Visual Aids)

ต่อมาเมื่อมีการพิจารณารูปแบบของการเรียนการสอนว่า เข้าลักษณะของกระบวนการสื่อความหมาย (Communication Process) มีองค์ประกอบครบ ได้แก่ ครูผู้สอนซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร คือ สาร อุปกรณ์การเรียนการสอนและวิธีการ คือ สื่อผู้เรียน คือ ผู้รับ ซึ่งสื่อที่ว่านี้ก็คือตัวกลางนั่นเอง

ด้วยเหตุและผลดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีการนำคำว่า สื่อ (Medias) มาใช้แทนคำว่า อุปกรณ์ และเนื่องจากเน้นที่ตัวผู้สอนเป็นสำคัญ จึงเรียกว่า สื่อการสอน (Teaching Medias) จนถึงในยุคปัจจุบัน การจัดการศึกษาได้หันมามุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น คำที่ใช้เรียกกันว่า สื่อการเรียน (Learning Medias) จึงเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม นักการศึกษาส่วนมากยังคงใช้คำว่า สื่อการสอน และสื่อการเรียน ถ้าหากจะพิจารณาให้ละเอียดและเข้าใจง่าย ก็ต้องพิจารณาคำเรียกโดยยึดถือเอาตัวผู้ใช้เป็นหลัก เช่น สิ่งที่ครูผู้สอนนำมาช่วยสอน เรียกว่า สื่อการสอน ได้แก่ แผนภูมิ รูปภาพ แผนภาพ

การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีผู้สอน ผู้เรียนอาจได้พบเห็น ได้ยิน หรือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยใช้สื่อรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า สื่อการเรียน แต่เมื่อใดก็ตามที่มีการสอน จะต้องมีการเรียนเกิดขึ้น ถ้าสื่อการสอนและสื่อการเรียนสอดคล้องสัมพันธ์กัน การเรียนการสอนก็จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรต้องการ เช่น ครูใช้แผนภูมิอธิบายการสอน เรื่อง อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของนก ประกอบคำอธิบาย และในขณะเดียวกันครูผู้สอนได้พิมพ์ภาพถ่ายลักษณะคล้ายนกในแผนภูมิ แจกจ่ายให้ผู้เรียนคนละแผ่น ผู้เรียนฟังคำอธิบายจาก

ครูผู้สอน และจัดบันทึกคำบรรยายส่วนต่าง ๆ ลงในภาพนก กระบวนการเรียนการสอนในสภาพเช่นนี้ จะช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น สะดวก รวดเร็ว และ เข้าใจง่าย เราเรียกแผนภูมิว่า สื่อการสอน และเรียกภาพนกในกระดาดของผู้เรียนว่า สื่อการเรียนรู้ และเนื่องจากสิ่งที่ครูผู้สอนนั้น ผู้เรียนก็ได้ใช้ประกอบในการเรียนรู้ไปด้วย ดังนั้น สิ่งที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในกระบวนการสอน จึงน่าจะมีเหตุผลเพียงพอที่จะเรียกว่า สื่อการเรียนการสอนได้

สื่อการเรียนการสอน จึงหมายถึง สิ่งที่ช่วยในการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ใช้เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

๑. ทำให้สิ่งที่เข้าใจยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น
๒. เป็นการสร้างแรงจูงใจ และเร้าความสนใจ
๓. ช่วยเสริมสร้างความคิด และการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน
๔. สามารถเอาชนะข้อจำกัดต่าง ๆ เกี่ยวกับเวลา ระยะทาง และขนาดได้ เช่น
 - ๔.๑ ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเร็ว ดูช้าลง เพื่อศึกษาได้
 - ๔.๒ ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวช้า ดูเร็วขึ้น เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง
 - ๔.๓ สามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาได้
 - ๔.๔ สามารถย่อสิ่งใหญ่ให้เล็กลง เพื่อให้สะดวกแก่การศึกษา
 - ๔.๕ ขยายสิ่งเล็กให้ใหญ่ขึ้น
 - ๔.๖ ทำสิ่งที่เป็นามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น
 - ๔.๗ สามารถนำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้^๑

การแสวงหารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมและมีคุณภาพ ทั้งด้านสติปัญญาหรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านการปฏิบัติหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านจิตใจหรือจิตพิสัย (Affective Domain) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริง^๑ยังคงเป็นประเด็นสำคัญของปัญหาการศึกษาไทยมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้พบข้อจำกัดของรูปแบบการเรียนรู้แบบแยกส่วน (Duality Education) ที่

^๑อนุศักดิ์ สมิตสันต์, การบริหารวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการบริการการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๙-๑๘๐.

^๑ Jongsathityou, J. and Sukhapirome, R., The research report on the characteristics and processes of cultivating the moral and ethics of different countries, (Bangkok: Prigwhan Graphic, 2007), p. 42.

มุ่งเน้นความรู้และความชำนาญเฉพาะศาสตร์^๔ เพื่อสนองความต้องการเสพในลักษณะวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ละเลยการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพจิตใจหรือจิตพิสัย การเปรียบเทียบกับชนซึ่งดีจึงเด่นกลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการส่งเสริมแทนการเกื้อกูลและเอื้ออารีต่อกัน ทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ถูกลดทอนขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เอียงข้าง แยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริงเกิดความบีบคั้นทั้งในตนเองและระหว่างกันในสังคม และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต^๕ ทิศนา ขัมมณี และคณะ ได้ทำการศึกษาแบบพหุกรณี เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่ายุทธวิธีที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายอย่างเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง^๖

มนุษย์ทุกคนเกิดการเรียนรู้ตั้งแต่กำเนิดจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ที่ต้องทำงานและติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ส่วนตนและส่วนสังคม การเรียนรู้จึงเป็นพฤติกรรมชั่ววูบภายในจิตใจที่ส่งผลต่อผู้อื่นในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ต่างกัน ซึ่งสามารถพัฒนาให้ยั่งยืนและรอบด้านได้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาองค์ชีวิตครอบคลุมทั้งวัตถุภายนอกและภายในจิตใจ^๗ การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธจึงหมายถึงกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ส่วนจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรม และกระบวนการทางจิตของมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และควบคุม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งความพยายามที่มนุษย์จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันเองนั้นมามีมาเนิ่นนานแล้ว การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธที่ให้ความสำคัญแก่การรับรู้สิ่งที่ตั้งตามถูกต้อง

^๔ Wasee, P., The education system that solves the misery of the whole earth, (2nd ed.), (Nakhon Pathom: Center for Intellectual Wisdom Mahidol University, 2007), p. 84.

^๕ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔.[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com>, [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^๖ ทิศนา ขัมมณี และคณะ, **วิทยาการด้านการคิด**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖

^๗ Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), **Dictionary of Buddhism**, (Bangkok: MCU Press, 2002), p. 42.

(สัทธรรม) จากการเรียนรู้โดยกัลยาณมิตร (สัตบุรุษ) ที่มีองค์ประกอบของการรับรู้ ๓ ประการคือ ๑. อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๒. อายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งที่ถูกต้องกาย (โณภูมัพพะ) ธรรมารมณ์ (อารมณ์ที่เกิดจากใจ) และ ๓. วิญญาน คือ ความรู้ การพัฒนาความสามารถในการรับรู้ ที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงคือ สติ (Mindfulness) ที่ช่วยให้รู้เท่าทันอารมณ์ตามความเป็นจริงได้^๔ (Active listening) ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจในชีวิตปัจจุบันนี้ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาความทุกข์ของระดับปัจเจกและระดับสังคมได้^๕

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนามาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอนให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น ๆ มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสภายูวพุทธสมาคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๖ ว่าพุทธศาสนาที่ใช้ได้ทุกปีทั้งผู้เยาว์ผู้แก่ โดยเฉพาะสำหรับผู้เยาว์ ถ้าสามารถที่จะอธิบายให้เข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ใช้การได้จริง ๆ ไม่ต้องใช้คำที่ หูหრა ไม่ต้องใช้คำในทางวิชาการของพุทธศาสนาเลยก็ได้ เขาจะสนใจไม่ใช่น้อย และเขาจะใช้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่การศึกษาของตน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา สิ่งที่มีคือ มีเหตุใดก็ต้องมีผลนั้น ผลนั้นต้องเป็นเพราะเหตุ อันนี้เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ผู้ที่ใช้เหตุผลและได้รับอบรม คือ ได้รับฟังและฝึกฝนสมองของตนตั้งแต่เยาว์ ที่ว่าตั้งแต่เยาว์นี้ไม่ได้ปิดกั้นว่าเยาว์แค่ไหน ตั้งแต่เกิด ตั้งแต่ยังพูดไม่ได้ ถ้าสั่งสอนได้เราก็กสั่งสอนได้ ตั้งแต่พูดไม่ชัดคือยังเกือบไม่รู้เรื่องอะไร เราสั่งสอนให้มีเหตุผลตลอดนั้นมากจะมีเหตุผล ถ้าไม่ได้สั่งสอนหรือบอกว่ายังเด็กเกินไปแล้วก็น่ารัก ปล่อยมันตามเรื่องตามราว หรือตามใจของพ่อแม่หรือตามใจของผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเสีย ซึ่งปรากฏมาแล้วว่า เด็กเสียเพราะว่าตามใจ ต้องอบรมตั้งแต่อายุยัง

^๔ Srichannil, C., Healing through Culturally Embedded Practice: An Investigation of Counsellors' and Clients' Experiences of Buddhist Counselling in Thailand, **Thesis Doctor of Philosophy**, (The University of Edinburgh, 2014), p. 24.

^๕ Chatsuwat, T., A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism, **Journal of Graduate Studies Review**, 13(1), (2017), 1-11

น้อย^{๑๐} ดังนั้นหัวใจของศาสนาหรือหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้กับเด็กได้ตั้งแต่ในวัยเยาว์ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นหลักธรรมหรือพระธรรมคำสั่งสอนที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ นอกจากนั้นพระองค์ยังมีวิธีการสอนที่หลากหลาย พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามพระนามที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมของพระพุทธองค์สอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธองค์จึงอยู่บนหลักของเหตุและผล ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง สังคม ตลอดจนปัญหาการศึกษา สามารถแก้ไขได้ด้วยหลักคำสอนและวิธีสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะแก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ข้างนอก คือ แล้วแต่เหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหตามหลักพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว^{๑๑}

ในส่วนของการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ซึ่งถือจุดสำคัญที่การศึกษาแบบพุทธจึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) ที่ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธเจ้าทรงมองประเด็นที่ธัมมานุธรรมปฏิบัติ อธิบายรวมถึงการปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือปฏิบัติธรรมน้อยค่อยแก่ธรรมใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายถึง “ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ” พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๑๒} คำอธิบายของพระพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกันอยู่ นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตใจด้วยเช่นเดียวกัน จิตถือเป็นนามขันธ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับระบบภายในร่างกาย กล่าวคือจิตทำหน้าที่ให้อินทรีย์ (Organism) ทั้งหลายดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นจิตยังมีอิทธิพลต่อร่างกายดังคำกล่าวที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ” ร่างกายและจิตใจจึงมีส่วนเกี่ยวเนื่องกันเป็นระบบรูปนามที่แยกกันไม่ออกเป็นหลักความประพตฺติชอบ ทางกายทางวาจา ทางใจ

^{๑๐} ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), วิธีแก้ปัญหามนุษย์, วารสารแรงงานสัมพันธ์, (๒๕๔๐), ๓๘(๖): ๓๖.

^{๑๒} Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), *Dictionary of Buddhism*, (Bangkok: MCU Press, 2002), p. 42.

ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ และสร้างความงามสง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม^{๓๓} ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนสามารถลดความวิตกกังวลใจที่เคยเกิดขึ้นในชีวิต^{๓๔} ทั้งด้านการทำหน้าที่ทางสังคม ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ด้านการศึกษาธรรม ด้านคุณธรรม ด้านการปฏิบัติตนขั้นสูง และด้านเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นหลักการพัฒนาชีวิตและสังคมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดคือความหลุดพ้นที่เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา^{๓๕} และนำไปสู่กระบวนการคิดให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่การตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องก่อนการปฏิบัติ

การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในมิติของการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำเสนอการเรียนรู้สติในร่างกายและจิตใจมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ ที่เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ว่าร่างกายนี้พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยวิวัฒนาการการสร้างสรรค์แห่งสติ ในฐานะ กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นระบบก่อเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องอกุศลกรรม และการจัดกระบวนการที่เพียบพร้อม (สัปปายะ) ยังเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นของความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความสุข ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้เรียนรู้ประสบความสำเร็จ มีสภาวะที่เป็นปกติสุขเหมาะแก่การพัฒนาไปเป็นคนดีคนเก่ง คนมีความสุข ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ตลอดจนมิติของการสร้างพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมในลำดับต่อไปด้วย

ปัจจุบันได้มีการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศ ในระยะแรกของการปฏิรูปการศึกษานักการศึกษาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับกระแสของทฤษฎีการศึกษาใหม่ ๆ ที่สนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ปัญญาเป็นฐาน ที่สามารถควบคุมความประพฤติที่ถูกต้อง จิตใจที่มั่นคง และการใช้ปัญญาในการเรียนรู้ที่สามารถเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ และการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่ความรู้ใหม่ ๆ ได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากมาย ทั้งมีความรู้ที่แยกส่วนเฉพาะด้านเกิดใหม่ตลอดเวลาอันมีผลจากการวิจัยและพัฒนา แต่การจัดการเรียนการสอน

^{๓๓} Namanee, P., Sadarasantosa and Stability of Family Institution, *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), (2016): 42-55.

^{๓๔} Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh, Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society, *Journal of MCU Peace Studies*, 3(2), (2015): 45-64

^{๓๕} Phramaha Phatchawat Khematassi et al., Magalatthadipani: The Science of Wellbeing Life, *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), (2016): 373-382.

แบบแยกส่วน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าวิชาต่าง ๆ ที่เรียนไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน^{๑๖} ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกใช้ และดัดแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน โดยนำแนวคิด เทคนิค และวิธีการเข้ามาช่วย เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงแก่นของความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอย่างจริงจัง มีการระดมความคิดภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้เรียน^{๑๗} และวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่เป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง คือ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ^{๑๘}

จากความสำคัญดังกล่าว ได้มีนักการศึกษาของไทยเสนอวิธีการจัดการศึกษาที่นำความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มาเชื่อมโยงกับพุทธศาสตร์ โดยมีแนวคิดที่ว่าสาระความรู้ต่าง ๆ กับพุทธศาสตร์เป็นเรื่องที่เข้ากันได้อย่างกลมกลืน เนื่องจากพุทธศาสตร์ เป็นเรื่องความเป็นจริงของธรรมชาติ ถ้าผู้เรียนเรียนรู้อย่างบูรณาการกลมกลืนแล้ว ผู้เรียนจะมีชีวิตที่ดีงาม และดำเนินชีวิตได้อย่างสงบเย็น และเป็นประโยชน์ อีกทั้งยังสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน^{๑๙}

จากแนวคิดข้างต้น พระพรหมคุณาภรณ์^{๒๐} ได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวพุทธ กล่าวคือ เป็นการศึกษาเพื่อรู้ความจริงของธรรมชาติ และพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติโดยยึดถือทางสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย และตรงกับความจริง ไม่ให้สุดโต่ง เยี่ยงสุด ซึ่งจะพลัดจากตัวความจริง ที่เป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา สามารถสะท้อนแนวคิด

^{๑๖} Jacobs, G. M., *Learning Cooperative Learning Via Cooperative Learning, A Sourcebook of Lesson Plans for Teacher Education on Cooperative Learning*, (Reprinted), (Singapore: SEAMEO, 2001), pp. 5-12.

^{๑๗} Slavin, R. E., *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice*, (Boston: Allyn and Bacon, 1995), pp. 49-69.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), (พิมพ์ครั้งที่ ๒), *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), (พิมพ์ครั้งที่ ๒), *ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗.

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม*, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ การจัดการศึกษา ตามแนวพุทธ เป็นการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้าไปในการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนดี ยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การพัฒนานักเรียนให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นโดยใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนานักเรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ให้กับนักเรียนอย่างเป็นองค์รวม^{๒๑} ซึ่งผลที่เกิดจากการพัฒนานักเรียน นักเรียนจะสามารถ ๑) พัฒนาตนเองด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ๒) พัฒนาตนเองทางด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๓) พัฒนาตนเองทางด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนงและ ๔) พัฒนาตนเองทางด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น^{๒๒}

จากความเป็นมาและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน จึงเป็นปัญหาที่ผู้วิจัยมีแนวคิดในการวิจัยการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

^{๒๑} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๐๒-๖๐๔.

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑. รูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นลักษณะอย่างไร
๒. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร
๓. ความพึงพอใจของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งหาประสิทธิภาพของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่

- ๑) การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ
- ๒) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ๓) การพัฒนากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ๔) คุณภาพชีวิตของผู้ใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านองค์กรและพื้นที่ งานวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาใน ๒ ระดับ ได้แก่

๑) **ระดับนโยบาย** เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

๒) **ระดับอำเภอ** สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์

เป็นสถานที่สวนสาธารณะที่ประชาชนในอำเภอเมืองนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสุ่มพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือประชาชนใน ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๙,๑๒๐ คน^{๒๓}

ส่วนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนทั้งสิ้น ๙,๑๒๐ คน จากนั้นเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน ใช้วิธีการสุ่มตามสัดส่วนของจำนวนประชากร แบบเจาะจง (Purposive sampling)

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

(๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงนโยบาย ได้แก่ ตัวแทนของวัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมือง ผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๕ คน

(๒) ตัวแทนขององค์กรบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ คน

(๓) ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม พระสงฆ์ และแกนนำประชาชนที่ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๐ รูป/คน

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ ราย

๔.๑.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย จำนวน ๑๐ เดือน

๔.๑.๕ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

^{๒๓} วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองร้อยเอ็ด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

ตัวแปรอิสระ รูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรตาม การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้ถ่ายทอดหรือนำความรู้ ในลักษณะต่าง ๆ จากผู้ส่งไปยังผู้รับให้เข้าใจ ความหมายได้ตรงกันในการเรียนการสอนสื่อที่ใช้เป็นตัวกลางนำความรู้ในกระบวนการสื่อความหมายระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเรียกว่าสื่อการสอน (Instruction Media)

รูปแบบการเรียนการสอนเชิงพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นจากการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม คือ อริยสัจ ๔ และ หลักไตรสิกขา มาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

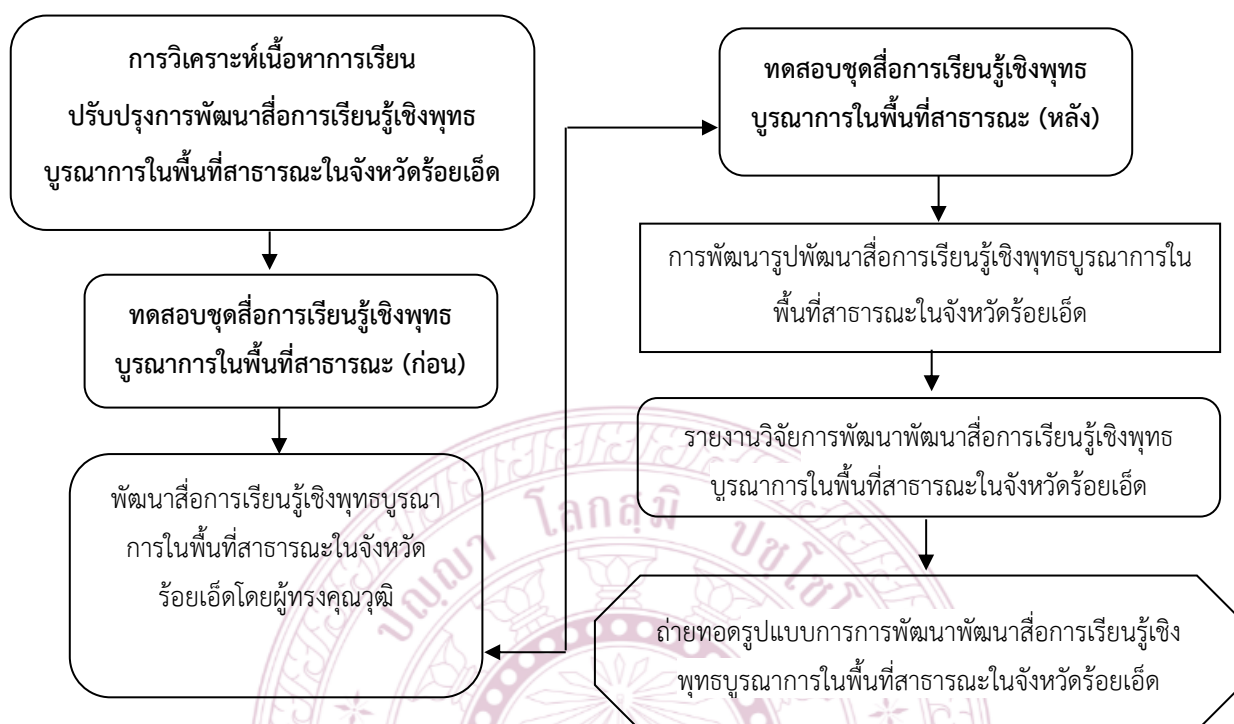
พุทธบูรณาการ หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมเข้าไปเสริมและร่วมปฏิบัติในกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะ อันประกอบด้วย อริยสัจ ๔ และ หลักไตรสิกขาเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบกิจกรรม หมายถึง การออกแบบกิจกรรมภายใต้โครงการ “พัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม

- ๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า
- ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย
- ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา
- ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน
- ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่เป้าหมายที่เกิดจากการตัดสินใจร่วมกันของผู้วิจัยและคณะวิจัยเพื่อการปฏิบัติกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดร้อยเอ็ดได้แก่ พื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

๑. สามารถพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้
๒. สามารถนำผลการวิจัยไปปรับเป็นนโยบายของภาครัฐและภาคเอกชนในการการพัฒนาสื่อการเรียนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประชาชนในพื้นที่ได้รับการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากสื่อการเรียนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อวิจัย “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ดังนั้นการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการจึงมีความสำคัญในยุคปัจจุบันนี้ คณะผู้วิจัยจึงแบ่งการนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับดำเนินการวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้

๒.๑.๑ ความสำคัญของสื่อการเรียนรู้

กรมวิชาการ^๑ได้อธิบายว่า สื่อการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื่องจากสื่อเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก เพิ่มพูนประสบการณ์สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางความคิด ได้แก่การคิดไตร่ตรอง การคิดสร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมให้แก่ ผู้เรียน ดังนั้น ในการ

^๑กรมวิชาการ, กองวิจัยทางการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มุ่งเน้นทักษะการสื่อสารตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๖

จัดทำสื่อการเรียนรู้จึงเป็นแนวทางและทิศทางสำคัญในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ของการศึกษานอกโรงเรียนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

๒.๑.๒ ประเภทของสื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษานอกโรงเรียนควรมีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบเนื้อหาสาระการนำไปใช้ให้ตรงตามความต้องการของบุคคล สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนการศึกษานอกโรงเรียนที่ควรนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้^๒

๑) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเพื่อสนองการเรียนรู้ตามหลักสูตรประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน เช่น หนังสือเรียน คู่มือครู ชุดวิชา หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านเพิ่มเติม แผนการสอน ใบงาน แบบฝึกกิจกรรม ฯลฯ และสื่อสิ่งพิมพ์ทั่วไป เช่น หนังสือพิมพ์ จุลสาร วารสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ แผ่นภาพ เป็นต้น

๒) สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และทักษะต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เช่น ครูในระบบโรงเรียน ครู ทรช. บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย ฯลฯ ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถผู้มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง สื่อที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือโสตทัศนวัสดุหรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ แถบบันทึกเสียงสไลด์ สื่อคอมพิวเตอร์ ช่วยสอน การใช้อินเทอร์เน็ตในการเรียนการสอน การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

๔) สื่อกิจกรรม หมายถึง สื่อประเภทวิธีการที่ใช้ในการฝึกทักษะ ฝึกปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น สถานการณ์จำลองบทบาทสมมติ ทัศนศึกษา เกมส์ การทำโครงการ การจัดนิทรรศการ การสาธิต เป็นต้น

๒.๑.๓ หลักการเลือกใช้สื่อการเรียนรู้

โนเอล และลีโอนาร์ด ให้หลักการเลือกสื่อการเรียนรู้ ดังนี้

๒.๑.๓.๑ มีความเหมาะสมกับระดับสติปัญญาของผู้เรียน

๒.๑.๓.๒ เหมาะสมกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

^๒กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนาสื่อเพื่อ บททวนเนื้อหาในหมวดวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาต่อ (อ.๓) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับ กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๒.

๒.๑.๓.๓ เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

๒.๑.๓.๔ เหมาะสมกับเรื่องที่สอน

๒.๑.๓.๕ มีลักษณะที่น่าสนใจ

๒.๑.๓.๖ ตรงกับจุดประสงค์ในการสอน

๒.๑.๓.๗ ไม่เสียเวลาในการใช้มากเกินไป

๒.๑.๓.๘ เป็นแบบง่าย ๆ และไม่ซับซ้อนจนเกินไป

๒.๑.๓.๙ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น

๒.๑.๓.๑๐ ช่วยให้การเสริมสร้างเจตคติที่ดีแก่ผู้เรียน

๒.๑.๓.๑๑ ช่วยเพิ่มทักษะให้แก่ผู้เรียน

๒.๑.๓.๑๒ ให้ผลดีต่อการเรียนการสอนมากที่สุด

๒.๑.๓.๑๓ ราคาไม่แพงจนเกินไป

เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนมีความหลากหลาย ครูสอนการศึกษานอกโรงเรียน จึงมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำปรึกษาในการใช้สื่อ อาจกำหนดหรือแนะแนวการใช้สื่อที่เหมาะสมและมีบทบาทในการเลือกสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้อง กับสภาพและความต้องการของผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๑.๔ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้มาใช้นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนมีแนวทางดังนี้^๓

๒.๑.๔.๑ เพิ่มเติมหรือปรับปรุงสื่อการเรียนรู้บางส่วน สื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วสามารถจะพัฒนาให้สมบูรณ์และสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ และสภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น สาระของเนื้อหาในสื่อบางเรื่องอาจไม่สมบูรณ์ ผู้สอนเป็นผู้พิจารณา หากเห็นสมควรจะต้องเสริมเติมสาระความรู้ ก็อาจทำเป็นเอกสารเสริมความรู้หรือแผ่นปลิวเพิ่มเติมได้

๒.๑.๔.๒ ผลิตสื่อขึ้นมาใหม่ การผลิตสื่อขึ้นมาใหม่เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาผู้สอนอาจดำเนินการได้ตามความพร้อมและความเหมาะสม โดยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

๑) สำรวจปัญหาและความต้องการของสังคมและจัดลำดับความสำคัญ

^๓ กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนาสื่อเพื่อ
บททวนเนื้อหาในหมวดวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาต่อ (อ.๓) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับ
กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๔-๕

- ๒) ศึกษาและกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียน
- ๓) วิเคราะห์จุดประสงค์/เนื้อหาตามหลักสูตร
- ๔) กำหนดวัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหาหนังสือ
- ๕) กำหนดรูปแบบสื่อ
- ๖) สร้างสื่อตามรูปแบบที่กำหนด
- ๗) นำสื่อไปทดลอง
- ๘) วิเคราะห์ผล/ปรับปรุงแก้ไข
- ๙) นำสื่อไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย
- ๑๐) ติดตามผลและประเมินผล

๒.๑.๔.๓ เลือกซื้อสื่อจากแหล่งจำหน่าย ควรมีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันพิจารณาเลือกสื่อการเรียนรู้ไว้ในสถานศึกษา คณะกรรมการควรคำนึงถึงคุณภาพของสื่อและร่วมกันวิเคราะห์ว่า สื่อ นั้น ๆ เหมาะสมสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเพียงไรและควรพิจารณาความเหมาะสมของราคาจำหน่ายด้วย เนื่องจากผู้เรียนนอกโรงเรียนเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาส อาจมีปัญหาถ้าสื่อที่นำมาใช้มีราคาแพงเกินไป

๒.๑.๔.๔ ค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ ผู้สอนต้องชี้แนะให้ผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกโรงเรียนไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถานที่ทางประวัติศาสตร์ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

๒.๑.๕ การใช้สื่อการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

เพื่อให้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ผู้สอนอาจดำเนินการดังนี้^๔

๒.๑.๕.๑ เตรียมการก่อนใช้สื่อ โดยศึกษารายละเอียดจากสื่อที่จะนำไปใช้กับผู้เรียนก่อนล่วงหน้าซึ่งได้แก่การศึกษาเนื้อหาของสื่อว่าถูกต้อง เนื้อหาครบถ้วนหรือไม่ เนื้อหาเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนเพียงไร ตลอดจนศึกษาวิธีการใช้สื่อก่อนจะนำไปใช้จริง

^๔กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ศูนย์การศึกษาทางไกลไทยคม, รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนาสื่อเพื่อ
บททวนเนื้อหาในหมวดวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการศึกษาต่อ (อ.๓) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับ
กลุ่มเป้าหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๗

๒.๑.๕.๒ จัดสภาพแวดล้อมในการใช้สื่อ เช่น สถานที่ที่ตั้งสื่อ แสงสว่าง ระยะที่ฟังของผู้เรียน เป็นต้น หากต้องใช้สื่อเทคโนโลยี ต้องเตรียมความพร้อมให้ดี เช่น ตรวจสอบอุปกรณ์ที่นำไปใช้ พื้นที่ที่จะนำสื่อไปใช้มีไฟฟ้าหรือไม่ มิฉะนั้นอุปกรณ์ที่มีราคาจะใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า

๒.๑.๕.๓ เตรียมความพร้อมของผู้เรียน ผู้สอนเข้าใจลักษณะเฉพาะของสื่อชนิดต่าง ๆ และบอกผู้เรียนให้ทราบถึงจุดประสงค์ของการใช้สื่อชนิดนั้น ๆ ตลอดจนบอกกิจกรรมที่ผู้เรียนจะต้องทำ จึงจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีได้

๒.๑.๕.๔ ใช้สื่อการเรียนรู้ตามแผนที่กำหนดไว้ ในขณะที่ใช้สื่อผู้สอนจะต้องสังเกตว่า ผู้เรียนมีปฏิกิริยาอย่างไร ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยความสนใจ ตั้งใจหรือไม่ ปฏิกิริยาของผู้เรียนที่มีต่อสื่อการเรียนรู้จะเป็นเครื่องชี้วัดว่า สื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียนเพียงใด

๒.๑.๕.๕ ประเมินการใช้สื่อการเรียนรู้ นำข้อมูลที่ได้จากการใช้สื่อมาวิเคราะห์ว่ามีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่อย่างไร โดยพิจารณาลักษณะทางกายภาพของสื่อและสาระเนื้อหาที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย การประเมินจะช่วยให้การตัดสินใจเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนรู้ครั้งต่อไปให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

โดยสรุป สื่อการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเอง สื่อการเรียนรู้แบ่งออกเป็น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อบุคคล สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อกิจกรรม สื่อการเรียนรู้ จะมีความหลากหลาย ครูผู้สอนจะต้องมีหลักการเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ได้มีการพัฒนาขึ้นมาตามลำดับ เนื่องจากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาท จึงทำให้การผลิตสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ มีลักษณะเป็นมัลติมีเดีย หรือสื่อประสม (Multimedia) เช่น เสียง ภาพ ภาพเคลื่อนไหว สีสวยงาม ทำให้สื่อแต่ละชนิดที่ใช้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ ถ้าสื่อการเรียนรู้มีการพัฒนาขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชานี้สูงขึ้นได้

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน

๒.๒.๑ การออกแบบการเรียนการสอน

การออกแบบระบบการเรียนการสอน เป็นวิธีดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาจึงได้นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

ทิตินา แชมมณี^๕ กล่าวว่า การสร้างระบบหนึ่งขึ้นมา กระบวนการที่จำเป็น คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายของระบบ การศึกษาหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การประมวลสภาพการณ์ และปัญหาที่เกี่ยวข้อง การกำหนดองค์ประกอบ การเขียนผังระบบ การทดลองใช้ระบบการประเมินผล ระบบและการปรับปรุงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับริเชย์ (Richey, ๑๙๘๖)^๖ ที่ได้แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของการจัดขั้นตอนและแบบจำลองวิธีเชิงระบบที่สอดคล้องสัมพันธ์กันซึ่งมีขั้นตอนในส่วนของการละเอียดที่ แตกต่างกันไป โดยสามารถสรุป ขอบข่ายตามขั้นตอนหลักที่ร่วมกันอย่างชัดเจน ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) ในขั้นนี้เป็นขั้นการนำระบบเดิมที่ปรากฏอยู่ตามสภาพจริง (Actual) ที่ดำเนินการในปัจจุบันมาวิเคราะห์ เช่น ข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบาย เป้าหมาย สภาพบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบการเรียนการสอนกับสภาพที่คาดหวัง (Target) ให้เกิดขึ้นตามความประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการและจุดบกพร่องต่าง ๆ รวมถึงการสำรวจทรัพยากรที่มีอยู่และที่ต้องการ เพื่อนำมาเติมเต็มในการพัฒนา และทำให้สามารถระบุเป้าหมายและผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ในการพัฒนาที่ชัดเจนในขั้นต่อไป

๒. ขั้นการออกแบบ (Design) ในขั้นนี้เป็นขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นแรกมาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจนซึ่งได้มีการระบุถึง สิ่งที่ต้องมาก่อน (Entry Behavior) หรือเงื่อนไขที่จะนำมาสู่การออกแบบระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

๓. ขั้นการพัฒนา (Development) ในขั้นนี้จะป็นขั้นในการพัฒนาเลือกวัสดุ ทรัพยากร การเรียนการสอนที่มีอยู่รวมถึงการเลือกและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนา

^๕ทิตินา แชมมณี, ศาสตรจารย์สอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๔.

^๖Richey, Rita, *The Theoretical and Conceptual Bases of Instructional Design*, (New York: Nicols Publishing, 1986), p. 125.

เครื่องมือต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย โดยสะท้อนให้เห็นถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ได้แก่ สิ่งนำเข้าตัวป้อน (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต ผลลัพธ์ (Output) โดยมีกลไกการควบคุม (Control) เพื่อตรวจสอบกระบวนการให้มีประสิทธิภาพและมีการให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)

๔. ขั้นนำไปใช้ (Implement) ในขั้นนี้เป็นขั้นของการนำแบบที่ได้พัฒนาไปทดลองใช้ เพื่อทดสอบว่าระบบการเรียนการสอนที่ได้การพัฒนาขึ้นนั้น สามารถใช้ได้ผลตามที่คาดหวังประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) และประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ทั้งระบบเพื่อนำมาสู่การปรับปรุงและพัฒนา

๕. ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ในขั้นนี้เป็นการดำเนินการประเมินใน ๒ ส่วน คือ การประเมินผลระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) และประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ทั้งระบบเพื่อนำมาสู่กระบวนการปรับปรุงและพัฒนา

จากการศึกษากระบวนการออกแบบการเรียนการสอนข้างต้น สรุปได้ว่าการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนประกอบด้วย ๕ ขั้น ได้แก่ ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นการออกแบบ (Design) ขั้นการพัฒนา (Development) ขั้นนำไปใช้ (Implement) และขั้นประเมิน (Evaluation) ตามลำดับ

๒.๒.๒ รูปแบบการเรียนการสอน

๑. ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยคำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ พฤติกรรมและปัญหาของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงแนวคิดทฤษฎี การเรียนรู้วิธีการสอนต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินในทุกด้าน ตั้งแต่ความรู้เดิมของผู้เรียนการประเมินในขณะที่เรียน และการประเมินหลังการเรียนการสอน รวมทั้งการประเมินความรู้แบบการเรียนรู้ จอยส์และเวล (Joyce and Weil, ๒๐๐๙) กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอน (Model of Teaching) คือรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Model) เพราะเป็นการพรรณนาถึงสภาพแวดล้อมในการเรียน ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมของผู้สอนเมื่อนำรูปแบบมาใช้ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะนำไปสู่การจัดระบบของ

^๑ Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, **Model of Teaching**, 8th ed, (United States of America, 2009), p. 25.

ความสามารถในการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ให้การศึกษาแก่ตนเอง หลักสำคัญของรูปแบบ การเรียนการสอนคือ สอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีพลังมากขึ้น มีทักษะในการเรียนรู้และเพิ่มพูนสติปัญญา

นักการศึกษาไทย ได้ให้คำนิยามของรูปแบบการเรียนการสอนไว้หลายความหมาย ได้แก่ ทิศนา ขัมมณี^{๔๕} กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ เข้าไปช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ และ วัชรฯ เล่าเรียนดี^{๔๖} กล่าวถึงความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันในการดำเนินการสอนให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของกระบวนการเดียวกับวิธีสอน ความแตกต่างจะอยู่ที่รูปแบบการเรียนการสอน อาจจะมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนปรากฏอยู่

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง ระบบการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อโดยนำเทคนิควิธีสอนเข้ามาใช้ให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการที่กำหนด ซึ่งรูปแบบการสอนจะต้องมีรายละเอียดในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ได้แก่ การเตรียมการสอน การดำเนินการสอน และการวัดและประเมินผล

๒. การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน

จอยส์ และเวล (Joyce and Wel, ๒๐๐๙)^{๔๗} จัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน ออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้ คือ

๑. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย ส่งเสริมแรงขับภายในของบุคลากรในการได้รับข้อมูล และการจัดการข้อมูล (Information Processing Models) การรู้ปัญหา การหาข้อสรุป การสร้างมโนทัศน์และภาษา รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้ ได้แก่รูปแบบ การเรียนการสอนการคิดเชิงอนุมานของทาบ (Taba 's Inductive Thinking Model) รูปแบบการเรียนการ

^{๔๕}ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๒.

^{๔๖}วัชรฯ เล่าเรียนดี, รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๔๔.

^{๔๗} Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, *Model of Teaching*, 8th ed, (United States of America, 2009), pp. 25-34.

สอนมโนทัศน์ของบรูเนอร์ (Bruner's Concept Attainment Model) และรูปแบบการสอนการฝึกการคิดสืบค้นของซัคแมน (Suchman's Inquiry Training Model) เป็นต้น

๒. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาสังคม (The Social Models) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการทำงานร่วมกัน ใช้พลังในการร่วมมือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในการจัดการชั้นเรียน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างการทำงานร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์ในชั้นเรียน รูปแบบการเรียนการสอนนี้ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติของชาฟเทล (Shafteel's Role Playing Model) เป็นต้น

๓. รูปแบบการสอนที่เน้นการเสริมสร้างบุคลิกภาพ (Personal Model) รูปแบบนี้ เริ่มจากจินตทัศน์ของแต่ละคน ที่จะพยายามให้การศึกษาเพื่อให้เข้าใจตนเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการศึกษา และการเรียนเพื่อพัฒนาตนเองให้แกร่งขึ้น มีการรับรู้มากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ ทำให้คุณภาพของชีวิตดีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวให้ความสำคัญกับจินตทัศน์ของแต่ละบุคคลที่ส่งเสริมความเป็นอิสระซึ่งทำให้บุคคลเพิ่มความตระหนักในตนเองและรับผิดชอบในโชคชะตาของตน เช่น การสอนแบบไม่ชี้แนะของโรเจอร์ส (Roger Nondirective Self-esteem Model) และการสอนแบบส่งเสริมให้รู้คุณค่าของตนเองของมาสโลว์ (Maslow's Enhancing Self-esteem Model)

๔. รูปแบบการสอนที่เน้นพฤติกรรม (Behavioral Model) เป็นรูปแบบที่เน้นความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่บุคคลตอบสนองต่อภาระงานและการป้อนกลับ รูปแบบนี้มุ่งสังเกตพฤติกรรม กำหนดภาระงานและวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้า เช่น การเรียนแบบรอบรู้ของบลูม (Bloom's Mastery Learning Model) และรูปแบบการสอนโดยตรงของกู๊ด และคณะ (Good's Direct Instruction Model) เป็นต้น

ทิตินา แชมมณี^{๑๑} ได้ศึกษาและประมวลรูปแบบการสอนต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ และนำมาจัดแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ซึ่งมุ่งเน้นให้ ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่อาจอยู่ในรูปของข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือ ความคิดรวบยอด เช่น รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นความจำ (Minenomics) เป็นต้น

^{๑๑} ทิตินา แชมมณี, รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๒.

๒. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ (Affective Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนโดยเน้นการซักค้ำ (Jurisprudential Model)

๓. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือแสดงออกต่าง ๆ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮโรว์ (Harow's Instruction Model for Psychomotor Development) รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Devies Instructional Model for Psychomotor Development) เป็นต้น

๔. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้น การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นกระบวนการทางสติปัญญา กระบวนการทางสังคม หรือกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instructional Model) รูปแบบการเรียน การสอนกระบวนการคิดอุปนัย (Inductive Thinking Instruction Model) เป็นต้น

๕. รูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการ (Integration) เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ และวิธีการ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instructional Model) รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ ๔ MAT เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดรูปแบบการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของคุณลักษณะของเนื้อหาวิชา คุณลักษณะของผู้เรียน ความต้องการของผู้เรียนและสังคมคือเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน สำหรับรูปแบบการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จะใช้รูปแบบการสอนที่นำเอาแนวคิดของจอยส์ และเวล (Joyce and Weil, ๒๐๐๙) มาใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

จอยส์ และเวลล์ (Joyce and Weil, ๒๐๐๙: ๙)^{๑๒} ได้เสนอสิ่งที่องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน (Model of Teaching) ซึ่งแต่ละรูปแบบมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน ดังนี้

^{๑๒} Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, **Model of Teaching**, 8th ed, (United States of America, 2009), p. 9.

๑. ส่วนที่ ๑ องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (The Model of Teaching) แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

๑.๑ กระบวนการเรียนการสอน (Syntax หรือ Phases) เป็นการจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนและการเรียนการสอนแตกต่างกันไป

๑.๒ ระบบสังคม (Social System) เป็นการอธิบายบทบาทของครูและนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ตน

๑.๓ หลักการตอบสนอง (Principle of Reaction) เป็นหลักการหรือวิธีการที่ครูจะตอบสนองต่อสิ่งที่นักเรียนกระทำ อาจเป็นการให้รางวัล การสร้างบรรยากาศอิสระในการคิดและการปฏิบัติโดยไม่มีการประเมินว่าถูกหรือผิด เป็นต้น

๑.๔ สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน หรือระบบสนับสนุน (Support System) เป็น การบอกเงื่อนไข หรือสิ่งจำเป็นในการที่จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามที่ คาดหวังให้กับผู้เรียน เช่น การสอนเพื่อฝึกทักษะ นักเรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่และด้วย อุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริง หรือเตรียมสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นพร้อมใช้ต่าง ๆ ให้ ครบถ้วน

๒. ส่วนที่ ๒ การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำหรือให้ข้อแนะนำการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้กับเนื้อหาประเภทใด จึงจะเหมาะสมและใช้กับนักเรียนในระดับใด เป็นต้น

๓. ส่วนที่ ๓ สารความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานและส่งเสริมการเรียนรู้ (Instruction and Natural Effects) ในแต่ละรูปแบบจะต้องจัดสารความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานอะไรบ้างให้กับผู้เรียน รวมทั้งมีสิ่งสำคัญ และองค์ประกอบใดบ้างที่จะทำให้การดำเนินการจัดการเรียนรู้นั้น ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งก็คือการสอนของครูที่จัดขึ้นตามขั้นตอนและสภาพแวดล้อมในการเรียนสมรรถนะสำหรับที่ผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาตลอด กระบวนการซึ่งถือผลที่เกิดขึ้นจากการสอน และเป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องมีในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ คุณสมบัติ คุณลักษณะหรือสมรรถนะของผู้เรียนที่ต้องปลูกฝังจนติดตัว เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่คาดหวัง

จากแนวคิดของจอยส์ และเวลล์ สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน สารความรู้และทักษะการปฏิบัติ สิ่งส่งเสริมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนองและสิ่งสนับสนุน

สำหรับการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้นำองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนของจอยส์ และเวลล์ มาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ที่ประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน สารความรู้และทักษะการปฏิบัติ สิ่งส่งเสริมการเรียนรู้ระบบสังคม หลักการตอบสนองและสิ่งสนับสนุน และใช้แบบจำลองการสอนเชิงระบบ ADDIE Model ของครุส (Kruse, ๒๐๑๒)^{๑๓} ซึ่งเป็นวิธีการเชิงระบบ (System Approach) ที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) และมีความเหมาะสมอย่างประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ๑) ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) วิเคราะห์และประเมินความต้องการจำเป็น (Asses and Analyze Nels) ในการจัดการเรียนรู้ ๒) ขั้น การออกแบบ (Design) ออกแบบการเรียนการสอนและการนำเสนอ (Design Instruction and Presentations) ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบวิธีการหรือรูปแบบที่ให้บริการเป้าหมาย ๓) ขั้นการพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนานวัตกรรมวิธีการ และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ๔) ขั้นการนำไปใช้ (Implementation) นำสาระและกิจกรรมไปใช้ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนในการบริหารจัดการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ และดำเนินการจัดการเรียนรู้ตาม ขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ และ ๕) ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนและประสิทธิผลของนวัตกรรมวิธีการที่ใช้ในการเรียนการสอน

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้

๒.๓.๑ ความหมายของการเรียนรู้

เอกรินทร์ สีมหาศาล^{๑๔} กล่าวว่า การเรียนรู้และการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำเป็นต้องอาศัยวิธีการสอนและวิธีการเรียนรู้ที่หลายวิธี ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงสภาพผู้เรียน ความถนัด ความสนใจ สิ่งแวดล้อมและความต้องการเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการทัศนในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยใช้ทักษะการจัดการของผู้สอนและผู้เรียนที่เกื้อกูลกัน

^{๑๓} Kruse, K. Instruction to Instruction Design and ADDIE Model, [Online], available form http://www.transformativedesigns.com/id_systems.html, [22 October 2021].

^{๑๔} เอกรินทร์ สีมหาศาล, กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา : แนวคิดสู่ปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๙๗.

ผู้สอนต้องวิเคราะห์ สาระสำคัญของการเรียนรู้เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม และให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจนเกิดผลการเรียนรู้ ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ชีวิตจริงได้ พระราชบัญญัติแห่งชาติจึงกำหนดไว้ว่าการเรียนรู้จะต้องเน้นให้เกิดความสมดุลทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑. ด้าน คุณธรรม ๒. ด้านความรู้ ๓. ด้านกระบวนการเรียนรู้ ๔. ด้านการบูรณาการ

พัชรี สว่างทรัพย์^{๑๕} ได้เสนอแนะแนวปฏิบัติในการเรียนการสอนที่เกิดคุณภาพ คือ

๑. จัดทำแผนการเรียนและโปรแกรมการเรียน ควรจัดทำไว้ให้ครบทุกภาคเรียนและหลายแผนการเรียนในแต่ละสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียน

๒. การจัดทำตารางเรียน ซึ่งหมายถึง ตารางเรียนประจำตัวนักเรียน นักศึกษา ซึ่งแต่ละคนจะต้องมีไว้ตามโปรแกรมการเรียนของนักเรียนนักศึกษาเอง ในแต่ละภาคเรียน การจัดทำตารางเรียนจะเชื่อมโยงถึงตารางการใช้ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน และตารางสอนประจำตัวครู การจัดครูสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครูก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครู ก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน เพื่อให้ได้ผู้ ที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจและประสบการณ์ตรงกับรายวิชาที่สอนนั้น

๓. การใช้สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนควรใช้รูปสื่อผสม คือการใช้ตำรา เรียน ควบคู่กับอุปกรณ์ช่วยสอน เอกสารอ้างอิง หรือหนังสือประกอบการเรียนอื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารทางอาชีพและธุรกิจ ควรมีไว้ให้มากที่สุดในห้องสมุด อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ศึกษาประเภทวีดิทัศน์ คาสเซตเทปจัดทำไว้ให้พร้อม

๔. การวัดผลและประเมินผล การสอนกับการวัดผลประเมินผลเป็นกิจกรรมที่แยกกันไม่ได้ เมื่อใดมีการสอนย่อมต้องมีการวัดผล เพราะการวัดผลทุกครั้งผู้เรียนแต่ละคนย่อมเรียนรู้ได้แตกต่างกัน การวัดผลจึงต้องทำหน้าที่ติดตามผลการเรียนการสอนทุกครั้งไป

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ คือ การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การจัดครูเข้าสอน การแบ่งกลุ่มนักเรียน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอันเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมีการวัดผลประเมินผล

^{๑๕} พชรี สว่างทรัพย์, “การจัดการเรียนรู้”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<http://www.kroobankok.com/blog/๓๙๘๓๙>> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒.๓.๒ ความหมายของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งหลักในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีหลักการที่สำคัญดังนี้

๑. ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล

- ๑) ศึกษาทำความเข้าใจ
- ๒) คิดวิเคราะห์
- ๓) ตีความ
- ๔) แปลความ
- ๕) สร้างความหมายแก่ตนเอง
- ๖) สังเคราะห์ข้อมูล
- ๗) สรุปข้อความรู้

๒. ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด

๓. ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและกันได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ "กระบวนการ" ควบคู่ไปกับ "ผลงาน/ข้อความรู้ที่สรุป ได้"

๕. ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นสภาพการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายในวิธีการเรียนของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน รักการเรียนรู้อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งแนวทางการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข มีแนวทางที่สำคัญคือ

๑. สิ่งที่เราเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียน บทเรียนควรจะเริ่มจากง่ายไปหายาก และมีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชา

๒. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลาย น่าสนใจ เราใจที่จะปฏิบัติเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติ สัมผัสจับต้องด้วยตนเองและเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด ตลอดจนพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม

๓. สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีความหลากหลาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำ การใช้เป็นสื่อที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ชัดเจน สอดคล้องกับกิจกรรมและจุดประสงค์ที่กำหนด จนผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด หรือสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

๔. การประเมินผล ควรมุ่งเน้นการประเมินผลเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ไม่กดดันหรือสร้างความเครียด และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง ประเมินซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเติมพลังการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

๕. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ควรแสดงออกด้วยความรัก ความเมตตา มีความอาทรซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน เชื่อมมั่นในศักยภาพของกันและกัน เปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ตามแบบของตนเอง

๖. ครูควรให้การเสริมแรงและสนับสนุนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสุข เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหา กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

๗. ครูไม่ควรใช้อำนาจกับผู้เรียน ไม่เข้มงวดจนผู้เรียนเกิดความเครียด ซึ่งจะเป็นการสกัดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการกล้าแสดงออกที่หลากหลายของผู้เรียน

สรุปได้ว่าการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้แล้ว การที่ครูจะจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขนั้น ที่สำคัญครูจะต้องมีความสุขในการจัดการเรียนรู้ด้วย ยอมรับในสำคัญของผู้เรียน พร้อมทั้งเปิดโอกาสที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนทุกคน และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันกับผู้เรียน ซึ่งครูและนักเรียนควรจะมีการปรับปรุงบทบาทของตนเองตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒.๓.๓ บทบาทครูและบทบาทผู้เรียนในการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

๑. บทบาทครู

- ๑) ศึกษามาตรฐานการศึกษา และ วิเคราะห์หลักสูตร
- ๒) วางแผนการสอน กำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้ ร่วมกับผู้เรียน
- ๓) นำกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเข้ามาใช้ในการสอน

- ๔) ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ๕) และการเรียนรู้อย่างมีความสุข ร่วมกับผู้เรียน
- ๖) เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้
- ๗) ดูแลกระบวนการเรียนรู้ กระตุ้นให้ปฏิบัติ ให้คำแนะนำ
- ๘) นำอภิปราย ช่วยผู้เรียนประมวลสรุปข้อเรียนรู้
- ๙) เสริมความรู้ และ ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้
- ๑๐) วัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง
- ๑๑) บันทึกสรุปผลการสอน
- ๑๒) วิเคราะห์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

๒. บทบาทผู้เรียน

- ๑) ร่วมกำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้
- ๒) ร่วมวางแผน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้
- ๓) สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล ศึกษาทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความสร้างความหมายแก่ตนเองสังเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อความรู้
- ๔) มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้
- ๕) มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเรียนรู้จากกันและกัน
- ๖) เรียนรู้กระบวนการควบคุมไปกับผลงาน / ข้อความสรุปได้
- ๗) นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น คือ จะอยู่ในฐานะผู้คอยอำนวยความสะดวกโดยจัดสภาพแวดล้อมการเรียน บรรยากาศการเรียน วิธีการเรียนเรียนและสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้นั้น ๆ จึงจะเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน^{๑๖}

^{๑๖}วิทยา ทองดี และคณะ, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒.

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

๑. ความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง โครงสร้างหรือแผนหรือลักษณะของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยอาศัยวิธีสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน^{๑๗}

คุณลักษณะสำคัญ (Critical attributes) ของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑. มีปรัชญาหรือแนวคิดหรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบนั้น
๒. มีการบรรยายหรืออธิบายภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
๓. มีการจัดระบบ คือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น
๔. มีการอธิบายกระบวนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบนั้น
๕. ระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน
๖. มีหลักการหรือสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอน
๗. มีการวิจัยหรือประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบนั้น ๆ สนับสนุนจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบที่สำคัญ คือ

- ๑) ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ
- ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
- ๓) กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ
- ๔) ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

^{๑๗} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

และเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบดังนี้

๑. ความสำคัญของรูปแบบ
๒. หลักการของรูปแบบ
๓. วัตถุประสงค์
๔. สาระการเรียนรู้
๕. การจัดกระบวนการเรียนรู้
๖. การประเมินผล^{๑๔}

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสอนได้ ดังนี้

๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือปัญหาจากเอกสารผลการวิจัย หรือการสังเกต สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒) การกำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบการสอน ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการสอน จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุผลสูงสุด

๓) การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อย ผู้สอนจะต้องเตรียมงาน หรือจัดสภาพการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้การใช้รูปแบบการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) การประเมินรูปแบบการสอน เป็นการทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยทั่วไป จะใช้วิธีการต่อไปนี้ คือ ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และประเมินความเป็นไปได้ในเชิง

^{๑๔}อ้างแล้ว, ทิศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน, หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

ปฏิบัติการ โดยการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

(๕) การปรับปรุงรูปแบบการสอนมี ๒ ระยะ คือ ระยะก่อนนำรูปแบบการสอน ไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี เป็นข้อมูลในการปรับปรุง และระยะหลังนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวนำในการปรับปรุง และอาจจะมีการนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

๓. การตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์ จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (qualitative) และเชิงปริมาณ (quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบ ควรตรวจสอบ คุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ^{๑๙}

(๑) การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์/ความเกี่ยวข้อง/เหตุผล ระหว่างตัวแปร

(๒) การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประเมินค่านี้ สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากร ก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ ๒ ข้อ คือ การสร้างรูปแบบใหม่หรือ การปรับปรุงหรือพัฒนา รูปแบบเดิม

Eisner^{๒๐} ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการ ความสะดวกน้อยกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่า การรับรู้ที่เท่ากันนั้น เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

๑. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (goal-based model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการ

^{๑๙} อุทุมพร จามรมาน, “โมเดลคืออะไร”, วารสารวิชาการ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒-๒๖.

^{๒๐} Eisner, E. "Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation", *Journal of Aesthetic Education*, 1976. pp. 192-193.

ของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (responsive model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (decision making model) แต่อย่างใด อย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดย ผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจรรย์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

๒. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) ในเรื่องที่จะประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (art criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะต้องอาศัยผู้รู้ในเรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผลทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้น จริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๓. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความสำคัญ เชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

๔. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (high credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

การประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในการพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบว่า รูปแบบนั้นมีคุณภาพมากน้อยเพียงไร

Tyler^{๒๑} กล่าวว่า การประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่างกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้โดยมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุมและจำเพาะเจาะจงแล้วจะ

^{๒๑} Tyler, R.W., *Education Evaluation : new Roles, New Means*, (Chicago : University of Chicago Press, 1976).

เป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้อย่างดีในภายหลัง Tyler มีความเห็นว่า จุดประสงค์ของการประเมิน คือ

๑. เพื่อตัดสินว่า จุดประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้น ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ส่วนใดที่ประสบผลสำเร็จก็อาจเก็บไว้ใช้ได้ต่อไป แต่ส่วนใดไม่ประสบผลสำเร็จก็จะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๒. เพื่อประเมินค่าความก้าวหน้าทางการศึกษาของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ เพื่อให้สาธารณชนได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ในอันที่จะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการทางการศึกษา ได้ และเพื่อใช้ข้อมูลนั้นเป็นแนวทางในการที่จะปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วยได้

จากจุดประสงค์ของการประเมินโปรแกรมดังกล่าวนี้ ไทเลอร์ ได้จัดลำดับขั้นตอนใน การเรียนการสอนและการประเมินผลไว้ดังต่อไปนี้

- (๑) ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยข้อความที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจง
- (๒) กำหนดเนื้อหา หรือประสบการณ์ทางการศึกษาที่ต้องใช้ให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้
- (๓) เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมในการที่จะทำให้เนื้อหาที่วางไว้ ประสบผลสำเร็จ
- (๔) ประเมินผลโครงการ โดยการตัดสินด้วยการวัดผลทางการศึกษา หรือทดสอบสัมฤทธิ์ผลในการเรียน

การประเมินผลตามความคิดของไทเลอร์ อาศัยการวัดพฤติกรรมเฉพาะอย่างก่อนและ หลัง การเรียน (pre-post measurement of performance) และมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ก่อนล่วงหน้า ว่า ความสำเร็จระดับใดจึงจะถือว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ประสบผลสำเร็จการประเมินตามแนวคิดนี้เหมาะสมสำหรับประเมินสรุปผล (Summative evaluation) มากกว่าการประเมินผลความก้าวหน้า

Scriven ได้ให้นิยามการประเมินไว้ว่า “การประเมิน” เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมินก็คือ การตัดสินคุณค่าให้กับกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องการจะประเมิน Scriven เสนอลักษณะของการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ ๔ ลักษณะ คือ

- (๑) การประเมินผลย่อย (formative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจริง ในขณะที่ใช้รูปแบบอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

(๒) การประเมินผลรวบยอด (Summative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจริงเมื่อสิ้นสุดกระบวนการใช้รูปแบบแล้ว เพื่อตัดสินคุณค่าของรูปแบบ

(๓) การประเมินผลภายใน (intrinsic evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ภายในของตัวมันเองเช่นประเมินเนื้อหา จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของรูปแบบ เป็นต้น^{๒๒}

(๔) การประเมินผลสำเร็จ (pay-off evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินการรูปแบบ เช่น การประเมินผลที่เกิดจากการสอนของครูที่มีต่อนักเรียนในการตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ ผู้วิจัยประเมินจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดคือประเมินผู้ใช้รูปแบบ (ครู) ผู้รับผลโดยตรงจากรูปแบบ (เด็กปฐมวัย) และผู้รับผลกระทบจากรูปแบบ (ผู้ปกครอง) โดยจะประเมินใน ๒ ระยะ คือ ประเมินขณะใช้รูปแบบ (formative evaluation) ซึ่งได้แก่การประเมินผลโดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการทดลอง และประเมินผลหลังการใช้รูปแบบ (summative evaluation)

๒.๓.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๓.๕.๑ ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ หมายถึง แนวคิด หรือหลักการ ซึ่งผ่านกระบวนการรวบรวมแนวคิด และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะการเกิดการเรียนรู้ หรือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรได้

๒.๓.๕.๒ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งทางจริยธรรมและการกระทำซึ่งส่งผลต่อลักษณะของพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการประยุกต์ใช้การพัฒนา หรือ การสร้างสรรค์ทฤษฎีการเรียนรู้ใหม่ ๆ อีกด้วย

๒.๓.๕.๓ จุดมุ่งหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งการอธิบายการเกิดการเรียนรู้ของบุคคล หากครูผู้สอนมี ความรู้ความเข้าใจก็จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่าง รอบด้าน และมีประสิทธิภาพ

^{๒๒} Scriven, M. The methodology of evaluation. In R. E. Stake (Ed.), *Curriculum evaluation*. AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation, (Vol. 6). Chicago: Rand McNally, (1967).

๒.๓.๕.๔ ความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ผู้เรียน การวางแผนการจัดการเรียนสอน รวมถึงการวัดและการประเมินผู้เรียน หากผู้ดำเนินงานหรือครูผู้สอนสามารถเลือกใช้ทฤษฎีได้อย่างได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คงทน และมีประสิทธิภาพ

๒.๓.๕.๕ วิวัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์^{๒๓} ได้แบ่งทฤษฎีการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ช่วง คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มจิตนิยม หรือกลุ่มเน้นการฝึกจิต หรือสมอง (Mental Discipline) ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) กลุ่มพุทธินิยมหรือ ความรู้ความเข้าใจ (Cognitivist) กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) และกลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) และทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนร่วมสมัย (ยุคปัจจุบัน) เช่น ทฤษฎีพหุปัญญา ทฤษฎีการสร้างความรู้ และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นักวิชาการส่วนใหญ่เริ่มต้นสนใจทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม ต่อมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการความคิดหรือทางสมอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยมโดยเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่นิยมกันในปัจจุบัน ต่อมานักวิชาการเริ่มให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปและแต่ละทฤษฎีต่างก็มีข้อดีและ ข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ซึ่งทำให้นักวิชาการได้เริ่มผสมผสานแนวคิดหลายแนวเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสานจะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคได้มีการพัฒนาในส่วนที่ยังบกพร่องหรือส่วนที่ยังขาดอยู่ จนกระทั่งทำให้ได้ข้อความรู้ที่สมบูรณ์ขึ้น เพื่อใช้เป็นฐานของการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

ช่วงของยุคปัจจุบันนี้ นักวิชาการมีการพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ให้สามารถตอบโจทย์ของสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการให้คนมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มจากทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล ที่ได้กล่าวว่าการได้มาซึ่งความรู้ของผู้เรียนต้องมาจากสิ่งที่น่าสนใจ และความรู้เดิมของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนได้

^{๒๓}ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี: พิบาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗.

อีก ทั้งทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้จากสิ่งที่พบกับความรู้ที่มีอยู่เดิมมากกว่าการเป็นผู้รับจากครูเพียงอย่างเดียว ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างชิ้นงานจากแนวความคิดของตน โดยจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สร้างสรรค์นวัตกรรมมากกว่าการเป็นผู้ใช้ในอนาคต และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนช่วยกันสร้างองค์ความรู้ โดยจะเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนเกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย

การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องซึ่งผู้สอนจะต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียน เนื้อหา และ วางแผนจัดลำดับ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เรียน ซึ่งนักการศึกษา (บางท่านเป็นนักปรัชญา นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา) ที่มีความเชื่อแตกต่างกันย่อมทำให้เกิดแนวคิด และวิธีการต่างที่เหมาะสมกับการสอนเนื้อหา หรือกระบวนการมากน้อยต่างกัน ซึ่งการสอนนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ความหมายของความเป็นศาสตร์นั้นคือ การสอนมีกระบวนการมีขั้นตอนที่ชัดเจนอย่างเป็นลำดับในเชิงระบบ ส่วนศิลปะนั้น มีหมายความว่า ในการเรียนการสอนนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงอารมณ์ความเหมาะสมของสถานการณ์ของบรรยากาศการเรียน คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งบางครั้งไม่สามารถประเมินออกมาได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นผู้สอนจึงควรทราบถึงเทคนิคการสอน หลักการและทฤษฎี แนวคิด เกี่ยวกับวิธีการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ นักการศึกษาได้ประยุกต์และพัฒนาพอสรุปได้ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike)

ธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งได้กล่าวว่าการเรียนรู้คือ การที่ผู้เรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยง (Bond) ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง ละได้รับความพึงพอใจจะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ธอร์นไดค์ได้ทำการทดลองพบว่า การเรียนรู้ของอินทรีย์ ที่ด้อยความสามารถเกิดจากการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ซึ่งต่อมาเขานิยมเรียกว่า การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงการทดลองของธอร์นไดค์ ที่รู้จักกันดีที่สุด คือ การเอาแมวหิวใส่ในกรงข้างนอกกรงมีอาหารทิ้งไว้ให้แมวเห็นในกรงมีเชือกซึ่งปลายข้างหนึ่งผูกกับบานประตูไว้ ส่วนปลายอีกข้างหนึ่ง เมื่อถูกดึงจะทำให้ประตูเปิด ธอร์นไดค์ ได้สังเกตเห็นว่า ในระยะแรก ๆ แมวจะวิ่งไปวิ่งมา ข่วนโน่นกัดนี่ เผอิญไปถูกเชือกทำให้ประตูเปิด แมวออกไปกินอาหารได้ เมื่อจับแมวใส่กรงครั้งต่อไปแมวจะดึงเชือกได้เร็วขึ้นจนกระทั่งในที่สุดแมวสามารถดึงเชือกได้ในทันที

ธอร์นไคค์ได้สรุปว่า การลองผิดลองถูกจะนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง และการเรียนรู้ ก็คือการที่มีการเชื่อมโยง (Connection) ระหว่างสิ่งเร้า (Stimuli) และการตอบสนอง (Responses) การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกมีใจความที่สำคัญว่า เมื่ออินทรีย์กระทบสิ่งเร้า อินทรีย์จะลองใช้วิธีตอบสนองต่อสิ่งเร้าหลาย ๆ วิธี จนพบกับวิธีที่เหมาะสมและถูกต้องกับเหตุการณ์และสถานการณ์ เมื่อได้รับการตอบสนองที่ถูกต้องก็จะนำไปต่อเนื่องเข้ากับสิ่งเร้านั้น ๆ มีผลให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์และลำดับขั้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้แบบนี้ คือ

๑) มีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นสิ่งเร้าให้อินทรีย์แสดงการตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมออกมา

๒) อินทรีย์จะแสดงอาการตอบสนองหลาย ๆ อย่าง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

๓) ปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูกตัดทิ้งไป

๔) เมื่อปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจถูกตัดทิ้งไป จนเหลือปฏิกริยาที่ทำให้เกิดความพอใจ อินทรีย์จะถือเอาปฏิกริยาตอบสนองที่ถูกต้องและจะแสดงตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Interaction) นั้นมากระทบอีก

นอกจากนี้ ธอร์นไคค์ ได้ตั้งกฎแห่งการเรียนรู้ขึ้นอีก ๓ กฎ คือ

๑. กฎแห่งผล (Law of Effect) กล่าวว่าเมื่อการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองนำความพอใจมาให้การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองก็จะแน่นแฟ้นขึ้น ถ้าความสัมพันธ์นำความรำคาญใจมาให้ความสัมพันธ์นี้ ก็จะคลายความแน่นแฟ้นลง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ถ้าจะให้ผู้เรียนรู้จะต้องมีรางวัลให้ (รางวัลมิได้หมายถึงสิ่งของแต่อย่างใด แต่วรรณทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้ผู้เรียนรู้รู้สึกพอใจ เช่น การให้คำชมเชย เป็นต้น) เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา ถ้าจะให้พฤติกรรมบางอย่างหายไปเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรม นั้นออกมาจะต้องมีการทำโทษ เมื่อธอร์นไคค์ประกาศกฎแห่งผลออกมาเช่นนี้มีผู้พยายามทดลอง เพิ่มเติมและมีผู้โต้แย้งกันเป็นอันมาก ต่อมาธอร์นไคค์พบว่าการทำโทษ มิได้ทำให้การเชื่อมโยงคลาย

ในที่สุดก็สรุปว่า ถ้าการทำโทษมีผลอยู่บ้างก็ไม่ได้ทำให้การเชื่อมโยงอัน เก่าคลายลง แต่จะเป็นการบังคับให้ผู้เรียนพยายามลองแสดงอาการตอบสนองอย่างอื่น ในที่สุดธอร์นไคค์จึงล้มเลิกกฎแห่งผลที่เกี่ยวกับการลงโทษ แต่ยังคงเหลือกฎแห่งผลในด้านการให้รางวัลไว้ว่ารางวัล เท่านั้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

๒. กฎแห่งการฝึก (Law of Exercise) จากการสังเกตเมื่อเอาแมวใส่กรงครั้งหลัง แมวจะหาทางออกจากกรงได้เร็วขึ้น เมื่อทดลองนาน ๆ เข้า แมวก็สามารถออกจากกรงได้ทันที ตามลักษณะนี้ธอร์นไดค์อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองได้สัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น และความสัมพันธ์นี้จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อมีการฝึกหัดหรือซ้ำบ่อย ๆ และความสัมพันธ์นี้จะคลายอ่อนลงเมื่อไม่ได้ใช้ และธอร์นไดค์เชื่อว่าการกระทำที่ไม่มีรางวัลเป็นผลตอบแทน หลังการตอบสนองนั้น ๆ สิ้นสุดลงจะต้องลงเอยด้วยความสำเร็จ มิฉะนั้นการกระทำนั้นก็ไม่มีความหมาย แต่หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๓๐ ธอร์นไดค์ได้แก้กฎแห่งการฝึกนี้ใหม่ เพราะในบางกรณี กฎแห่งการฝึกและกฎแห่งผลไม่สามารถใช้ในสถานการณ์เดียวกันได้ เช่น เมื่อปิดตาแล้วทดลองหัดลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้ว แม้ให้ฝึกหัดลากเส้นเท่าไรก็ตาม ก็ไม่สามารถลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้วได้ ดังนั้นการฝึกหัดทำจะมีผลดีต่อการเรียนรู้ด้วยตัวของมันเองไม่ได้จะต้องมีเหตุผลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้น ธอร์นไดค์จึงประกาศยกเลิกกฎแห่งการฝึกนี้ แต่ยังเชื่อว่าการฝึกฝนที่มีการควบคุมที่ดีก็ยังมีผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้นั้นเอง กล่าวคือ ถ้าเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทราบผลของการเรียนแต่ละครั้งว่า ยาวหรือสั้นไปเท่าใดการฝึกหัดก็สามารถทำให้ผู้ฝึกหัดมีโอกาสลากเส้นให้ ยาว ๓ นิ้วได้

๓. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) ธอร์นไดค์ตั้งกฎแห่งความพร้อมนี้เพื่อเสริมกฎแห่งผล และได้อธิบายไว้ในรูปของการเตรียมตัว และการเตรียมพร้อมในการที่จะตอบสนองกิจกรรมที่ตามมาหลังจากการที่มีการเตรียมตัวพร้อมแล้ว เช่น ในสถานการณ์ของแมวในกรง แมวจะทำอะไรออกมานั้น แมวจะต้องหิว แมวสามารถเอาเท้าตะปบเชือก ที่ห้อยแขวนอยู่นั้นได้ และมีประสาทสัมผัสที่จะรับรู้ได้ว่ารับผลพอใจหรือไม่พฤติกรรมที่แสดงออกไปแล้ว เป็นต้น หรือถ้ามนุษย์พร้อมที่จะเรียนรู้อะไรบางอย่างได้พร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่จำเป็นสำหรับ ขบวนการการเรียนรู้ นั้น เช่น จะต้องมึร่างกายที่สูงพอแข็งแรงและอยู่ในสภาวะจิตใจที่เหมาะสม ผู้เรียนจะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมอะไรออกมานั้น ธอร์นไดค์ให้หลักไว้ ๓ ข้อ คือ

๑) เมื่อหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกมา ถ้าผู้กระทำ ทำด้วยความสบายหรือพอใจไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลงการกระทำนี้ได้

๒) ถ้าหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกแต่ไม่ได้แสดง จะทำให้เกิดความไม่สบายใจ

๓) ถ้าหน่วยของการกระทำยังไม่พร้อมที่จะแสดงออกแต่จำเป็นต้องแสดงออก การแสดงออกนั้น ๆ กระทำไปด้วยความไม่สบายใจ ไม่พอใจเช่นกัน ถึงแม้ว่าธอร์นไดค์ได้ปรับปรุงแก้ไข

และขยายแนวความคิดของเขาอยู่ตลอดเวลา ทำให้กฎแห่งความพร้อมและกฎแห่งการฝึกหัดหย่อนความสำคัญไป ยังคงเหลือเพียงกฎแห่งผลที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่ แต่ในกฎนี้ก็เหลือเพียงด้านของรางวัลที่มีผลต่อการเรียนรู้ ส่วนด้านการลงโทษกับการเรียนรู้นั้นถูกตัดทิ้งไป

๒.๓.๕.๖ การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๑. ในการเรียนการสอนครูต้องให้ความสำคัญ และความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน ทั้งแตกต่างทางด้านอารมณ์ ด้านความชอบ ความสนใจ การตอบสนองได้ไม่เท่ากัน ต้องสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียนให้กับผู้เรียน เช่น ชี้ให้เห็นประโยชน์ หาบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

๒. การวางเงื่อนไข ครูควรมีการวางเงื่อนไขในการเรียน เช่น หากผู้เรียนสอบ หรือ ทำผลงานได้สำเร็จจะให้งานกิจกรรมนั้นหนาขึ้นเพื่อคลายความเครียด เป็นต้น และควรใช้การวางเงื่อนไขที่ต่างกันไม่ใช่ใช้เพียงเงื่อนไขเดียว อาจจะเป็นการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมสนุก ๆ การเล่นเกม การพาไปทัศนศึกษา การให้ดูวิดีโอ

๓. ในการสอน ควรมีการใช้การเสริมแรงทางบวกแก่ผู้เรียน เช่น การให้คะแนน การให้ของรางวัลการกล่าวคำชมเชย เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และควรสังเกตว่าการเสริมแรง แบบใดที่ผู้เรียนชอบส่งผลต่อการตอบสนองพฤติกรรมที่ดี ควรมีการใช้การเสริมแรงที่หลากหลาย

๔. ครูผู้สอนไม่ควรใช้การลงโทษที่รุนแรงเกินไป เพราะนอกจากจะไม่เกิดการเรียนรู้แล้วยังทำให้ผู้เรียนผู้เรียนเกิดความอคติอีกด้วย ควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

๕. ก่อนดำเนินการสอนครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านอุปกรณ์การเรียน และครูผู้สอนต้องสร้างความพร้อมทางความรู้ให้กับผู้เรียนด้วย คือ การอธิบายของความรู้เดิมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการจำได้ถึงเนื้อหาก่อนหน้านี้ที่เคยศึกษาให้สามารถเชื่อมโยงความรู้ได้

๖. ครูผู้สอนควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการฝึกหัด คือ การให้การบ้าน การให้ทำแบบฝึกหัดบ่อย ๆ แต่ควรแบบฝึกหัดที่เป็นเรื่องเดียวกันแต่มีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย

๒. ทฤษฎีการกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt 's Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ เกิดจากนักจิตวิทยาชาวเยอรมันตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๒ โดยมีผู้นำกลุ่มคือ เวอร์ไฮเมอร์ (Wertheimer) โคห์เลอร์ (Kohler) คอฟฟ์กา (Koffka) และเลวิน (Lewin) ทั้งกลุ่มมีแนวความคิดว่า การเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ทั้งหลายที่อยู่กระจัดกระจายให้มารวมกันเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาส่วนย่อยต่อไป^{๒๔}

๑) กฎการเรียนรู้

หลักการเรียนรู้ของทฤษฎี กลุ่มเกสตัลท์เน้นการเรียนรู้ที่ส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย ซึ่งจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และการเรียนรู้เกิดขึ้นจาก ๒ ลักษณะคือ

(๑) การรับรู้ (Perception) เป็นการแปรความหมายจากการสัมผัสด้วย อวัยวะสัมผัสทั้ง ๕ ส่วนคือ หู ตา จมูก ลิ้นและผิวหนัง การรับรู้ทางสายตาคะประมาณร้อยละ ๗๕ ของการรับรู้ทั้งหมด ดังนั้นกลุ่มของเกสตัลท์จึงจัดระเบียบการรับรู้โดยแบ่งเป็นกฎ ๕ ข้อ เรียกว่า กฎแห่งการจัดระเบียบ คือ

๑. กฎแห่งความชัดเจน (Clearness) การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความชัดเจนและแน่นอน เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน

๒. กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of Similarity) เป็นการวางหลักการรับรู้ในสิ่งที่คล้ายคลึงกันเพื่อจะได้รู้ว่าสามารถจัดเข้ากลุ่มเดียวกัน

๓. กฎแห่งความใกล้ชิด (Law of Proximity) เป็นการกล่าวถึงว่าถ้าสิ่งใดหรือสถานการณ์ใดที่มีความใกล้ชิดกัน ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งนั้นไว้แบบเดียวกัน

๔. กฎแห่งความต่อเนื่อง (Law of Continuity) สิ่งเร้าที่มีทิศทางในแนวเดียวกัน ซึ่งผู้เรียนจะรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

๕. กฎแห่งความสมบูรณ์ (Law of Closser) สิ่งเร้าที่ขาดหายไปผู้เรียนสามารถรับรู้ให้เป็นภาพสมบูรณ์ได้โดยอาศัยประสบการณ์เดิม

(๒) การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาทันทีทันใด ในขณะที่ประสบปัญหาโดยมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มแรกเป็นขั้นตอนจน สามารถ

^{๒๔} มัณฑรา ธรรมบุศย์, “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/psychologybkf1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh>>.[๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๔].

แก้ปัญหาได้ เป็นการมองเห็นสถานการณ์ในแนวทางใหม่ ๆ ขึ้น โดยเกิดจากความเข้าใจและความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์ว่าได้ยินได้ค้นพบแล้ว ผู้เรียนจะมองเห็นช่องทางการแก้ปัญหาขึ้นได้ในทันทีทันใด

การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้โคลเลอร์ได้ทดลอง โดยการขึงลึงชิมแพนซี ตัวหนึ่งไว้ในกรงที่ใหญ่พอที่ลึงจะอยู่ได้ภายในกรงมีไม้หลายท่อน มีลักษณะสั้น ยาว ต่างกันวางอยู่ นอกกรงเขาได้แขวนกล้วยไว้หวีหนึ่ง เกินกว่าที่ลึงจะเอื้อมหยิบได้ การใช้ท่อนไม้เหล่านั้น บางท่อน ก็สั้นเกินไปสอยกล้วยไม่ถึงเหมือนกัน มีบางท่อนยาวพอที่จะสอยกินกล้วยได้

๑) การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้ในขั้นแรก ลึงชิมแพนซีพยายามใช้มือเอื้อมหยิบกล้วย แต่ไม่สำเร็จ แม้ว่าจะได้ลองทำหลายครั้งเป็นเวลานาน มันก็หันไปมองรอบ ๆ กรง เขย่ากรง ส่งเสียงร้อง และปีนปาย แต่เมื่อไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้เล่น ใช้ไม้สั้นสอยกล้วยแต่ก็ไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้อันอื่นเล่นและใช้ไม้สั้นสอยกล้วย การกระทำเกิดขึ้นเร็วและสมบูรณ์ไม่ได้ค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ ในที่สุดมันก็สามารถใช้ไม้สอยกล้วยมากินได้

๒) วิธีการที่ลึงใช้แก้ปัญหานี้ โคลเลอร์เรียกพฤติกรรมนี้ว่า เป็นการหยั่งเห็น เป็นการมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาโดยลึงชิมแพนซีได้มีการรับรู้ในความสัมพันธ์ ระหว่างไม้สอยกล้วยที่แขวนอยู่ข้างนอกกรงและสามารถใช้ไม้สั้นสอยกล้วยได้เป็นการนำไปสู่เป้าหมาย

๓) กระบวนการแก้ปัญหาของลึงชิมแพนซี ๑. วิธีการแก้ปัญหาโดยการหยั่งเห็นจะเกิดขึ้นทันทีทันใด เหมือนความกระฉับกระเฉงในใจ ๒. การเรียนรู้การหยั่งเห็นเป็นการที่ผู้เรียนมองเห็นรับรู้ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ไม่ใช่เป็นการตอบสนองของสิ่งเร้าเพียงอย่างเดียว ๓. ความรู้เดิมของผู้เรียน ประสบการณ์ของผู้เรียนมีส่วนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการหยั่งเห็นในเหตุการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นปัญหาและช่วยให้ การหยั่งเห็นเกิดขึ้นเร็ว

๒) การนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการเรียนการสอน

การนำทฤษฎีประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน นักจิตวิทยากลุ่มนี้คิดว่า ในการเรียนรู้ของเราเป็นการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และคิดว่าอะไรเป็นอย่างไร ปัญหาที่แจ่มชัดขึ้นเอง เนื่องจากการเห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ของปัญหามีหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นดังนี้

๑) ในการสอนครูควรจะให้ผู้เรียนมองเห็นโครงสร้างทั้งหมดของเรื่องที่จะสอนก่อน เพื่อให้เด็กเกิดการรับรู้เป็นส่วนรวม แล้วจึงแยกส่วนออกมาสอนเป็นตอน ๆ

๒) เน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเข้าใจมากกว่าเน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ การเรียนด้วยความเข้าใจต้องอาศัยสื่อที่ชัดเจนประกอบการเรียนและต้องเรียนด้วยการปฏิบัติจริง หรือ ผู้เรียนลงมือกระทำเอง (Learning by Doing)

๓) ฝึกให้ผู้เรียนสามารถโยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่เรียนไปแล้วกับความรู้ใหม่ ว่ามีความแตกต่าง และคล้ายคลึงกันอย่างไรเพื่อช่วยให้จำได้นาน

๔) นำแนวคิดของทฤษฎีนี้ไปใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ว่าควรทำความเข้าใจ โดยมองปัญหาทุกแง่ทุกมุม ไม่ควรมองปัญหาโดยมีอคติ และใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา

๕) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่วของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

๖) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่วของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (B.F. Skinner)

สกินเนอร์มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพราะทฤษฎีนี้ต้องการเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม สิ่งสนับสนุนและการลงโทษ สกินเนอร์มองว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์ จะคงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีการเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงนี้มีทั้งการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement)

การเสริมแรง หมายถึง ผลของพฤติกรรมใด ๆ ที่ทำให้พฤติกรรมนั้นเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงทางบวก หมายถึง สภาพการณ์ที่ช่วยให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นในด้านความที่น่าจะเป็นไปได้ ส่วนการเสริมแรงทางลบเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์อาจจะทำให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์ เกิดขึ้นได้ในการดำเนินการเสริมเรงนั้น

สกินเนอร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แยกวิธีการเสริมแรงออกเป็น ๒ วิธี คือ

๑) การให้การเสริมแรงทุกครั้ง (Continuous Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงทุกครั้งที่ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๒) การให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว (Partial Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวโดยไม่ให้ทุกครั้งที่ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยแยกการเสริมแรงเป็นครั้งคราว ได้ดังนี้

- (๑) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่แน่นอน
- (๒) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอน
- (๓) เสริมแรงตามช่วงเวลาแน่นอน
- (๔) เสริมแรงตามช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน

การเสริมแรงแต่ละวิธีให้ผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน และพบว่าการเสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอนจะให้ผลดีในด้านที่พฤติกรรมที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นในอัตราสูงมาก และเกิดขึ้นต่อไปอีกเป็นเวลานานหลังจากที่ไม่ได้รับการเสริมแรง

จากการศึกษาและทดลองของสกินเนอร์นั้น สามารถสรุปเป็นลักษณะ และทฤษฎีการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนต์หรือทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำได้ดังนี้

- ๑) การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรงแนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไปในที่สุด
- ๒) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว
- ๓) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว
- ๔) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

๒) การนำทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ไปใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย

๑. การใช้เสริมแรง (Reinforcement) ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ครูควรให้การเสริมแรง โดยการชมเชยหรือให้แรงจูงใจโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการให้ผู้อื่นสนใจตนหรือเห็นว่าตนเองสำคัญกว่าคนอื่น การให้แรงจูงใจจะทำให้เด็กเกิดความสนใจ พอใจที่จะเรียน

๒. การปลูกฝังพฤติกรรมบางอย่างและการลดพฤติกรรมบางอย่าง (Shaping Behavior) หลักการสำคัญของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ก็คือการควบคุมการตอบสนองด้วยวิธีการเสริมแรง กล่าวคือ เราจะให้การเสริมแรงเฉพาะในเรื่องที่ต้องการเพื่อให้เกิด

เป็นนิสัยติดตัวดังนั้นถ้าเราต้องการให้เด็กมีพฤติกรรมใหม่ในเรื่องใด ก็ควรให้การเสริมแรงพฤติกรรมนั้น เพื่อให้เด็กทำต่อไปจนเป็นนิสัย แต่ถ้าต้องการให้พฤติกรรมใดหายไปก็ควรลดการเสริมแรงพฤติกรรมนั้น ก็จะทำให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนานั้นหายไป การปลูกฝังพฤติกรรมใหม่ให้แก่เด็ก โดยการใช้การเสริมแรงเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรม ครูควรมีการวางแผนให้เหมาะสม

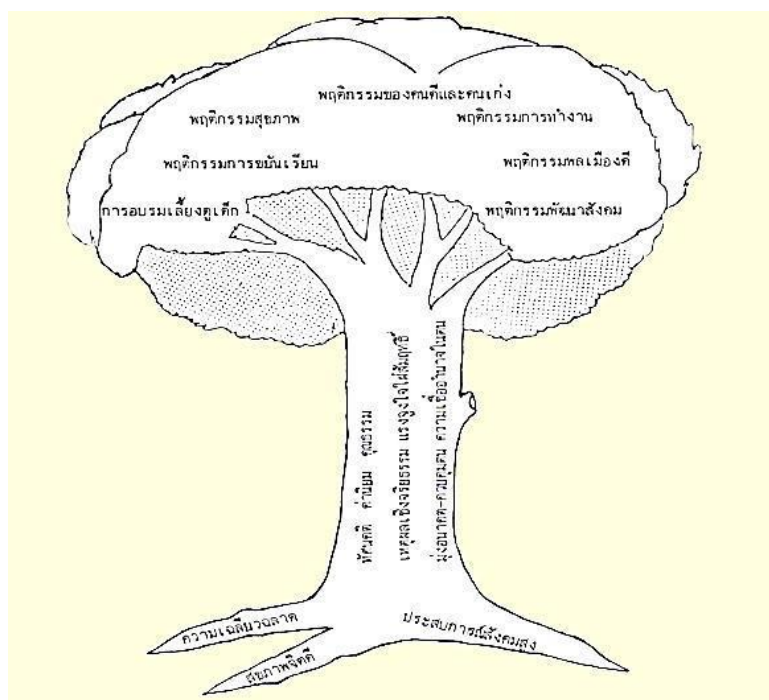
๓. บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Maching) และเครื่องช่วยสอน (Teaching Learning) สกินเนอร์ได้เสนอการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งจัดแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็น ส่วนย่อย ๆ เป็นขั้น ๆ และจัดลำดับให้เป็นเหตุเป็นผลเพื่อให้เรียนได้ง่าย และเมื่อสำเร็จแต่ละขั้นจะได้รับแรงเสริม หรือให้รางวัลทันที ทั้งบทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอนต่างเน้นให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีคำตอบที่ถูกต้องไว้ให้ ซึ่งบทเรียนดังกล่าวควรนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสันอีริกสัน (Erikson) ได้เน้น ความสำคัญที่วัยของเด็ก ขั้นตอนของการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็กว่า ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เขาพอใจ ประสบความสำเร็จ เขามองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่พอใจ เขามองโลกในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและไม่ไว้วางใจผู้อื่น อีริกสัน ยังได้ย้ำว่า ถ้าหากเด็กไม่พัฒนาและผ่านขั้นต้นแล้ว เด็กก็จะไม่สามารถพัฒนาในขั้นต่อ ๆ ไปได้ การนำมาใช้ในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา นั้น การจัดกิจกรรมในชั้นก่อน ประถมศึกษา เน้นการที่เด็กได้ประสบความสำเร็จและพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ต่อ เพื่อนฝูงและต่อครู ทั้งนี้เพื่อให้เด็กมองสังคมใหม่ สังคมโรงเรียนในด้านดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ต่อผู้อื่น และถ้าหากว่าเด็กพอใจและมองโรงเรียนในแง่ดีแล้ว เด็กก็อยากมาโรงเรียน ก็ได้รับการ พัฒนาให้เจริญเติบโตขึ้น การช่วยเหลือตนเอง เช่น การไปห้องน้ำ การแต่งกาย การเก็บของเล่นเข้าที่ นั้น ในระยะเริ่มต้น ครูจะดูแลอยู่อย่างใกล้ชิด และใช้การชมเชย การชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกับครู ก็จะเป็นการไม่บังคับเด็กไม่เกิดการต่อต้านและเกิดความพอใจเป็นรางวัลในการทำกิจกรรมช่วยเหลือ การหัวเราะเยาะในสิ่งที่เด็กทำ หรือการแข่งขันผลงานที่อาจจะก่อให้เกิดการละอาย ก็ไม่ควรใช้ เพราะจะทำให้เด็กไม่กล้าแสดงออกอีกต่อไปกิจกรรมในระดับก่อนประถมศึกษา เน้นผ่านการเล่น ซึ่ง เป็นการสนุกสนาน สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ ก็เรียกร้องและเชิญชวนต่อการเข้าร่วมการใช้จินตนาการ บทบาท สมมติ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อพัฒนาของเด็กวัยนี้ ก็มีการจัดให้อยู่ตลอดเวลา^{๒๕}

^{๒๕} วิทยา ทองดี และคณะ, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๖.

๔. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีทางจริยธรรมทฤษฎีแรกในประเทศไทย โดยที่ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๒๖}ได้สร้างนี้ขึ้นจากการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่างๆของคนไทยทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ทั่วประเทศงานวิจัยพื้นฐานนี้เป็นงานวิจัย ๓ ประเภท คือ งานวิจัยเชิงความสัมพันธ์ งานวิจัยเชิงทดลอง และงานวิจัยเชิงทดลองพัฒนาหรือ เสริมสร้างจิตลักษณะบางประการ ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรม ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมที่ศึกษาทั้งสาเหตุจากภายใน เช่น ลักษณะทางจิต บุคลิกภาพ และสถานการณ์ภายนอก เช่น การอบรมเลี้ยงดู การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะที่สำคัญหลายเรื่อง เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นต้น ต้นไม้จริยธรรมมี ๓ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นดอก ผลของต้นไม้ซึ่งก็คือ พฤติกรรมของคนดีคือคนที่ทำความดีละเว้นความชั่วพฤติกรรมของคนเก่งคือคนที่ทำงาน ประกอบอาชีพด้วยความขยันขันแข็ง ทำเพื่อส่วนรวม การที่จะเป็นคนเช่นนี้ได้ต้องเกิดจากสาเหตุที่ดี ส่วนของลำต้นคือ ๑) มีลักษณะทางจิตที่เหมาะสม ได้แก่การมีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมนั้น ๆ ๒) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม หรือด้วยหลักคุณธรรมสากล ๓) มีลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน ๔) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๕) มีความเชื่ออำนาจในตน นอกจากลักษณะทางจิตใจดังกล่าวแล้ว พฤติกรรมของคนดีคนเก่งจะเกิดขึ้นได้ เมื่อบุคคลมีลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการคือ มีสติปัญญาหรือความเฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดีและมีประสบการณ์ทางสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราลักษณะพื้นฐานนี้เปรียบเสมือนรากที่หาอาหารมาเลี้ยงลำต้น จึงจัดเป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนา ลักษณะทางจิต ๕ ประการที่ลำต้นซึ่งจะก่อให้เกิดผล เป็นคนดีคนเก่ง ซึ่งเป็นส่วนของดอกและผลของต้นไม้

^{๒๖} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”, (กรุงเทพมหานคร :โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า 53.

ภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

แสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อม ที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตทั้ง ๕ ลักษณะนี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการจึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น หากบุคคลมีพื้นฐานทางด้านจิตใจเป็นปกติและได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะสามารถพัฒนาโดยธรรมชาติ แต่ในสังคมไทยมีการวิจัยพบว่า พัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่เหมาะสมกับวัย กล่าวคือผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งซึ่งสมควรพัฒนาการใช้เหตุผล ไปถึงขั้นสูงแล้วแต่ยังหยุดชะงักที่ขั้นต่ำ เช่น ยังยึดหลักแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนพวกพ้อง เป็นต้น บุคคลที่มีแรงจูงใจดังกล่าวจึงยังไม่สามารถคิดประโยชน์เพื่อสังคม

ได้ ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตัวเองอยู่ตลอดเวลาการบันทึกกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวัน ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดีขึ้น ซึ่งการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติ หรือกิจกรรมที่ได้กระทำ เหมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้กระทำ เหมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่จิตพิจารณาก็จะเกิดสมาธิ และเมื่อได้พิจารณาตนเองแล้ว ก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้^{๒๗}

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงพุทธ

วิถีพุทธ เป็นแนวทางดำเนินชีวิต (Buddhist way of life) ที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวไทยซึ่งได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาดั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ ซึ่งพุทธธรรมหรือพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลก และชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน การอยู่ การดู การฟัง เป็น จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวช ผู้มีมโนจิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน^{๒๘}

๒.๔.๑ ความรู้เกี่ยวกับวิถีพุทธ

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีล ศึกษา อธิจิตตสิกขาและอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความยากง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่

^{๒๗} วชิรา เล่าเรียนดี, ปรมัญญ์ กิจรุ่งเรือง, อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕

^{๒๘} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษากการพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๙-๑๑.

ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนแต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็ได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกวัตถุนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเริ่มห่างเหินจากวิถีชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในคุณค่าของพุทธธรรม และจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต

ดังนั้น ด้วยคุณค่าอันอันันต์ขององค์ความรู้ตามแนวพุทธในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ผู้วิจัย จึงมีแนวความคิดที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ โดยนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับระบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อพัฒนาเยาวชนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่มีคุณสมบัติของการเป็นทั้งคนดี มีปัญญา มีความสุขอย่างแท้จริง

๒.๔.๒ การเรียนการสอนตามแนวพุทธ

การเรียนการสอนตามแนวพุทธ มีลักษณะเด่น คือ สถานศึกษาจะจัดการศึกษาตามปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษา จะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมหะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมานหรือ ด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม^{๒๙}

^{๒๙}กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๑๒-๑๓.

นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ ต้องคำนึงสิ่งต่อไปนี้^{๓๐}

๑. หลักการจัดวิธีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ จะต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้เข้าใจ ความจริง โดยจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมพร้อม ทั้งประสานความร่วมมือวัด/คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

๒. หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ ได้แก่ ปรัตถุสัจ (ตามหลัก กัลยาณมิตร) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภavana ๔

๓. ครูผู้สอน จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ โดยเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ ผู้เรียนอยู่

๔. กระบวนการเรียนรู้ จะต้องพัฒนาผู้เรียนรอบด้านสมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยจัดโอกาสส่งเสริมให้ ผู้เรียน ได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) พร้อมทั้งสร้างเสริมให้เกิด วัฒนธรรม แสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและ ค้นพบคุณค่าแท้ ของสรรพสิ่ง

๕. การวัดผลและประเมินผลตามแนวพุทธ ดำเนินการวัดประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้ วิธีการหลากหลาย เหมาะสม และมีจุดเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยการวัดประเมินผล สามารถทำได้ ครอบคลุมตามหลักภavana ๔ ได้แก่ ด้านพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (ด้านกายภาวนา) ด้านพฤติกรรมที่มีต่อคนอื่น (ศีลภาวนา) ด้านคุณลักษณะของจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญาที่มี ความคิด ความรู้ที่ถูกต้อง (ปัญญาภาวนา) ซึ่งข้อมูลจากการวัดประเมินผลที่เหมาะสม รอบคอบ จะ ช่วยให้การพัฒนา ต่อเนื่องและมีความชัดเจนได้มาก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการนำความรู้ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้ามา เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมุ่งศึกษา แก้ปัญหาหรือ แสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวมโดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรัตถุสัจ) ที่เป็น กัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนา

^{๓๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พิมพ์ครั้งที่ ๒, รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘-๒๐.

นักเรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนได้กำหนดขั้นตอนการเรียนการสอนไว้เป็น ๗ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ ขั้นสร้างศรัทธาและเสนอปัญหาข้อสงสัย ขั้นที่ ๒ ขั้นสังเกต ขั้นที่ ๓ ขั้นสัมผัส ขั้นที่ ๔ ขั้นสำรวจ ขั้นที่ ๕ ขั้นสืบค้น ขั้นที่ ๖ ขั้นสังสมปัญหาและลงข้อสรุป ขั้นที่ ๗ ขั้นประเมินผล และประยุกต์ใช้ โดยแบ่งการวัดผลออกเป็น ๔ ด้าน คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อช่วยให้ การพัฒนาต่อเนื่อง และมีความชัดเจนมากขึ้น

๒.๔.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ

จุดเริ่มต้นของกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญานั้น กระบวนการศึกษาภายในตัวบุคคลจะเริ่มต้นและดำเนินไปได้ ต้องอาศัยความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และอิทธิพลจากภายนอกเป็นแรงผลักดัน ถ้าได้รับการถ่ายทอดชักจูงเรียนรู้จากแหล่งที่ถูกต้อง รู้จักการพิจารณาโลกและชีวิตให้ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นำไปสู่การศึกษาที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามถ้าได้รับอิทธิพลภายนอกไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ นำไปสู่ความไร้การศึกษา และ แหล่งที่มาเบื้องต้นที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นแกนนำและเป็นตัว ยืนของกระบวนการศึกษาทั้งหมด^{๓๑}

การเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธนั้น ได้นำหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนาจำนวน ๗ หลักธรรม ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีทางการศึกษามาสร้างเป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ตามแนวพุทธ ได้แก่ ปรัตโหมสะ (กัลยาณมิตร) หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ๔ หลักอิทธิบาท ๔ หลักพรหมวิหาร๔ และหลักภาวนา๔ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ปรัตโหมสะ (กัลยาณมิตร)

ปรัตโหมสะ คือ เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่นในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม อาจเรียกง่าย ๆ ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

^{๓๑}พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๒๑.

กัลยาณมิตร คือ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้เชื่อมโยงให้บุคคลติดต่อกับโลกทางสังคมอย่างถูกต้องเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน อันเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนามนุษย์ กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอนแนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่วยสอน หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในแนวทางแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจะต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นคนดี เป็นคนมีปัญญา และเป็นคนมีคุณธรรม โดยเฉพาะมีคุณสมบัติพื้นฐานที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ ดังนี้^{๓๒}

๑) ปิโย (น่ารัก) คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

๒) ครุ (น่าเคารพ) คือ มีความประพฤติควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

๓) ภาวนิโย (น่าเจริญใจ) คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอย่อย่าง และรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔) วัตตะ (รู้จักพูดให้ได้ผล) คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) วณัณขโม ทนต่อถ้อยคำ) คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

๖) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตะ (ถลงเรื่องเล่าลึกได้) คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗) โน จัญฐาเน นิโยชะเย (ไม่ชักนำไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

หลักกัลยาณมิตรจะเป็นพ่อแม่ ครูอาจารย์ พระสงฆ์ หรือบุคคลอื่นนอกเหนือจากนี้ก็ไม่ได้แต่ต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นคนดี เป็นคนมีปัญญา และเป็นคนมีคุณธรรม ครูที่เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์จะทำให้ศิษย์รู้สึกมีความมั่นคง อบอุ่นทางจิตใจ เนื่องจากสามารถนั่งฟังได้ ทั้งในเรื่องเรียน และเรื่อง

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๖๒๑.

ส่วนตัว ความเป็นกัลยาณมิตรทำให้ศิษย์เกิดความศรัทธา เคารพเชื่อฟัง ดังนั้นคำแนะนำสั่งสอนของครูจึงมีอิทธิพลต่อศิษย์เป็นอย่างมาก

๒. หลักโยนิโสมนสิการ

พระพรหมคุณภรณ์ ได้กล่าวถึง โยนิโสมนสิการ ไว้ว่า ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ จึงหมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย ซึ่งเป็นหลักของการคิดที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถที่รู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ วิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิด แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึก อุปทานของตนเองเข้าไปจับ ในที่สุดก็จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมด้วยวิธีการแห่งปัญญา

โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยภายในของมนุษย์ คือ ความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวเผิน เป็นขั้นตอน สำคัญของการสร้างปัญญา ไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นเหตุให้เกิดปัญญา โยนิโสมนสิการ มีองค์ประกอบ ๔ ส่วน คือ

๑) อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง

๒) ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือ มีลำดับ มีขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสนกระโดดไปกระโดดมา ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

๓) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึงต้น เค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

๔. อุปาทกมนสิการ แปลว่าคิดให้เกิดผล คือ ใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิด อย่างมีเป้าหมาย หมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง

โยนิโสมนสิการที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งนั้น อาจมีครบทั้ง ๔ ข้อ หรือเกือบครบทั้งหมดนั้น หากจะเขียน ลักษณะทั้ง ๔ ข้อนั้นสั้น ๆ คงได้ความว่า คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเร้ากุศล ถ้าบุคคล คิดเองไม่เป็น ก็ไม่รู้จักใช้โยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรจึงต้องอาศัยศรัทธาเข้ามาช่วยเหลือ จะเห็นได้ว่า สำหรับลักษณะ ๓ ด้านแรกของโยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรช่วยได้เพียงชี้แนะส่องนำให้เห็นช่องแต่ตัว บุคคลผู้นั้นจะต้องคิดพิจารณาเข้าใจด้วยตนเอง วัตถุแห่งความคิดอย่างเดียวกัน แต่ใช้โยนิโสมนสิการกับ อโยนิโสมนสิการย่อมให้ผลต่อชีวิตจิตใจและพฤติกรรมไปคนละอย่าง ตัวอย่างเช่น คนหนึ่งคำนึงถึงความตายด้วยอโยนิโสมนสิการ ก็เกิดความหวาดหวั่น หดหู่ ท้อถอย ไม่อยากทำอะไร หรือฟุ้งซ่าน คิดวุ่นวาย อีกคนหนึ่ง คำนึงถึงด้วยโยนิโสมนสิการกลับทำให้เกิดความสำนึกในการที่จะละเว้นความชั่ว ใจสงบ เกิด ความไม่ประมาท กระตือรือร้นเร่งทำสิ่งดีงาม โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญหา แต่เป็นปัจจัยให้เกิด ปัญหา คือให้เกิดสัมมาทิฐิ

พระพรหมคุณาภรณ์^{๓๓} ได้ประมวลวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ มาใช้ในการ ปฏิบัติไว้ ซึ่งแม้จะมีหลากหลายวิธี แต่เมื่อว่าโดยหลักการ ก็มี ๒ แบบ คือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัดหรือ กำจัดอวิชชาโดยตรง และโยนิโสมนสิการที่มุ่งเพื่อสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ โยนิโสมนสิการที่มุ่งกำจัด อวิชชาโดยตรงนั้น ตามปกติเป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วนโยนิโสมนสิการแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นๆ ซึ่งมุ่งเตรียมพื้นฐานหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมให้เป็นผู้พร้อมสำหรับ การปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป เพราะเป็นเพียงขั้นขัดเกลากิเลส วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสามารถประมวลเป็น แบบใหญ่ๆ ได้ ๑๐ วิธี ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปและยกตัวอย่างคำถามที่ส่งเสริมกระบวนการคิดตามหลักโยนิโส มนสิการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ ดังนี้

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หมายถึง การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียนว่าวิธีคิดแบบอัทปปัจจัยตา (คิดตามความเป็นไปตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย) หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท (สภาพที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น) จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน

^{๓๓} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๖๗๖.

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หมายถึง การคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของสิ่งต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ แยกแยะ พิจารณาให้เห็นรายละเอียดของแต่ละอย่าง ที่เกิดขึ้นจากส่วนประกอบย่อย พร้อมทั้งพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งต้องอาศัยวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย และหรือ วิธีคิดแบบตามหลักการและความมุ่งหมาย เข้าร่วมพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน

๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา หมายถึง การคิดที่รู้เท่าทันและยอมรับความจริงของสิ่งทั้งหลาย ตามธรรมดาที่เกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประชุมตั้งขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องดับไป ไม่เที่ยงแท้ ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน (อนิจจัง) มีสภาวะถูกบีบคั้นกดดัน ไม่อาจคงอยู่ ในสภาพเดิมได้ ต้องมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง (ทุกข์) ไม่มีใครเป็นเจ้าของครอบครองได้จริง เพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่เป็นไปตามใจอยาก (อนัตตา) รู้เท่าทันว่าสิ่งทั้งหลายเป็นธรรมชาติ

๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ปัญหา หมายถึง วิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล ได้แก่ ทุกข์ คือ ตัวปัญหา สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา นิโรธ คือ ภาวะสิ้นปัญหา และมรรค คือ วิธีการ หรือข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขปัญหามาจากสาเหตุที่แท้จริง เพื่อบรรลุจุดหมายคือภาวะ สิ้นปัญหา อันได้แก่ความดับทุกข์ ซึ่งวิธีคิดแบบอริยสัจ มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการ คือ ประการแรก เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ เพื่อแก้ไขที่ต้นเหตุ จัดเป็น ๒ คู่ คือ คู่ที่หนึ่ง: ทุกข์เป็น ผล เป็นตัวปัญหา ที่ไม่ต้องการ สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นต้องกำจัดหรือแก้ไข จึงจะพ้นจาก ปัญหาได้ คู่ที่สอง: นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมายที่ต้องการเข้าถึง มรรคเป็นเหตุ เป็น วิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุจุดหมาย คือภาวะสิ้นปัญหา อันได้แก่ ความดับทุกข์

๕. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือวิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย หมายถึง การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย นำไปสู่การปฏิบัติถูกต้องตามหลักเกณฑ์ และสอดคล้องกับข้อปฏิบัติย่อยที่ส่งผลแก่หลักการใหญ่ตามที่ต้องการ

๖. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้ครบทั้งอัสสาทะ (ความยินดี) อาทีนวะ (ข้อบกพร่อง) และ นิสสรณะ (ความไม่ยั่งยืน) หมายถึง วิธีคิดที่ให้พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริง ทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษ มองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายนั้น คืออะไร เป็นอย่างไร

๗. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยหรือบริโภค หมายถึง วิธีคิดแบบสกตหรือบรรเทาความอยากเข้ามาครอบงำจิตใจ จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภท ที่ ๑ คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต คุณค่านี้อาศัยปัญญา เป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา เป็นคุณค่าที่สนองปัญญา ประเภทที่ ๒ คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพการ บริโภคที่ไม่จำเป็น คุณค่านี้อาศัยตัณหา (ความอยาก) เป็นเครื่องตีราคาหรือวัดราคา

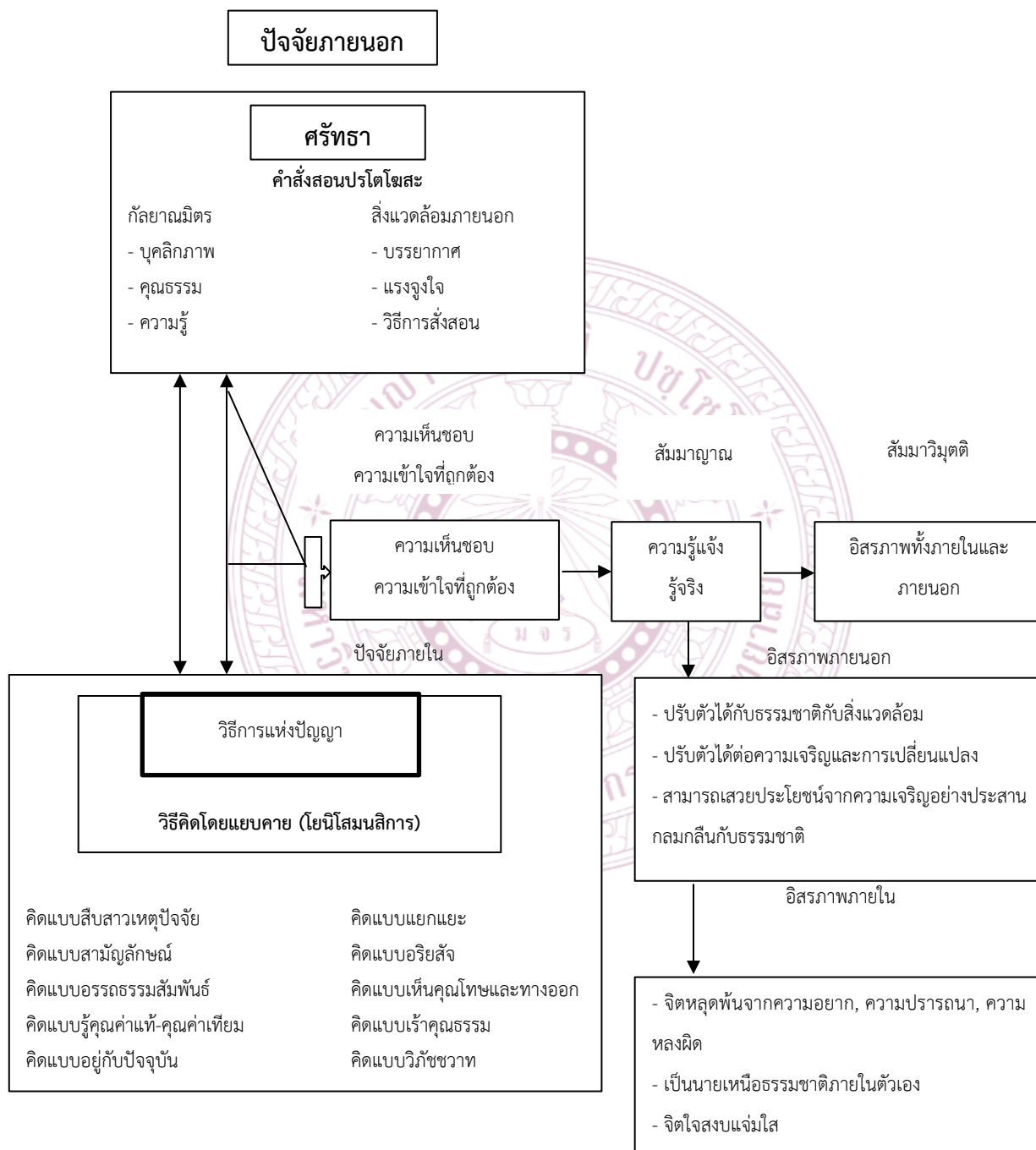
๘. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม หรือเร้ากุศล หมายถึง วิธีคิดที่สกดกัน บรรเทาและขัดเกลาความอยาก (ตัณหา) โดยเป็นข้อปฏิบัติสำหรับส่งเสริมความคิดเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ซึ่งนำเอาประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตมาปรุงแต่งในทางที่ดีงาม ทำให้เกิดความคิด และการกระทำที่เป็นประโยชน์ พร้อมกับสร้างนิสัยที่ดีงามให้แก่จิตใจ

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่กับปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ หมายถึง วิธีคิดที่เป็นเพียงการมองอีกด้านหนึ่งของการคิดแบบอื่นๆ ที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันที่เป็นแนวทางความรู้ด้วยพลังของปัญญา ที่มีสติสัมปชัญญะต่อสิ่งที่กำลังคิด

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท หมายถึง วิธีคิดที่แสดงออกโดยการพูดถึงสิ่งที่ตนเองคิด ซึ่งเป็นการมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่แต่ละด้านครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่เดียวหรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยที่คลุมลงไปทั้งหมด เป็นวิธีคิดวิเคราะห์ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น จำแนกโดยแง่ ของความเป็นจริง จำแนกโดยส่วนประกอบ จำแนกโดยการลำดับ

โยนิโสมนสิการเป็นตัวนำที่ทำให้การศึกษาเริ่มต้น หรือเป็นแกนนำของการพัฒนาปัญญาในการศึกษา ควรพัฒนาวิธีการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้กระบวนการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ซึ่งกลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด คือ เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใด ความคิดก็จะมุ่งเข้าสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที เนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน ในตอนนี้เองที่โยนิโส มนสิการจะเข้าไปสกดกันความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจัย เป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้คนปกติสามารถใช้โยนิโสมนสิการง่าย ๆ ได้โดยการพยายามควบคุมกระแสความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ดีงามตามทางที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากกัลยาณมิตรมาก่อนแล้ว และเมื่อพิจารณาเห็นความจริงและรู้ว่าการคำแนะนำสั่งสอนนั้นถูกต้องดีงาม มีประโยชน์ ก็ยิ่งมั่นใจและเกิดศรัทธาขึ้นเอง เกิดเป็นการประสานกันระหว่างปัจจัยภายนอกกับภายใน

โยนิโสมนสิการเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของการศึกษา การศึกษาจะสำเร็จผลแท้จริง ซึ่งจุดที่ต้องเน้นในเรื่องกิจกรรมการศึกษา ก็คือ กัลยาณมิตรที่ระลึกอยู่เสมอว่าปรโตโฆสะที่ตินั้น จะต้องเป็นเครื่องปลุกเร้าโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เล่าเรียน และผู้เข้ารับการศึกษาอบรม^{๓๔}

ภาพที่ ๒.๒ ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี (ที่มา: สุมน อมรวิวัฒน์, ๒๕๓๓)

^{๓๔} สุมน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

๓. ไตรสิกขา (กระบวนการของการศึกษา)

แก่นนำแห่งกระบวนการของการศึกษา ได้แก่ สัมมาทิฐิ เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นแก่นนำและเป็นฐานแล้ว กระบวนการแห่งการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้กระบวนการนี้ แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอนใหญ่ ๆ เรียกว่า ไตรสิกขา (สิกขา หรือหลักการศึกษา ๓ ประการ)^{๓๕} คือ

๑) การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ เรียกว่า อธิศีลสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล

๒) การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า สมาธิ

๓) การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ความรู้เป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใส เบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า ปัญญา

หลักการศึกษา ๓ ประการนี้ จัดวางขึ้นไว้โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีการแก้ปัญหของอารยชนเป็นฐาน วิธีแก้ปัญหแบบอารยชนนี้ เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความ ดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอารยชน หรือวิถีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ อริยมรรคนี้นี้มีองค์ประกอบที่เป็นเนื้อหาหรือ รายละเอียดของการปฏิบัติ ๘ ประการคือ

๑) ทศณะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ ที่ตั้งามถูกต้อง มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยสอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ เรียกว่า สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

๒) ความคิด ความดำริไตรตรอง หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือ เกื้อกูลและความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอาหรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้ายคิดทำลาย เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓) การพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหก หลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลื่อนลอย แต่สุภาพ นุ่ม

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๙๑๕.

นวนล ชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน ถ้อยคำที่มีเหตุผล เป็นไปในทางสร้างสรรค์ก่อประโยชน์ เรียกว่า สัมมาวาจา (วาจาชอบ)

๔) การกระทำที่ดั่งาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดั่งาม ทำให้อยู่ร่วมกันได้ดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำหรือทำการต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่เป็นไปเพื่อการทำลายชีวิต ร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองหรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น เรียกว่า สัมมากรรมันตะ (กระทำชอบ)

๕) การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ)

๖) การเพียรพยายามในทางที่ดั่งามชอบธรรม คือ เพียรหลักเว้นป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจน เพียบพร้อมไพบุลย์ เรียกว่า สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๗) การมีสติกำกับตัว คมใจไว้ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้น ๆ ใจอยู่กับกิจจิตอยู่กับงาน ระลึกได้ถึงสิ่งที่ดั่งาม สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ หรือธรรมที่ต้องใช้ในเรื่องนั้น ๆ เวลานั้น ๆ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เข้ายวนหรือยั่วยามาอุดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย เรียกว่า สัมมาสติ ระลึกชอบ)

๘) ความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อน คลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เองาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี เรียกว่า สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ)

หลักการศึกษ ๓ ประการ หรือ ไตรสิกขา นั้น ก็จัดวางรูปขึ้นโดยมุ่งให้เกิดผลขึ้นตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค มรรควิธีแก้ปัญา หรือมรรคแห่งความดับทุกข์) คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ทั้ง ๘ แห่งมรรคนั้นเกิดมีและเจริญงอกงาม ใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้น ตามลำดับจนถึงที่สุด กล่าวคือ

๑) อธิศีลสิกขา (ศีล) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติวินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยะชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี

๒) อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต พัฒนาจึงถึงมาตรฐานของอารยะชนเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี และ

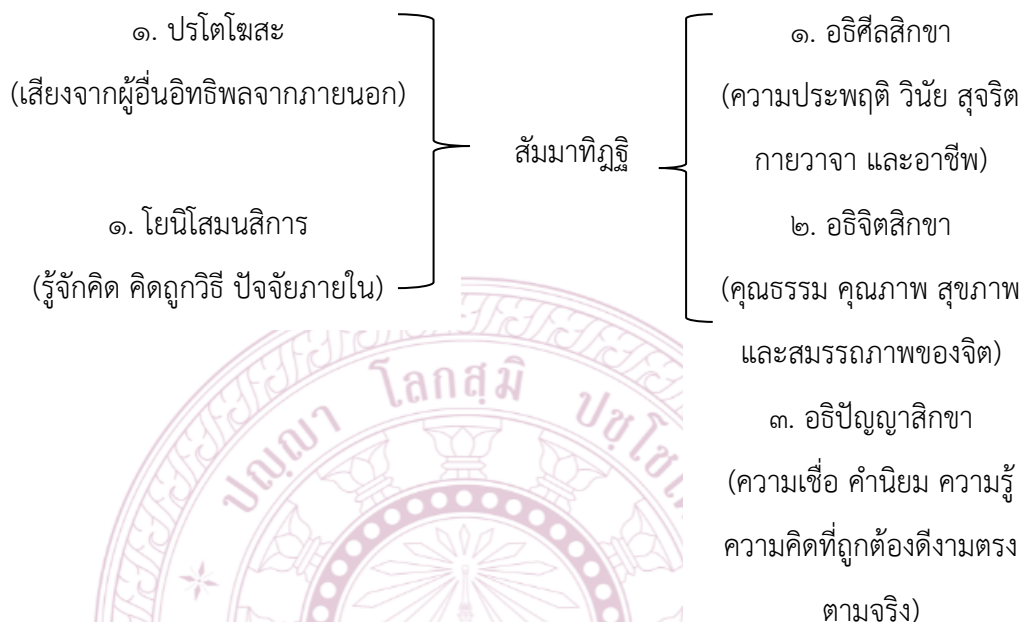
๓) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมี สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยะชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่าง ๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

จากสิ่งที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า สัมมาทิฐิ ที่เป็นแกนนำแห่งกระบวนการของการศึกษานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ ประการ ดังนั้น ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา จุดสนใจที่ควรเน้นกันเป็นพิเศษคือ เรื่องปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิที่เป็นจุดเริ่มต้น เป็นแหล่งที่มาของการศึกษาคำที่พูดกันว่าการศึกษา ก็อยู่ที่ปัจจัย ๒ ประการนี้เอง ส่วนกระบวนการของการศึกษาที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น เพียงแต่รู้เข้าใจไว้เพื่อจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูล และคอยเสริมคุณกระตุ่นเร่งให้เนื้อหาของ การศึกษาหันเหดำเนินไปตามกระบวนการนั้น ซึ่งกระบวนการแห่งการศึกษา อาจสรุปแนวคิดได้ดัง ภาพประกอบ ๑๖ ดังนี้^{๓๖}

^{๓๖}พระพรหมคุณารักษ์ (ป.อ.ปยุตโต), *สู่การศึกษาแนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

จุดเริ่มต้น
หรือแหล่งที่มาของการศึกษา

กระบวนการของการศึกษา

ภาพที่ ๒.๓ : กระบวนการแห่งการศึกษา
(ที่มา: พระพรหมคุณาภรณ์ (๒๕๔๙ หน้า ๑๔))

๔. หลักอริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ คือ หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นแก่นแท้หรือหัวใจของศาสนา เป็นสังขธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ซึ่งมีความลึกซึ้งมาก อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐหรือความจริงของอริยบุคคล เพราะผู้ใดรู้อริยสัจ ๔ ด้วยปัญญา ผู้นั้นจะกลายเป็นผู้ประเสริฐหรือ เป็นอริยสัจ ถือได้ว่าอริยสัจเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดจะสรุปไว้ใน อริยสัจ ๔ ทั้งสิ้น อันประกอบด้วยองค์ ๔ สรุปได้ดังนี้^{๓๗}

๔.๑ ทุกข์ คือ ความจริงว่าด้วยความทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาอาจเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา และทุกโอกาส คนเราเมื่อแก้ไขปัญหาดิปัญหาหนึ่งไปได้ ปัญหาใหม่ก็อาจเกิด

^{๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๘๙๓-๘๙๗.

ติดตามมา ให้แก้ไขอีกได้ตลอดเวลา สรุปได้ว่า ความทุกข์หรือปัญหาอาจเกิดกับใครก็ได้ทุกคน เราจะต้องไม่ประมาท ต้องพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความจริง

๔.๒ สมุทัย คือ ความจริงว่าด้วยเหตุแห่งความทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีสาเหตุ ต้องเกิดจากอะไรบางอย่าง ไม่ใช่มีขึ้นลอย ๆ สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ คือ ความอยากที่เกินพอดี ซึ่งเรียกว่า ตัณหา เช่น ความอยากได้อย่างโน้นอย่างนี้อันเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อยากได้บ้านสวย ๆ อยากมีรถยนต์ อยากมีเงินมาก ๆ ก็เกิดการทำลายธรรมชาติมีการตัดต้นไม้ทำลายป่าได้ ทำลายสิ่งแวดล้อมที่อยู่คู่กับสิ่งมีชีวิตมาเป็นเวลานานเพื่อตอบสนองความอยากของมนุษย์ พระพุทธเจ้าสอนว่า สรรพสิ่งเกิดจากเหตุ สรรพสิ่งจะดับหรือหมดไปก็เพราะเหตุ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น เป็นไป หรือดับสลายไปเฉย ๆ โดยไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย พุทธอีกนัยหนึ่งพระพุทธศาสนามีได้สอนให้เชื่อในเรื่อง บังเอิญ ในบางครั้ง บางกรณี ที่เราคิดว่ามันเป็นไปโดยบังเอิญ ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยนั้นเป็นเพราะว่าเรา มองไม่เห็นหรือไม่เข้าใจเหตุหรือปัจจัยของมัน จึงทึกทักเอาว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้นหรือดับไปโดยบังเอิญ

๔.๓ นิโรธ คือ ความจริงว่าด้วยความดับทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาทั้งหลายนั้นดับได้เมื่อความทุกข์เกิดจากสาเหตุ ถ้าเราดับสาเหตุเสีย ความทุกข์หรือปัญหานั้นก็ย่อมดับไปด้วย หากดับทุกข์หรือปัญหาได้หมดสิ้น ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า นิพพาน จึงเหลือแต่ความสงบสุขอย่างยิ่ง

๔.๔ มรรค คือ ความจริงว่าด้วยวิถีทางแห่งความดับทุกข์/ปัญหา มีองค์ประกอบ ๘ ประการ

๔.๔.๑ เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) คือ เห็นสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริง

๔.๔.๒ ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) คือ ไม่ลุ่มหลงมัวเมากับความสุขทางกาย ไม่พยายาบท และไม่คิดทำร้ายผู้อื่น

๔.๔.๓ เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย และไม่ พูดสิ่งไร้สาระ

๔.๔.๔ กระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) คือ ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติดิฉินทางกาม

๔.๔.๕ เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) คือ การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริตไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่ทำกิจการในสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อคนทั่วไป

๔.๔.๖ พยายามชอบ (สัมมาวายามะ) คือ ความพยายามที่จะป้องกันมิให้ความชั่วเกิดขึ้น ความพยายามที่จะกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป ความพยายามที่จะสร้างคุณดี ที่ยังไม่เกิดขึ้น และความพยายามที่จะรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ตลอดไป

๔.๔.๗ ระลึกชอบ (สัมมาสติ) คือ การไม่หลงลืม รู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังเห็นสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริง

๔.๔.๘ ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) คือ การที่สามารถตั้งจิตให้จดจ่อกับสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ได้นาน

การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติหลักธรรมเป็นสิ่งสำคัญของการดำเนินชีวิต หากคนเราไม่ศึกษา ไม่ตระหนักและไม่ศรัทธา ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ด้วยความประมาทและ อาจกระทำการใด ๆ ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาชีวิตขึ้นมาได้ ซึ่งคุณค่าของหลักพุทธธรรม อริยสัจ ๔ ช่วยให้นักเรียนสังเกตพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง ทำให้เกิดความกระจ่างทางปัญญา ปัญหา เกิดขึ้นได้เสมอ ถึงแม้ปัญหาหนึ่งจะยุติไปแล้วก็อาจเกิดปัญหาใหม่ให้เราต้องติดตามแก้ไขตลอดเวลา การนำหลักพุทธธรรมนี้มาใช้เพื่อแก้ปัญหาด้วยสติ ด้วยปัญญา ด้วยเหตุผล และ มุ่งมั่นสืบสาวราวเรื่องให้ ถึงต้นตอของปัญหาด้วยตนเองตามความจริง ทำให้เกิดแสงสว่างแห่งปัญญาที่เป็นเครื่องนำทางของชีวิต

๕. หลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ คือ ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสอนภิกษุให้เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วยองค์ ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเป็นทางช่วยให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที่พึงประสงค์

อิทธิบาท หมายถึง หนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และเข้าถึงประโยชน์สุข ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ประการ คือ^{๓๘}

๕.๑ ฉันทะ คือ ความรักและความพอใจในสิ่งนั้น มีความรักและความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตน เมื่อมีความชอบและความพอใจในหน้าที่ของตน ก็สามารถเอาชนะความเบื่อหน่าย ความ เกลียดคร้าน และความย่อท้อได้

๕.๒ วิริยะ คือ ความพากเพียร ความบากบั่น ความขยัน ความมุมานะที่จะเอาชนะความยาก ลำบาก ความเกลียดคร้าน ความเบื่อหน่าย มุ่งที่จะกระทำหน้าที่การงานให้สำเร็จตามที่ได้มุ่งหมาย

^{๓๘}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๖, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๒-๘๔๖)

ไว้ วัริยะที่จะเป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้สิ่งที่เราทำสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากเรามีความพอใจหรือรัก ในสิ่งที่ทำเพียงประการเดียว แต่ไม่พากเพียรที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ เช่น ความเกียจคร้าน ความย่อ ท้อ ความเบื่อหน่าย กลัวร้อน กลัวหนาว กลัวฝน กลัวเหนียว ฯลฯ ความสำเร็จย่อมจะบังเกิดขึ้นไม่ได้

๕.๓ จิตตะ คือ การเอาใจใส่ ฝึกฝน ตรวจตรา ดูแลกิจการธุระที่เรารับผิดชอบอยู่เสมอ จิตตะมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นอย่างมาก คือ ในการทำหน้าที่การงานต่าง ๆ หากมี ฉันทะ และวัริยะ กิจการนั้นย่อมดำเนินไปได้ด้วยดี แต่ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นหลักประกันว่า จะประสบความสำเร็จเสมอ ไปถ้าหากขาดจิตตะ เพราะการขาดความเอาใจใส่ ดูแล อาจสร้างความเสียหายขึ้น แก่งานที่เรารับผิดชอบ

๕.๔ วิมังสา คือ การไตร่ตรอง พิจารณาหรือใช้ปัญญาในการประกอบการงาน รู้จักคิดหา ข้อบกพร่องหรือหนทางที่จะทำให้กิจการนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย กิจการงานที่จะสำเร็จลง ได้นั้น จะต้องมีการพิจารณาแผนงานให้ถี่ถ้วน มีการวางแผนเป็นขั้นตอน แล้วดำเนินการไปตามลำดับ ถ้าเราทำงานที่ใหญ่เกินไปเมื่อเทียบกับเวลาและความสามารถแล้ว งานอาจล้มเหลวได้ ทั้งนี้เราจะต้อง พิจารณางานที่กำลังกระทำอยู่นั้นเพื่ออะไร สำคัญกว่าอะไร สิ่งใดต้องทำก่อน สิ่งใดต้องทำทีหลัง เมื่อ เสร็จงานขั้นนี้แล้วจะทำอะไรต่อไป เมื่อไม่เสร็จตามกำหนดเวลาหรือไม่เสร็จครบถ้วนสมบูรณ์ ตามที่ตั้งใจ ไว้ จะแก้ไขอย่างไร เรื่องเหล่านี้จะต้องพิจารณา ไตร่ตรอง หาหนทาง แก้ไขไว้มาก่อน

อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่มุ่งหวังความสำเร็จในหน้าที่การงาน และการ ดำรงชีวิต มีความพากเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ซึ่งเริ่มต้นด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุดที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิดความพากเพียร หรือ วัริยะ ซึ่งเป็นการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ ทำให้ เกิดจิตตะ คือ ใจจดใจจ่อ เอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ทอดทิ้งที่นำไปจากความรู้สึกของตัว ซึ่งต้องใช้ สมานธิในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ใช้ปัญญา ในการพิจารณาไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง เพื่อหาคำตอบและแนวทางแก้ปัญหาไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งก็ คือ วิมังสา ทั้งนี้ในทุกขั้นตอน ของอิทธิบาท ต้องมีสติและสมานธิเป็นเครื่องกำกับไปสู่ปัญญาที่ชัดเจน ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ

๖. พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม มี ๔ ประการ ดังนี้

๖.๑ เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์ และความสุข

๖.๒ กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๖.๓ มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงาม ประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

๖.๔ อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคง เทียงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะ วินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

๗. ภาวนา ๔

ภาวนา ๔ (ในภาษาบาลี ให้ความหมายว่า “พัฒนา” คือ วัฒนา นั่นเอง) แปลว่า การทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม แปลง่าย ๆ ว่า การพัฒนา หรือการเจริญ ภาวนา ๔ เป็นตัวชี้วัด ด้านผลผลิตที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากผลที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขาพระพรหมคุณาภรณ์^{๓๔} ได้กล่าวถึง การดำเนินการวัดผลประเมินผลโดยใช้หลักภาวนา ๔ ไว้ว่า “การวัดผลประเมินผลต้องวัดตามสภาพจริง โดยใช้วิธีการหลากหลายเหมาะสมสามารถทำได้ครอบคลุม ทั้งด้านพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (ด้านกาย) ด้านพฤติกรรมที่มีต่อคนอื่น (ด้านศีล) ด้านคุณลักษณะของจิตใจ (ด้านจิต) และด้านความรู้ ความคิดที่ถูกต้อง (ด้านปัญญา) ซึ่งรวมเป็นภาวนา ๔ (พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางจิตใจ พัฒนาการทางปัญญา) ซึ่งเป็นข้อมูลจากการวัดผลประเมินผลที่เหมาะสม รอบคอบ จะช่วยให้การพัฒนาต่อเนื่อง และมีความชัดเจนมากขึ้น

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๖, พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๑๘-๒๐.

ภาวนา ๔ คือ การพัฒนา ๔ ด้าน ดังนี้

๗.๑ ภาวนา เป็นการพัฒนากาย การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี โดยรู้จักอยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกันกับธรรมชาติ และปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ มิให้เกิดโทษ แต่ให้เกื้อกูลเป็นคุณ กล่าวคือ ประการแรก รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตาหู จมูก ลิ้น ใจ เป็นต้น อย่างมีสติ ดูเป็น ฟังเป็นให้ได้ปัญญา และประการที่สอง กินใช้ด้วยปัญญา เสพบริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาด ให้พอดี ที่จะได้ผลตรงเต็มตามคุณค่าที่แท้จริง ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ประมาทขาดสติ

๗.๒ ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่ในวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ด้วยดี และมีอาชีพสุจริต ไม่ใช่ ภาย วาจา และอาชีพในทางที่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน เสียหาย แต่ใช้เป็นเครื่องพัฒนาชีวิตของตน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคมส่งเสริมสันติสุข

๗.๓ จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจ คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ งามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ เมตตา กรุณา เผื่อแผ่ เอื้ออารี มีเมตตา มีศรัทธา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง ขยันหมั่นเพียร พยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เิบอิม โปร่งโล่ง ผ่องใส สงบ และเป็นสุข

๗.๔ ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติ และแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ ให้ปัญญาเจริญพัฒนาจนรู้เข้าใจ หยั่งเห็นความจริง เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ บรรลุถึงความบริสุทธิ์ ปลอดพ้นจากกิเลสสันดาน มีจิตใจเป็นอิสระสุขเกษมไร้ทุกข์

กล่าวโดยสรุป ผลที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ตามแนวพุทธจะต้องพัฒนา นักเรียน ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมการเรียนด้านกาย (กายภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านทักษะ

ทาง สังคม (ศีลภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ปัญญา ภาวนา) จึงจะสมบูรณ์รอบด้าน

ในการวิจัยครั้งนี้ การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยงกับหลัก พุทธธรรม คือ หลัก ไตรสิกขา หลักกัลยาณมิตร หลักพรหมวิหาร ๔ หลักโยนิโสมนสิการ หลักอริยสัจ ๔ และหลักอิทธิบาท ๔ โดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็น กัลยาณมิตร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อ พัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถี วัฒนธรรมแสงปัญญา

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความคิดของ จอห์น ล็อก (John Locks) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่ได้ชี้ให้เห็นความจริงว่า เด็กสนใจเฉพาะสิ่งจำเป็น และใช้ได้ บ่อยในชีวิต เพราะเด็กไม่มีเวลา และกำลังพอที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด จะต้องเลือกสอน เฉพาะสิ่งจำเป็นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นัก ปรัชญาชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้น ควรให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่ นำไปสู่ความเข้าใจ กิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้เยาวชนเกิด ความต้องการที่จะเรียนรู้ขึ้นโดยธรรมชาติ และมีความเชื่อว่า เราสามารถเชื่อมโยงมโนทัศน์ของวิชา ต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อย ๒ วิชาขึ้นไป และด้วยวิธีการเชื่อมโยงจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ไป ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ต่อไป (John Dewey. ๑๙๓๓) ซึ่งแนวคิดของจอห์น ดิวอี้ นำไปสู่หลักการบูรณาการในเวลาต่อมา^{๔๐}

๒.๕.๑ เหตุผลที่ต้องเรียนรู้แบบบูรณาการ

ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เหตุผลสำคัญที่จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในการ จัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ประกอบด้วย ๓ ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

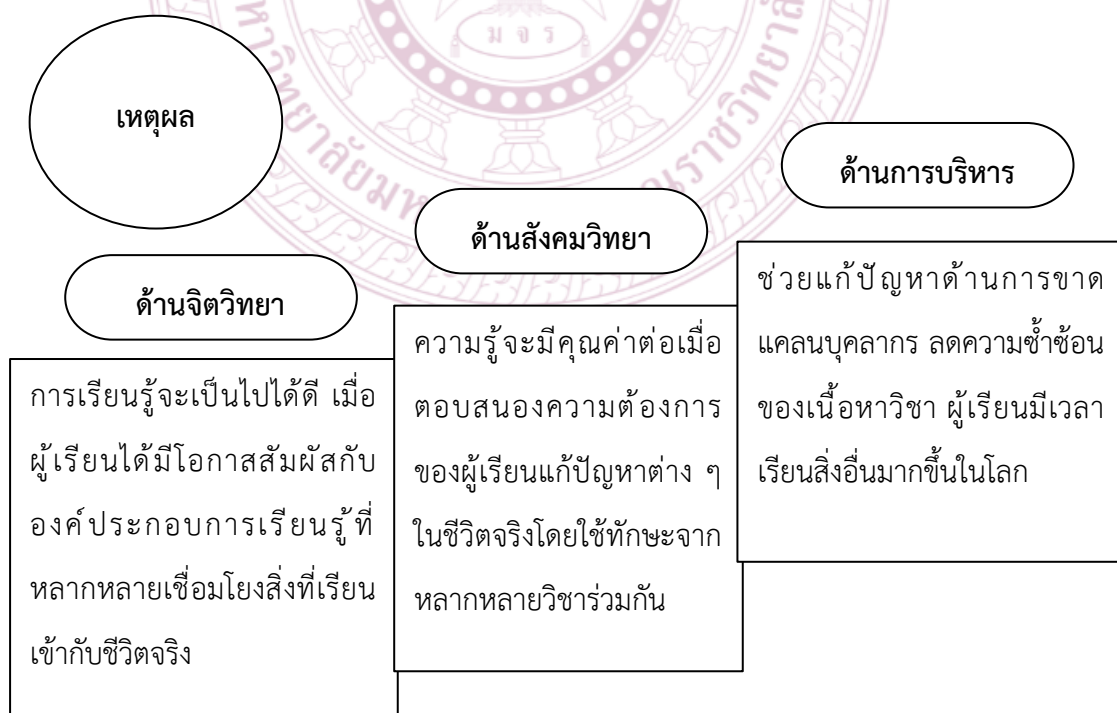
^{๔๐} สุมน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

๒.๕.๑.๑ ด้านจิตวิทยา เรามักจะมองว่า การเรียนรู้จะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะสัมผัสกับองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเรียนรู้ที่หลากหลายเหล่านั้นจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

๒.๕.๑.๒ ด้านสังคมวิทยา ซึ่งเราคงจะต้องมีความเชื่อร่วมกันว่า ความรู้จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อ ความรู้นั้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริง โดยใช้การผสมผสานทักษะต่าง ๆ จากหลากหลายวิชาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในมุมมองทางด้านสังคมวิทยา

๒.๕.๑.๓ ด้านการบริหาร การบริหารถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราไม่ควรที่จะมองข้าม เพราะว่าการบริหารจะช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร และสามารถลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถมีเวลาเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้น ซึ่งนับวันจะมีมากมายในโลกยุคปัจจุบัน

จากเหตุผลทั้ง ๓ ด้าน น่าจะสามารถสนับสนุนคำตอบที่ว่า ทำไมต้องจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ถ้าจะมีเหตุผลปลีกย่อยอีกมากมายที่นักการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้เหตุผลไว้ เมื่อพิจารณาแล้วก็ไม่น่าที่จะเป็นประเด็นที่นอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้

ภาพประกอบ ๒.๔ : เหตุผลสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒.๕.๒ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การบูรณาการ เป็นการผสมผสานประสบการณ์เรียนรู้ต่าง ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จากคำกล่าวข้างต้น เมื่อมองย้อนกลับไปถึงกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละวันเป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายหลายลักษณะ ไม่มีผู้เรียนคนใดเรียนรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่เกี่ยวข้องกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้มักจะเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ต่าง ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนทั้งสิ้น ซึ่งการผสมผสานองค์ความรู้ต่างๆเหล่านี้เป็นการบูรณาการ^{๔๑}

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถอธิบายเกี่ยวกับปรัชญา แนวคิด/ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ปรัชญาทางการศึกษา Progressivism ตามแนวคิดของ John Dewey ซึ่งมีจุดเน้นที่ยึดแนวทางการศึกษา คือชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันในแนวทางประชาธิปไตย

ทฤษฎีการเรียนรู้ เน้นทฤษฎีการเรียนรู้ในแนวทาง Cognitive ที่ใช้ Constructivism Approach เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการที่ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วย ตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ตามแนวความคิดของ Ausabel นอกจากนี้ ยังเป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) อย่างเป็นระบบ มี กระบวนการที่ชัดเจน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต และการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ดังสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

^{๔๑} Beane, J. "The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum," *Educational Leadership*, (1991, October), 49(2): 9-13.

ปรัชญา แนวคิด/ทฤษฎี

ปรัชญาการศึกษา Progressivism John Dewey	ทฤษฎีการเรียนรู้
- การศึกษาคือชีวิต - เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ - ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - เรียนรู้โดยการแก้ปัญหา - สร้างเสริมการอยู่ร่วมกันในวิถีประชาธิปไตย	- Cognitive ที่ใช้ Constructivism Approach เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง - การเรียนรู้อย่างมีความหมายของ Ausubel - การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

ภาพที่ ๒.๕ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดปรัชญาการศึกษาในแนวของการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนอย่างเป็นกระบวนการและใช้ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความหมายต่อผู้เรียน ที่สามารถทำให้ผู้เรียนสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ดังกล่าว ไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

๒.๕.๓ ความหมายของการบูรณาการ

คำว่า บูรณาการ เป็นศัพท์บัญญัติที่มุ่งให้มีความหมายตรงกับคำว่า Integration ในภาษาอังกฤษ ศัพท์นี้อธิบายไว้ในภาษาเดิมว่า เป็นคำนามที่ใช้ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายกระบวนการและผลผลิตทางการศึกษาโดยแนวคิดทางการศึกษานั้น คำว่า Integration อาจใช้ร่วมกับคำอื่นอีกหลาย คำ เช่น หลักสูตรที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน เรียกว่า หน่วยบูรณาการ (Integrated course of study) หรือ การสอนบูรณาการในแผนการสอนที่รายวิชา ไม่แยกจากกันอย่างที่เคยสอนมาก่อน มีการจัดเรื่องที่เรียนเป็นหน่วยหรือกลุ่มวิชาต่อเนื่องกันไปเรียกว่าโปรแกรมบูรณาการ (Integrated program) หรือ การจัดหลักสูตรซึ่งไม่แยกสอนวิชาต่าง ๆ ออกจากกัน โดยเด็ดขาด ให้แต่ละวิชาสัมพันธ์กันและให้เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ (Integrated curriculum) เป็นต้น

ดังนั้น บูรณาการ อาจพิจารณาได้เป็นสองนัยคือความหมายโดยทั่วไปของคำว่า บูรณาการ ประการหนึ่ง และความหมายเฉพาะทางศึกษาศาสตร์อีกประการหนึ่ง โดยนัยแรก บูรณาการ หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ ซึ่งก็คือทำให้หน่วยย่อย ๆ ที่สัมพันธ์กันทำหน้าที่อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเอง ส่วนความหมายอีกนัยหนึ่งซึ่งกล่าวเฉพาะเจาะจงลงไปถึงองค์ความรู้ในสาขาวิชาทางศึกษาศาสตร์หรือครูศาสตร์ บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน การเรียนการสอนที่ดำเนินการด้วยวิธีบูรณาการ เรียกว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integrated instruction) คือเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาของผู้สอน

นอกจากนี้ยังได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “บูรณาการ” (Integration) ไว้ดังนี้ การบูรณาการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมรายวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วนำมาแสดงออกในเชิงกิจกรรมหรือโครงการเดียวกัน^{๔๒} หรือการนำเอาศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องมาผสมผสานกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน^{๔๓} เป็นการ สร้างความรู้และประสบการณ์ขึ้นใหม่ในลักษณะของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน^{๔๔} โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ส่วนความหมายของการสอนแบบบูรณาการ ลาร์ดิเชบอล และคณะ^{๔๕} ได้ให้ความหมายว่าเป็นการสอนเพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เน้นความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ ให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาบุคลิกภาพ และทำกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

^{๔๒} Good, C.V., *Dictionary of Education*, 3rd ed. (New York: McGraw-Hill, 1973), P. 308.

^{๔๓} ธีระชัย ปุณณโชติ, “การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ,” ในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วทศ.9) เรื่องนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษาไทยกับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๔๔} Beane, J., “The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum,” *Educational Leadership*, (1991) 49(2): 9-13.

^{๔๕} Lardizabal, S.A. et al., *Methods and Principles of Teaching*, (Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970), p. 141.

สำหรับหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง (Thematic unit) หรือหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated unit) หรือแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary unit) นั้น หมายถึง หน่วยการเรียนรู้ที่มุ่งศึกษามโนทัศน์ (Concept) หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) ใด ๆ โดยนำสาระการเรียนรู้ของวิชาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทำให้ต้องใช้สื่อกิจกรรม และเทคนิคที่หลากหลายของวิชาต่าง ๆ มาผสมผสานหรือ บูรณาการเข้าด้วยกัน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การบูรณาการ หมายถึง ลักษณะของการผสมผสานเนื้อหาวิชาหรือวิธีสอนเพื่อส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนทัศน์ ความรู้ ทักษะ และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาพร้อมที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้ เกิดประโยชน์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การบูรณาการ โดยการนำความรู้ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม และกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ เพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน

๒.๕.๔ ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

ลักษณะสำคัญโดยรวมของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่ดี (Integrated Curriculum & instruction) ประกอบด้วย ๕ ลักษณะ ดังนี้^{๔๖}

๑. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ (Integration of knowledge and learning process)
๒. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาจิตใจ (Integration of cognition and affection)
๓. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ (Integration of knowledge and conduct)
๔. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน (Integration of school learning with the actual life of the learners)

^{๔๖} UNESCO, “Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum,” in Report Finalization Meeting 9-15 December, (1981): 152.

๕. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ (Integration of subject areas)

๒.๕.๕ ความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ

ในชีวิตมนุษย์นั้น ปัญหา อุปสรรค รวมทั้งประสบการณ์ต่าง ๆ จะผสมผสานกันไม่ได้แยกออกเป็นส่วน ๆ มนุษย์จำเป็นต้องใช้ทักษะหลายประการในการเรียนรู้และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต การสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรียนกับสิ่งที่เป็นไปในชีวิตจริง ช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนให้มีโอกาสใช้ความคิด ประสบการณ์ความสามารถตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ ความสำคัญของการบูรณาการ สามารถเชื่อมโยงวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันในการสอนด้วยเหตุผล ดังนี้

๑. สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชา และความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นกับชีวิตจริง

๒. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง มโนทัศน์ในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๓. ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

๔. ขจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ ในหลักสูตร

๕. สามารถตอบสนองต่อความสามารถทางพหุปัญญาของผู้เรียน (Multiple intelligence)

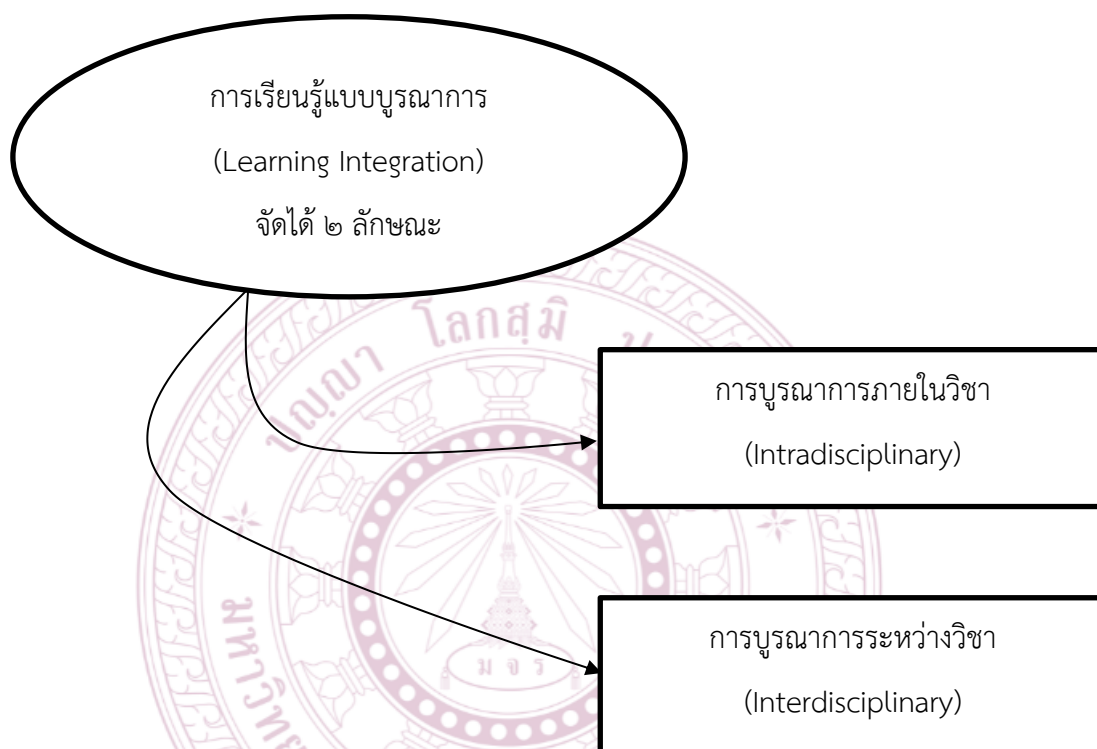
๖. กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างเสริมความรู้ ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ การใช้หน่วยบูรณาการทางการสอนยังช่วยให้ผู้สอนได้รับความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนที่จะนำไปปฏิบัติการสอนได้อย่างผสมกลมกลืนต่อเนื่อง จัดเรียงลำดับตามเหตุการณ์ของกิจกรรมที่มุ่งเสริมการเรียนการสอนทุกรูปแบบไว้อย่างครบถ้วน เป็นการลดภาระแก่ผู้สอนให้สอนอย่างได้ผล

อาจกล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทำให้เกิดการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความรู้กับเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว หรือเนื้อหาอื่น ๆ ซึ่งมีผลทำให้ความรู้ไม่ถูกเก็บไว้ในสมองแต่เพียงลำพัง แต่ถูกเชื่อมโยงไปใช้จนเกิดความหมายเป็นความรู้ใหม่ที่ซับซ้อนกว่าเดิม

๒.๕.๖ แนวการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ Learning Integration สามารถจัดเป็นแนวการจัดการเรียนรู้ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) และการบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) ดังรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๒.๖ แนวการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๑. การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) มีแนวทางให้พิจารณาดังนี้

๑) เป็นการบูรณาการที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตของเนื้อหาเดียวกัน

๒) หลักการบูรณาการภายในสาระวิชาเดียวกันที่ใช้มากที่สุด คือ สาระวิชาทางภาษา หรือกระบวนการทางภาษา ซึ่งประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการดู

๒. การบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) มีแนวทางให้พิจารณาดังนี้

๑) เป็นการเชื่อมโยงหรือรวมศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่ ๒ สาขาวิชาขึ้นไป ภายใต้หัวข้อเรื่อง (Theme) เดียวกัน

๒) เป็นการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ มากกว่า ๑ วิชาขึ้นไป เพื่อการแก้ปัญหาและการแสวงหาความรู้ ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ลึกซึ้งใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น

๒.๕.๗ รูปแบบของการบูรณาการ (Model of integration)

การเรียนการสอนแบบบูรณาการมีรูปแบบสำคัญ ๆ ดังนี้^{๔๗}

๑. แบบวิทยาการพื้นฐาน (Discipline based) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยผู้สอนเพียงคนเดียว

๒. แบบคู่ขนาน (Parallel) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป สอนต่างวิชากันแต่วางแผนการสอนร่วมกัน โดยระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจว่า หัวเรื่อง/มโนทัศน์/ปัญหาเดียวกันนั้นจะสอนอย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา

๓. แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนต่างวิชามาร่วมกันสอนเป็นทีม ร่วมวางแผนและกำหนดหัวเรื่อง/ปัญหาร่วมกัน และดำเนินการสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน มอบหมายงานหรือโครงการให้ผู้เรียนทำร่วมกันเป็นงานชิ้นเดียว

๔. แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เป็นการสอนที่ผู้สอนแต่ละคนต่างสอนวิชา ของตนเอง ไม่ได้ออกแบบให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันระหว่างต่างวิชา แต่จะมีการสอนแบบบูรณาการเฉพาะที่ระบุไว้ในแต่ละวิชาเท่านั้น ผู้สอนแต่ละคนในต่างวิชาไม่ได้มีส่วนแบ่งการทำกิจกรรมของผู้เรียน ด้วยกันเพียงแต่ให้เวลาแล้วมอบหมายงาน หรือปัญหาให้ผู้เรียนกลับไปดำเนินการกันเอง

๕. แบบบูรณาการ (Integrated) เป็นการบูรณาการทั้งมโนทัศน์ ทักษะ เจตคติและ ความเชื่อ ตลอดจนเนื้อหา ทำให้เป็นการสอนที่ต้องอาศัยความหลากหลายวิธีที่สามารถเป็นไปได้ ผู้เรียนสามารถเลือกที่จะฝึกในสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ ตามความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างอิสระ ในบางกรณีการบูรณาการสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา ซึ่งเป็นการผสมผสานเนื้อหาวิชาของการหลอมรวมแบบแกนหรือ แบบสหวิทยาการ นอกจากนี้ น่าจะเป็นการผสมผสานของเนื้อหาวิชาในแง่ทฤษฎีกับ

^{๔๗} Frazee, B.M. & Rudnitski, R.A., *Integrated Teaching Methods: Theory, Classroom Applications, and Field-based Connections*, Aldany, (New York: Delmar Publishers, 1995), pp. 137-141.

การปฏิบัติหรือ เนื้อหาวิชาที่สอนกับชีวิตจริง โดยจะบูรณาการส่วนทั้งหมด (Total integration) หรือ จะบูรณาการ (Partial integration)

๒) บูรณาการเชิงวิธีการ คือ การผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่างๆ โดยใช้สื่อ ประสม และใช้วิธีการประสมให้มากที่สุด

นอกจากนี้ ฟอว์กาที้ (Fogarty)^{๔๘} นักการศึกษาชาวอเมริกัน ได้เสนอรูปแบบบูรณาการไว้ ๑๐ รูปแบบ ซึ่งสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม คือ บูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน (Within single disciplines) บูรณาการข้ามวิชา (Across several disciplines) และบูรณาการภายในตัวผู้เรียน (Inside the mind of the learner) กับระหว่างผู้เรียน (Between the learners) ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๑. กลุ่มบูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน

๑.๑ แบบแยกออกจากกันเป็นส่วน (Fragmented model) เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่แยกเป็นรายวิชาเดี่ยว ๆ มีลักษณะเฉพาะตัวผู้เรียนเรียนรู้แต่ละวิชาโดยไม่นำความรู้ไป บูรณาการกับวิชาอื่นๆ แม้ว่าจะมีมีโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมโยง ที่ชัดเจน และเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้น้อย แต่ผู้สอนสามารถเลือกสอนเนื้อหาสำคัญ ๆ ของแต่ละวิชาที่ตนรับผิดชอบให้ลึก และกว้างได้ตามความเหมาะสม และความจำเป็น

ภาพที่ ๒.๗ การบูรณาการแบบแยกออกจากกันเป็นส่วน

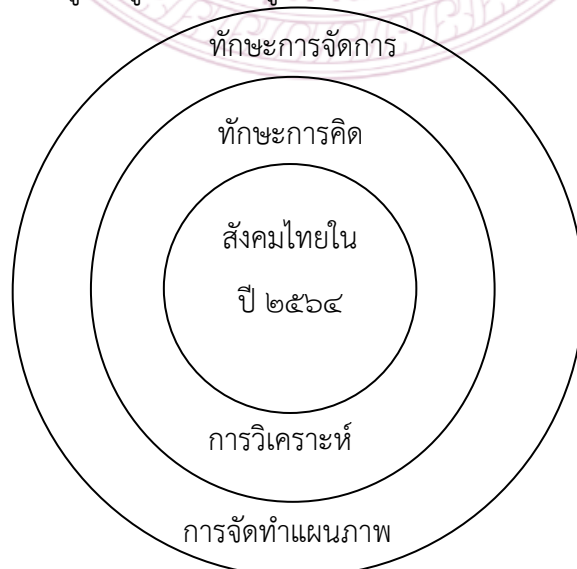
^{๔๘} Fogarty, R. How to Integrate the Curricula. 2nd ed. University of Massachusetts: Corwin Press. Gemmell, A. E. 2001. Instructional Systems Design Mode, [Online], Available:<http://www.ceo.cudenver.edu/~amie-gemimell/idmodel.html>, [20 October 2021].

๑.๒ แบบเชื่อมโยง (Connected model) เป็นการบูรณาการภายในวิชา โดยเชื่อมโยง เนื้อหาวิชาเข้าด้วยกันภายในขอบเขตของแต่ละวิชา อาจเชื่อมโยงหัวข้อ (Topic) ทักษะ (Sk) เจตคติ (Attitude) และมโนทัศน์ (Concept) ไปยังเรื่องต่อไปนี ซึ่งผู้สอนจะมั่นใจในการที่จะเชื่อมโยงเนื้อหา ภายในวิชาของตนเอง และทำให้ผู้อื่นมองเห็นความสัมพันธ์ของมโนทัศน์และทักษะ ได้ชัดเจนขึ้น

ภาพที่ ๒.๘ การบูรณาการแบบเชื่อมโยง

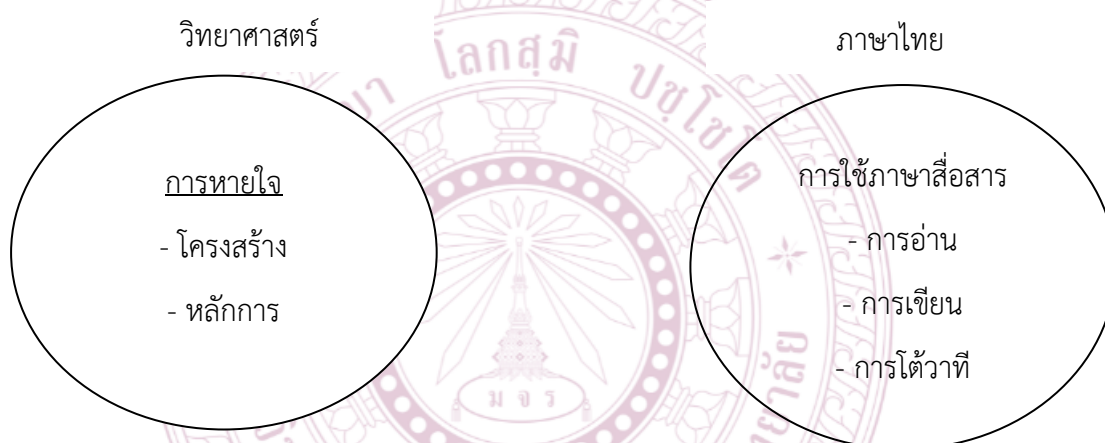
๑.๓ แบบซ้อนกัน (Nested model) เป็นการบูรณาการภายในวิชาเดียวกันแต่มีการนำทักษะการคิด ทักษะทางสังคม และทักษะด้านเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง เข้ามาบูรณาการเป็นหัวข้อหรือหน่วยการเรียนรู้ เป็นรูปแบบที่ผู้สอนคนเดียวสามารถบูรณาการด้วยตนเอง การบูรณาการแบบซ้อนกันนี้ถ้าจัดทำอย่างไม่รอบคอบ การบูรณาการที่ละหลายเป้าหมายในบทเรียนเดียว อาจทำให้ผู้เรียนสับสน และละเลยการเรียนรู้มโนทัศน์หลักของกิจกรรม เพราะได้รับงานเกี่ยวกับการเรียนรู้หลายอย่างพร้อมกัน แต่ในทางตรงกันข้ามการนำทักษะหลายทักษะมาบูรณาการในเนื้อหาที่จะสอนเป็นการเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๒.๘: การบูรณาการแบบซ้อนกัน

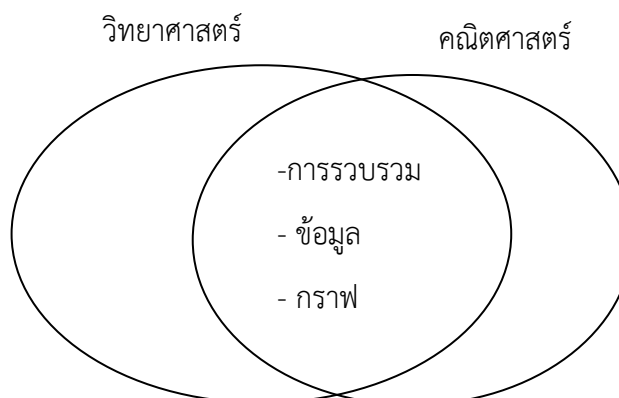
๒. กลุ่มบูรณาการข้ามวิชา

๒.๑ แบบเรียงลำดับ (Sequenced model) เป็นการบูรณาการการสอนข้ามวิชา โดย นำหน่วยการเรียนรู้ที่สอนต่างวิชากัน มาพิจารณาความใกล้เคียงของเนื้อหาแล้วนำมาเชื่อมโยง ปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจน และจัดสอนในช่วงเวลาเดียวกันซึ่งแต่ละวิชายังคงสอนตาม แผนการสอนของตนเพียงแต่เชื่อมโยงบางหัวข้อ และจัดเรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้ใหม่ให้เหมาะสม ทำให้แนวทางการรู้ของสิ่งที่ผู้เรียนเรียนจะมุ่งไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องลดความสับสนและความน่าเบื่อ ซึ่งต้องมีความยืดหยุ่นของเวลาที่ใช้ในการวางแผน และทำตารางสอนร่วมกันโดยอาศัย การประนีประนอม ความคิดเห็นและความต้องการของผู้สอนทุกคน

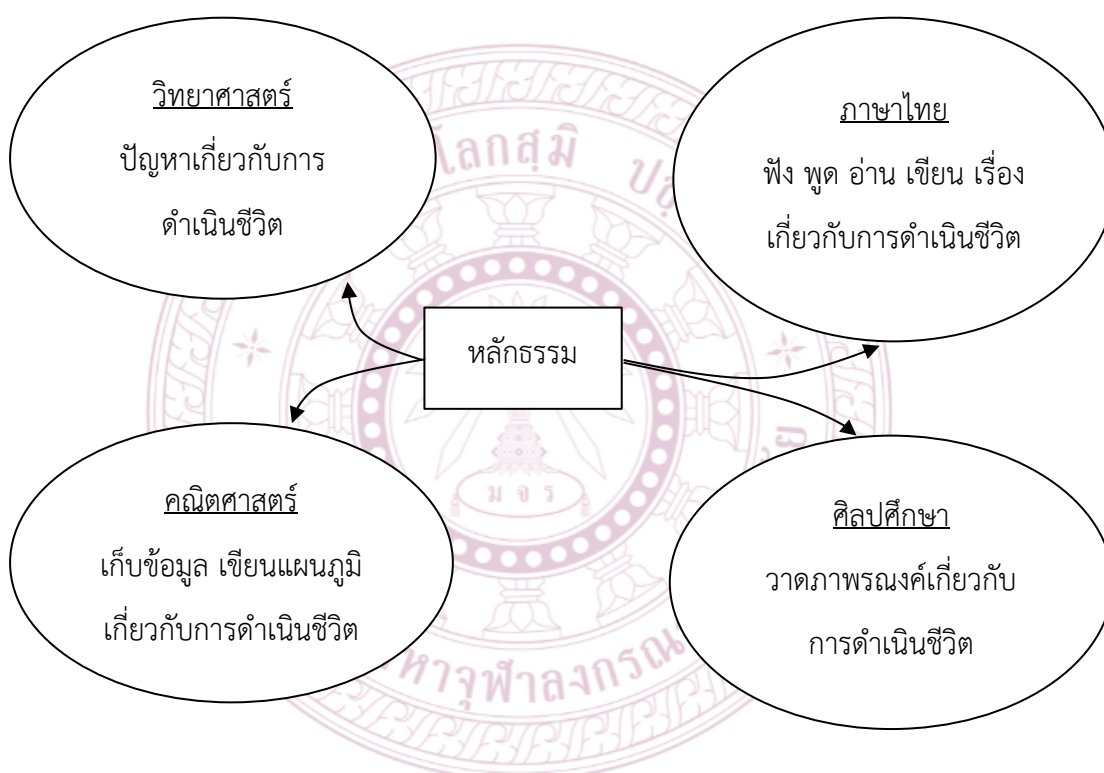
ภาพที่ ๒.๙ การบูรณาการแบบเรียงลำดับ

๒.๒ แบบมีส่วนร่วม (Shared model) เป็นการบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างวิชา ผู้สอนวางแผนการสอนร่วมกัน ในส่วนที่มีมโนทัศน์ ทักษะ หรือเจตคติคาบเกี่ยวกัน ต้องการความ ยืดหยุ่น เรื่องเวลา การประสานความคิด และทักษะการทำงานกลุ่มของผู้สอนทุกวิชา โดยอาจจัดเป็น หัวข้อ หรือ โครงการร่วมกัน ที่ทำให้ผู้เรียนถ่ายโยงมโนทัศน์ง่ายขึ้น ผู้สอนแต่ละวิชาจะสอนไป ตามปกติในหัวข้ออื่น

ภาพที่ ๒.๙: การบูรณาการแบบมีส่วนร่วม

๒.๓ แบบโยงใย (Webbed model) เป็นการบูรณาการที่กำหนดประเด็น (theme) ขึ้นจากการวิเคราะห์หลักสูตรหรือบริบททางสังคม แล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาต่าง ๆ ว่า แต่ละวิชามีโน้ตชนใดบ้างที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ในประเด็นที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นจะกำหนดเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่ตั้งไว้ แล้วผู้สอนแต่ละคนก็ทำการสอนเรื่องนั้น ๆ ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินงานร่วมกัน และการเลือกประเด็นที่เหมาะสม ซึ่งการเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน

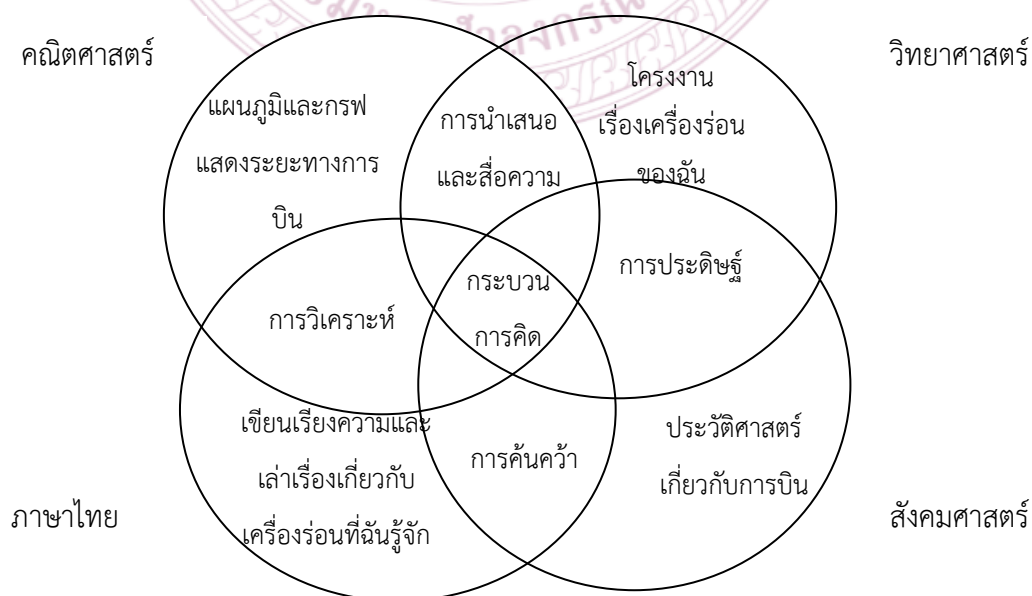

ภาพที่ ๒.๑๐ การบูรณาการแบบโยงใย

๒.๔ แบบเส้นด้าย (Threaded model) เป็นการบูรณาการที่ใช้ทักษะเป็นตัวหลัก ในการกำหนดเนื้อหา ตลอดจนการเรียนการสอนในแต่ละวิชาให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนด เช่น ทักษะการคิด ทักษะแก้ปัญหา ทักษะความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น แต่ละวิชายังคงแยกกันในเรื่อง ผู้สอนทุกคนในโรงเรียนได้ร่วมวางแผนรับรู้ และลงมือปฏิบัติ เมื่อจบการศึกษาผู้เรียนจะได้ทักษะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

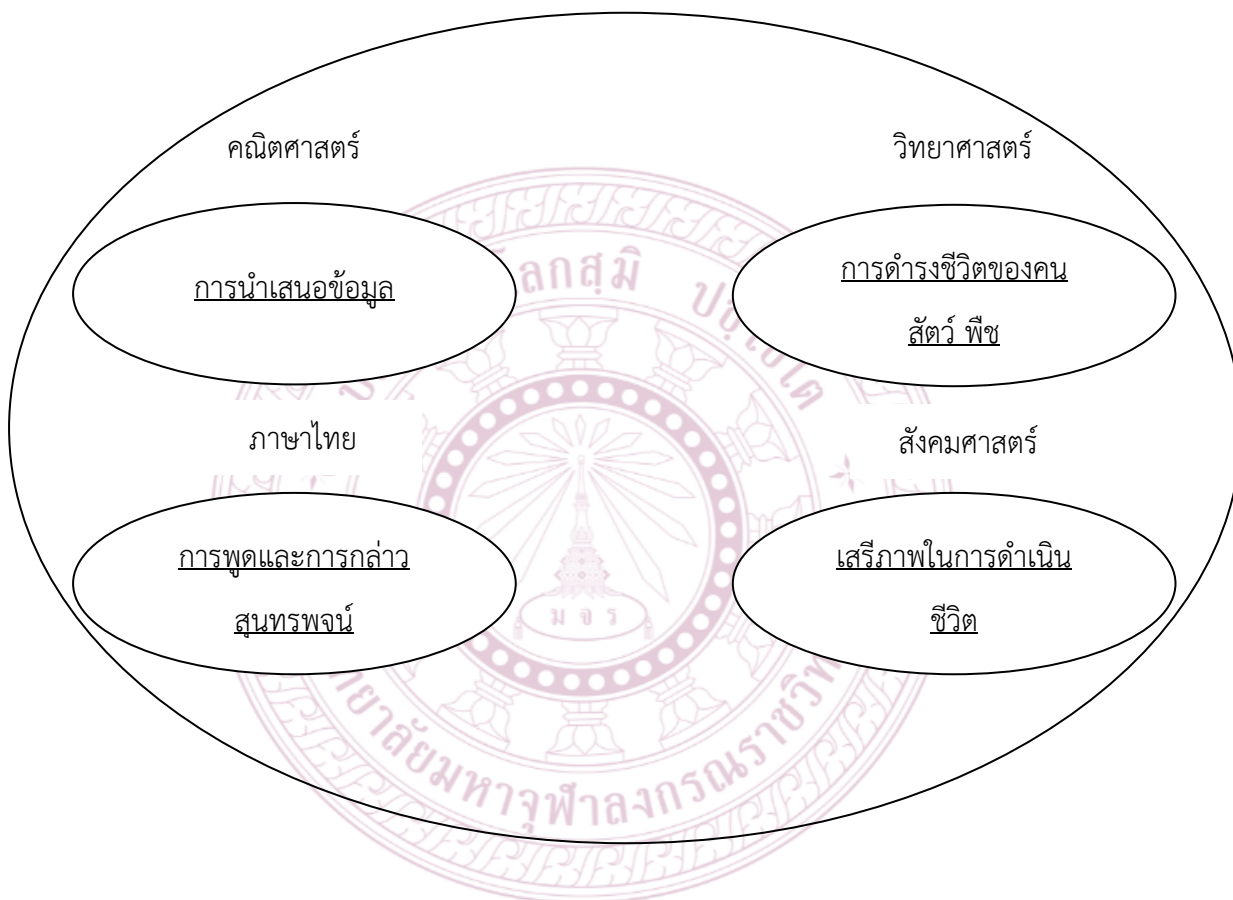
๒.๕ แบบบูรณาการ (Integrated model) เป็นการบูรณาการความหลากหลายของ หัวข้อทางวิชาการที่สัมพันธ์กันของวิชาหลัก ๔ วิชา หลอมรวมโดยมีทักษะ มโนทัศน์ และเจตคติ ที่ เหมือนกันเป็นหลักในการบูรณาการ จึงต้องการการระดมความคิดในการวางแผนและกำหนดเวลา สอนร่วมกันของผู้สอน ผู้เรียนได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและสร้างแรงจูงใจให้เรียนต่อเนื่องไป

ภาพที่ ๒.๑๐: การบูรณาการแบบบูรณาการ

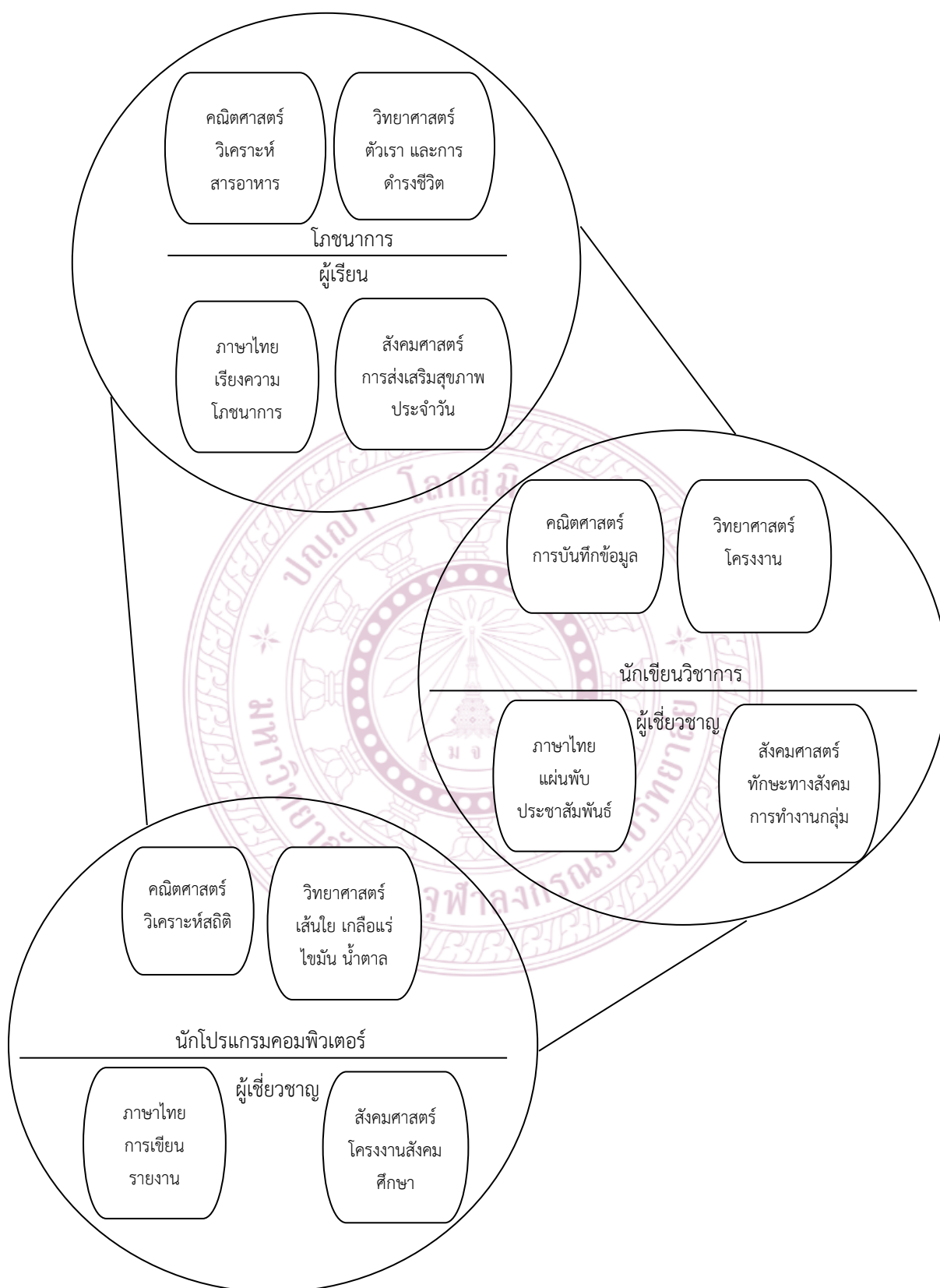
๓. กลุ่มบูรณาการภายในตัวผู้เรียนและระหว่างผู้เรียน

๓.๑ แบบใฝ่ใจ (Immersed model) เป็นการบูรณาการที่ยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักในการบูรณาการไปยังสาขาอื่น ๆ ผู้เรียนชั้นนำตนเอง เนื่องจากผู้เรียนมีความสนใจที่หลากหลาย อาจทำให้เน้นความสนใจผู้เรียนได้เพียงบางกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนเหล่านั้นจะเกิดแรงจูงใจต่อการเรียน และได้รับความรู้กว้างขวาง

ภาพที่ ๒.๑๑ การบูรณาการแบบใฝ่ใจ

๓.๒ แบบเครือข่าย (Networked model) เป็นการบูรณาการที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการบูรณาการโดยเลือกเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ และแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นด้วยตนเอง ผู้เรียนเท่านั้นที่จะรู้ถึงความซับซ้อนและมิติต่าง ๆ ในขอบเขตที่ตนสนใจ เป็นการผลักดันให้ผู้เรียนได้รับรู้ในเรื่องที่ตนสนใจมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๑๑: การบูรณาการแบบเครือข่าย

๒.๕.๘ เทคนิคการบูรณาการ

กระบวนการออกแบบหลักสูตรบูรณาการ ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ดังนี้ (Newell๑๙๙๔)

๑. ระดมความคิดจากผู้ชำนาญการในวิชาที่เกี่ยวข้อง (Assembling an interdisciplinary team) เพื่อผสมผสานให้เกิดการบูรณาการ โดยการอภิปราย การโต้แย้ง และการหาข้อสรุป

๒. เลือกหัวข้อ (Selecting the topic) ได้แก่ การเลือกประเด็น แนวคิด ที่จะสามารถผสมผสานองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้

๓. ระบุรายวิชาที่มีการผสมผสานกัน (Identifying disciplines) กระบวนการบูรณาการ ต้องเลือกวิชาที่มีความสัมพันธ์กัน อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

๔. พัฒนาส่วนปลีกย่อยของเนื้อหาสาระ (Developing the subtext) เป็นการพัฒนารายละเอียดจากหัวข้อให้ชัดยิ่งขึ้น

๕. โครงสร้างของหลักสูตร (Structuring the course) กำหนดความสัมพันธ์ของแนวคิด (Conceptual glue) ซึ่งเชื่อมโยงแต่ละวิชาเข้าด้วยกัน

๖. เลือกประเด็นที่สนใจให้ผู้เรียนค้นคว้า (Selecting reading)

๗. การกำหนดแผนงาน (Designing assignments)

๘. การเตรียมรายละเอียดประมวลการสอน (Preparing the syllabus)

นอกจากนี้ เทคนิคการจัดกิจกรรมการบูรณาการ (The Integrative activity technique) ที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ^{๔๙} ดังนี้

๑. ขั้นเริ่มหน่วยการเรียนรู้ (Initiating the unit) โดยผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาอย่างท้าทายด้วยคำถามว่า เราจะแก้ปัญหานี้อย่างไร ต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง และอะไรเป็นปัญหาย่อยที่ต้องแก้ไขก่อนปัญหาใหญ่ หรืออาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น สร้างบรรยากาศห้องเรียนให้เร้าความสนใจ การใช้สื่อต่างๆ และการศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

๒. ขั้นชี้แนะประสบการณ์ (Point of experiencing) ผู้เรียนเริ่มปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มตามที่ตนเองสนใจ โดยผู้สอนคอยให้คำแนะนำและจัดกิจกรรมประสบการณ์ที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและพัฒนาความสามารถของตนอย่างพอเหมาะ มีการแบ่งกลุ่มและหน้าที่กันทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล การอ่าน การเขียน และแปลความหมาย เป็นต้น

^{๔๙} Lardizabal, S.A. et al., *Methods and Principles of Teaching*, (Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970), pp. 144-148.

๓. **ขั้นกิจกรรมสรุป (Culminating activities)** เพื่อให้ผู้เรียนสรุปบทเรียน จัดระบบความคิด และพัฒนาการด้านการสื่อสาร กับการแสดงออก ซึ่งเป็นช่วงของการแลกเปลี่ยนความรู้หรือรายงาน เพื่อนำเสนอผลงานของตน เป็นโอกาสของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ฝึกการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ การเสนอผลงานนั้นผู้เรียนสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น จัดแสดงนิทรรศการ การสาธิต การทดลอง การแสดง ละคร หรือโครงงาน เป็นต้น

๔. **ขั้นการประเมินผล (Evaluation)** เป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่มีการเรียนการสอน เน้นการประเมินตนเอง และการประเมินผลโดยกลุ่มเพื่อตรวจสอบ และใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมของตนเองและกลุ่มต่อไป

ส่วนหลักในการจัดกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการ ควรนำกิจกรรมกลุ่มมาใช้เน้นให้ความสำคัญผู้เรียนมากกว่าเนื้อหา แต่ละหน่วยการเรียนรู้ ควรใช้เวลาสอนต่อเนื่องกันดีกว่าหน่วยการเรียนรู้สั้นที่เสร็จในเวลาเรียน และควรสอดคล้องกับปัญหาในชีวิตจริง ผู้สอนใช้เทคนิคในการผสมผสานเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันภายในขอบข่ายของเรื่องที่ศึกษา

๒.๕.๙ แนวปฏิบัติในการบูรณาการ

การจัดการบูรณาการในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งให้เกิดบูรณาการในหลักสูตรให้มากที่สุด คือ ให้มีการผสมผสานความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าไว้เป็นกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งจะต้องจัดให้มีการบูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย

ด้านการสร้างบทเรียนนั้น ต้องสร้างให้เนื้อหา และแผนการสอนเป็นกลุ่มก้อนไม่กระจัดกระจาย โดยจัดเป็นหน่วยบูรณาการทางการสอน เพื่อสะดวกทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

๑. ศึกษาขอบข่ายและรายละเอียดเนื้อหา และทำเนื้อหาให้ง่าย สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และเหมาะกับวัยผู้เรียน

๒. พยายามพัฒนาเนื้อหานั้นให้เป็นปัญหาที่ผู้เรียนจะต้องประสบในชีวิตประจำวัน

๓. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในการสอน

๔. กำหนดกิจกรรมผู้เรียน

๕. การสัมพันธ์ในเนื้อหาวิชาอื่น ๆ จะต้องทำเนื้อหาวิชาให้สัมพันธ์กันการสอนต่อเนื่องกันไป ได้อย่างดี ต้องกำหนดว่าจะสัมพันธ์กับวิชาใดวิชาหนึ่งในเรื่องใดบ้าง ทั้งต้องระบุว่าสัมพันธ์หรือเรียนสืบเนื่องต่อกันในเรื่อง หรือวิชาใด

๖. การประเมินผลการเรียนการสอน ต้องพิจารณาว่าจะประเมินโดยวิธีใดบ้างอย่างหลากหลายด้านวิธีการนั้น เมื่อพิจารณาคำว่า วิธีบูรณาการ (Integrated approach) หมายถึง วิธีสอน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และทำกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งการทำกิจกรรมนี้เกี่ยวข้องกับศักยภาพที่สัมพันธ์กับสาขาวิชา หรือเนื้อหาวิชามากกว่าหนึ่งวิชาหรือหนึ่งสาขาจึง จำเป็นต้องใช้วิธีสอนหลากหลายวิธีประกอบกันแต่โดยทั่วไปใช้หลักการ^{๕๐} ดังนี้

๑) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒) เน้นกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง

๓) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี จัดคู่มือการเรียนรู้ และให้ข้อมูลป้อนกลับกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

๔) เลือกใช้วิธีสอนที่นิยมให้เหมาะสมกับเนื้อหา ได้แก่ การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การใช้กรณีตัวอย่าง การทำกิจกรรมและเกมต่าง ๆ การสอนโดยใช้โครงการ และการสอน โดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

๒.๕.๑๐ การจัดเนื้อหาวิชาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการต้องยึดหลักสำคัญที่ต้องยึดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ประสบการณ์และการเรียนรู้ควรเป็น “หน่วย” (Unit) ที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ครูผู้สอนต้องใช้เทคนิคการผสมผสานเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์ในขอบข่ายเรื่องที่จะศึกษา ลักษณะทั่วไปของหน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

๑. มุ่งเน้นปัญหา ปัญหานั้น มีความสำคัญที่จะศึกษา และเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ หลายแง่หลายมุม คำตอบของปัญหาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจุบันกับอนาคต หรือผลกระทบปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมที่มีต่อเมือง เป็นต้น

๒. เหมาะสมกับระดับผู้เรียน สื่อการสอนหรืออุปกรณ์ต้องไม่ยากจนเกินไปเกินกว่า ที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ การจัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและท้าทายความสามารถ ไม่ง่ายจนเกินไป

^{๕๐} UNESCO, “Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum,” in Report Finalization Meeting 9-15 December, (1981): 10.

๓. ส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน ด้านความเจริญงอกงาม ลำดับชั้นของประสบการณ์ เช่น การอ่าน การสังเกต การพูด การฟัง การวาดและการเขียน กิจกรรมทักษะด้านต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องการใช้ความสามารถทางสมองในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา

๔. เป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกปัญหา วัสดุ อุปกรณ์ วางแผนกิจกรรมและประเมินผลให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

๕ การวางแผนหน่วยการเรียนรู้ต้องระลึกเสมอว่า ทำอย่างไรจึงจะเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ลักษณะหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

๑. หน่วยการเรียนรู้การสอนคือ กลุ่มหัวข้อย่อยที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน นำมาจัดลำดับก่อนหลังภายในหัวข้อที่เรียกว่า “หน่วย” และใช้เวลาต่อเนื่องกัน อาจเป็น ๒-๔ สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของบทเรียน

๒. หน่วยแต่ละหน่วยมีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง คือ ประกอบด้วยความมุ่งหมายปัญหาในการทำกิจกรรม การวัดและประเมินผล

๓. หน่วยแต่ละหน่วยสามารถสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องได้

๔. หน่วยการเรียนรู้การสอนสามารถใช้เทคนิควิธีสอนหลายวิธีที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจมากที่สุดวิธีการผสมผสานเนื้อหาเพื่อให้เกิดการบูรณาการ โดยอาศัยวิธีการจัดแกน (Core) ขึ้นมาก่อนแล้วนำเอาความรู้หรือเนื้อหาวิชาใดก็ได้ที่เหมาะสมมาเสริมให้แกนนั้น เต็มหรือสมบูรณ์ แกนที่จะนำมาสร้างเป็นหน่วยบูรณาการนั้น มีทั้งหมด ๕ ประเภทด้วยกันคือ

๑) แกนที่เป็นหัวเรื่อง ก่อนที่จะทำการกำหนดหัวเรื่องอะไรนั้นจะต้องตั้งคำถามว่า ต้องการให้ผู้เรียนเรียนอะไร หลังจากนั้นก็กำหนดหัวเรื่องขึ้นมา แล้วดึงเอาเนื้อหาสาระหรือความรู้หลาย ๆ วิชาที่เห็นว่าสัมพันธ์กับเรื่องนี้เข้ามาผนวกรวมกันไว้ เช่น ตั้งหัวเรื่องว่า “ชุมชนของเรา” ในเรื่องนี้จะมียลอะเอียดหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาพภูมิอากาศ การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา ฯลฯ

๒) แกนที่เป็นปัญหา จะต้องพิจารณาว่า อะไรบ้างที่ในสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ที่ผู้เรียนควรมีความรู้ ความเข้าใจ เมื่อเลือกได้แล้วก็กำหนดเป็นหัวเรื่อง เช่น ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาคอร์รัปชัน ฯลฯ การที่ผู้เรียนจะแก้ปัญหาได้นั้นจะต้องอาศัยความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ

๓) แกนที่เป็นกิจกรรม จะต้องพิจารณาก่อนว่ากิจกรรมใดที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ในหลาย ๆ วิชา และต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน เมื่อกำหนดได้แล้วก็บรรจุกิจกรรมเหล่านั้น ในหน่วยนั้น ๆ จากง่ายไปหายาก

๔) แกนที่เป็นความคิดรวบยอด ต้องพิจารณาก่อนว่าต้องการให้นักเรียนมีความคิดรวบยอดในเรื่องใด เช่นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง การอนุรักษ์ธรรมชาติ ความเสมอภาค ฯลฯ เมื่อได้ความคิดรวบยอดแล้วก็กระจายเนื้อหาจากง่ายไปหายาก เช่นการเสนอความคิดรวบยอดเรื่อง “การพึ่งพาอาศัยกันและกัน” พอกระจายเนื้อหาออกเป็นคร่าว ๆ ตามลำดับความยากง่าย ดังนั้นการพึ่งพาอาศัยในครอบครัว ในชั้นเรียน ในโรงเรียน ในชุมชน ในประเทศ และระหว่างประเทศ

๕) แกนที่เป็นค่านิยม ก่อนอื่นต้องพิจารณาก่อนว่า เราต้องเน้นค่านิยมอะไรหลังจากที่เลือกได้ แล้วโดยคำนึงถึงวัยของผู้เรียนแล้วนำค่านิยมที่จำเป็นมานั้นหรือสอดแทรกเข้ามาในเนื้อหาตอนใดตอนหนึ่ง ที่เห็นว่าเข้ากันได้ขณะที่ทำการสอน

แนวโน้มใหม่ทางการศึกษามีจุดเน้นอยู่ ๒ ประการ คือความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียนกับการปรับมาตรฐานความเป็นอยู่ของสังคม ซึ่งได้กล่าวถึง เทคนิคการสอน บูรณาการว่า มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดการบูรณาการของแต่ละบุคคล ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเป็น หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง ผสมผสานวิชาในงามต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการแก้ปัญหาใน ชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น เพราะปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั้น ไม่ได้แบ่งออกเป็นแ่งมุมใด โดยเฉพาะการบูรณาการ มีจุดเน้นที่การพัฒนาบุคลิกภาพอย่างผสมผสานกลมกลืน เทคนิคการสอนแบบบูรณาการ เป็นการสอนที่มีปัญหาทำนองเดียวกับชีวิตจริง เป็นแกนกลางและมีการสร้างประสบการณ์แก่ ผู้เรียนให้กว้างขึ้นให้มีการผสมกลมกลืนระหว่างบุคลิกภาพส่วนตัวและสังคมของผู้เรียน เทคนิคการสอน เหล่านี้จะช่วยครูให้สอนเป็นหน่วยได้

๒.๕.๑๑ การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ นักเรียนได้เรียนรู้จากการได้คิดและปฏิบัติจริงตามความสนใจและความถนัดของตนเองอย่างมีความสุขเรียนรู้จากกลุ่มอย่างเป็นองค์รวม และเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับสภาพจริง คือการประเมินความสามารถ เริ่มตั้งแต่การประเมินการคิดวางแผน กระบวนการทำงาน คุณธรรม จริยธรรมระหว่างการทำงาน ความตั้งใจ จนมีผลงานที่สำเร็จเป็น

ขึ้นงานตามเป้าหมายวิธีการประเมิน จะต้องหลากหลายที่ต่อเนื่อง โดยมีการประเมินตลอดเวลาตาม กิจกรรมการเรียนรู้ ใช้วิธีการสังเกต ตรวจสอบรายงาน บันทึกการปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือ ภายในกลุ่มการประเมินขึ้นงานหรือบางครั้ง อาจมีการประเมินความรู้ควบคู่กันไปด้วย

นอกจากนี้ ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ (Performance-Based) และการประเมิน แบบอิงการสังเกต (Observation-Based) ซึ่งช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถบูรณาการการเรียนรู้ การ สอนกับการประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการ สอนกับการประเมินจะไม่แยกจากกัน ทั้งครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนและการประเมิน จึงทำ ให้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด

๒.๕.๑๒ บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านการเตรียมการ

๑) เตรียมกรอบแนวคิดในเรื่องที่จะสอน โดยหัวข้อแต่ละตอนได้จากการบูรณาการ ระหว่างวิชา หรือผสมผสานระหว่างวิชาในหลักสูตร

๒) เตรียมคำถามหลักหรือคำถามสำคัญ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์หรือได้ ปฏิบัติ

๓) เป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ที่ผู้เรียนซักถาม ปรัชญาเพื่อค้นคว้าความรู้

๒. ด้านการดำเนินการ

๑) เป็นผู้นำเสนอ (Presenter) เช่น เสนอประเด็นปัญหา เหตุการณ์ในเรื่องที่จะ สอนเป็นผู้สังเกต (Observer) โดยสังเกตผู้เรียนขณะที่ตอบคำถามทำกิจกรรมทั้งพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน

๒) เป็นผู้กระตุ้นใจ (Motivator) โดยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเพื่อให้มีส่วน ร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง

๓) เป็นผู้เสริมแรง (Reinforcer) เพื่อให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ

๔) เป็นผู้ชี้แนะ (Director) สนับสนุนให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนด

๕) เป็นผู้จัดบรรยากาศ (Director) เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้ง ด้านกายภาพ สังคมและจิตใจเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

๖) เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการ (Process Oriented) มากกว่าเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาสาระ (Content Oriented)

๓. ด้านการประเมิน

๑) เป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Reflector) ชี้แนะ วิพากษ์วิจารณ์ ข้อดี ข้อด้อย เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข พฤติกรรมการเรียน

๒) เป็นผู้ประเมิน (Evaluator) โดยประเมินผลเป็นระยะ ๆ ประเมินพฤติกรรม ด้านการค้นคว้าหาความรู้ และผลงานซึ่งอาจเป็นองค์ความรู้หรือผลงาน

๒.๕.๑๓ บทบาทและกิจกรรมของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ควรคำนึงถึงกิจกรรมของกระบวนการกลุ่มมาใช้ดังนี้

๑. ควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ ๔ คน ที่มีระดับความสามารถที่แตกต่างกัน คือ ผู้เรียนมีระดับความสามารถสูง ๑ คน ผู้มีระดับความสามารถปานกลาง ๒ คน และผู้มีความสามารถต่ำ ๑ คน ในการแบ่งกลุ่มจะต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้ากลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่ตนถนัด และมีความสนใจ เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีความเหมาะสม และมีความสามารถพอ ๆ กัน

๒. แต่ละกลุ่มเลือกคณะกรรมการที่ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ

๓. มีการประชุมร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อวางแผนในการทำกิจกรรมร่วมกัน

๔. สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้ โดยที่นักเรียนมีบทบาทในการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังนี้

๑) มีส่วนร่วมในการเรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และการคิดในทุก ๆ สถานการณ์ที่กำหนดให้อย่างเป็นธรรมชาติเหมือนสถานการณ์ในชีวิตจริง

๒) ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ดำเนินการเรียนด้วยตนเอง เพื่อให้การเรียนเป็นไปอย่างสนุก ตื่นเต้นมีชีวิตชีวา และทำหายอยู่ตลอดเวลา

๓) เรียนในห้องเรียน(Class) และสถานการณ์จริง (Reality) เพื่อพัฒนาสังคม กระฉับ กระเฉง ว่องไวในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๔) ทำงานด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ ทั้งงานเดี่ยว งานคู่ หรืองานกลุ่มด้วยความเต็มใจ และด้วยเจตคติที่ดีต่อกัน

๕) ตอบคำถามสำคัญหรือคำถามหลักที่เป็นตัวกำหนดประสบการณ์ของตนเอง หรือ ประสบการณ์ในชีวิตจริง

๖) มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มทำสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์

๗) มีความสามารถในการสื่อสาร เช่น ฟัง พูด อ่าน เขียน มีทักษะทางสังคม รวมทั้ง มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนในกลุ่ม ในห้องเรียนและครู

๘) สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถ นำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้

จากรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดสรุปได้ว่า ใน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น ผู้เรียนจะต้องเปลี่ยนสภาพการเรียนรู้จากเดิมที่ รอรับการ ถ่ายทอดจากครู มาเป็นแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานมาจากการ เชื่อมโยงความเป็นจริงของผู้เรียนเอง ให้ผู้เรียนได้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการเรียน ตามแนวคิดที่เน้นให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมิใช่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้แต่ไม่เชื่อมโยง กับสภาพความเป็นจริงในการดำรงชีวิต

๒.๖.๑๔ คุณค่าและประโยชน์ของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

คุณค่าและประโยชน์ของการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

๑. ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วจะถูกนำมาสัมพันธ์กับความรู้ที่ จะมาเรียนใหม่ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

๒. ช่วยจัดเนื้อหาความรู้ให้มีลักษณะเหมือนชีวิตจริง คือการผสมผสานและสัมพันธ์เป็น ความรู้ที่อยู่ในลักษณะหรือรูปแบบที่เอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตจริง

๓. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหาสังคมได้ดีกว่า การกระทำหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ใน สังคมเป็นผลรวมมาจากหลายๆสาเหตุ การที่จะสามารถเข้าใจปัญหาได้และสามารถที่จะแก้ปัญหา นั้น ได้ควรพิจารณาปัญหา ที่มาของปัญหาอย่างกว้าง ๆ ใช้ความรู้จากหลาย ๆ วิชามาสัมพันธ์กัน เพื่อ สร้างความเข้าใจใหม่ๆขึ้น

๔. ช่วยให้การสอนและการศึกษามีคุณค่ามากขึ้นแทนที่จะเป็นขบวนการถ่ายทอดความรู้ หรือสาระแต่เพียงประการเดียว กลับช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะ ที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดที่ กระจำงถูกต้องและสามารถใช้ในการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการได้อีกด้วย

๕. ทำให้เกิดการบูรณาการขึ้นทำให้วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน เปลี่ยนไปจากที่ให้ผู้เรียนได้รับความรู้ไปเป็นเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นค่า และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๖. ช่วยเหลือและแก้ไข ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกด้าน

๗. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะต่าง ๆ ซ้ำกันหลายครั้งโดยไม่รู้สึกรำคาญ

๘. ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดระดับสูง คิดไตร่ตรอง คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์

๙. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการทำงานกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป จนถึงเพื่อนทั้งชั้นเรียน ตามที่กำหนดในกิจกรรม เพื่อพัฒนาทักษะมนุษยสัมพันธ์

๑๐. ผู้เรียนได้สร้างเรื่องตามจินตนาการที่กำหนดเป็นการเรียนรู้ด้านธรรมชาติ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง วิถีชีวิตผสมผสานกันไป

๑๑. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งไกลตัว เรียนเกี่ยวกับตัวเรา บ้าน ครอบครัว ชุมชน ประเทศไทย เพื่อนบ้านและโลก ตามระดับความซับซ้อนของเนื้อหาและสติปัญญาของผู้เรียน

๑๒. ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน เห็นคุณค่าของงานที่ทำและงานที่จะไปนำเสนอต่อเพื่อน ชุมชน ทำให้เกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๕.๑๕ ข้อควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สิ่งที่ควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีดังนี้

๑. ครูจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานของนักเรียนให้ดี ให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอด ที่ชัดเจน กว้างขวางเสียก่อนที่จะพยายามให้เกิดการบูรณาการเข้าด้วยกัน

๒. ต้องแน่ใจว่าความคิดรวบยอดที่จะนำมาบูรณาการนั้น อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

๓. ต้องมีการสร้างบรรยากาศการเรียนให้นักเรียนสบายใจที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการ

๔. การดำเนินการสอนทุกครั้ง นักเรียนต้องรู้จุดมุ่งหมายการสอนโดยละเอียด

๕. ในการสอนสิ่งใหม่ ครูต้องใช้พื้นฐานของนักเรียนให้เป็นประโยชน์

๖. ครูต้องเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรมที่มีการบูรณาการให้แก่นักเรียน

๗. จะต้องมีความมุ่งมั่นที่แน่นอนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร

๘. ในการสอนแต่ละครั้งต้องสอดแทรกคุณสมบัติที่ต้องการเน้นในตัวของผู้เรียน

๙. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้สึกสังเกต วิเคราะห์ วิวิจารณ์ อภิปรายถกเถียงกันด้วย เหตุผล และ จัดบรรยากาศในและนอกห้องเรียนให้ท้าทายและสร้างความสนใจของผู้เรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยมีลักษณะ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม โดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อม และบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญาผ่านระบบไตรสิกขา มีขั้นตอนการเรียนการสอนโดยใช้หลักการตามแนวพุทธ ๗ ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างศรัทธาและ เสนอปัญหาข้อสงสัย ขั้นสังเกตขั้นสัมผัส ขั้นสำรวจขั้นสืบค้น ขั้นสังสมปัญญา และลงข้อสรุป และขั้น ประเมินผลและประยุกต์ใช้

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดวงมณี แสนม้น^{๕๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วยแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟน ในรายวิชาโลหิตวิทยา พบว่า แผนการทดสอบก่อนและหลังการทดสอบแบบกลุ่มเดียว ได้ค่าประสิทธิภาพ E๑/E๒ เท่ากับ ๗๕.๕๓/๗๑.๘๐ (ระดับ ๑) และ ๗๓.๓๓/๗๐.๔๗ (ระดับ ๒) ตามลำดับ เมื่อประเมินเจตคติและความพึงพอใจของผู้เรียนด้วยแบบสอบถาม พบว่ามีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ที่ระดับมาก (๔.๒๐) ส่วนผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนมีค่ามากกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ การหาค่าดัชนีประสิทธิผล เมื่อวัดเป็นรายกลุ่มได้ค่าดัชนีเท่ากับ ๐.๖๕ เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมทางการศึกษานำเอาเทคโนโลยีไอซีทีมาใช้ร่วมกับการจัดการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่งโดยประยุกต์ใช้ร่วมกับสมาร์ทโฟนนับว่าเป็นเครื่องมือที่เอื้อประโยชน์ต่อนักเรียนผู้ที่มีอุปสรรคด้านการเรียนรู้หรือขาดทักษะการรายงานรูปร่างลักษณะเซลล์ตลอดจนการจัดระดับความผิดปกติของเม็ดเลือดแดง

^{๕๑} ดวงมณี แสนม้น, การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วยแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟน ในรายวิชาโลหิตวิทยา, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๓ หน้า ๗๓ - ๘๙, ๒๕๖๑.

ผศ.ดร.ประพันธ์ เกียรติเฝ้า^{๕๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาฟุตบอลเพื่อสุขภาพ พบว่า สื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีประสิทธิภาพ ๘๓.๑๑/๘๒.๓๕ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์คะแนนสอบก่อนเรียนกับคะแนนสอบหลังเรียนไม่แตกต่างกัน ที่นัยสำคัญที่ .๐๕ และความพึงพอใจของการใช้สื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์อยู่ในระดับที่สูงมาก

สุวดี สายสกล^{๕๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อบทเรียนออนไลน์วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ พบว่า ๑) ผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ทฤษฎี พฤติกรรมผู้บริโภค พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ ๒) ผลการเปรียบเทียบผลการเรียน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยการพัฒนาสื่อ การเรียนรู้วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ เรื่องทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค พบว่านักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ๓) ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อการเรียนรู้ออนไลน์วิชาหลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค ของนักศึกษา ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ ๑ สาขาการบัญชีพบว่า นักศึกษาพอใจใน เรื่องรูปแบบของสื่อการสอนมากที่สุด

วิทยา ทองดีและสุรพล พรหมกุล^{๕๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า ๑. สภาพกระบวนการเรียนเชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) ขั้นนำ (๒) ขั้นสอน (๓) ขั้นสรุป และ (๔) ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี

^{๕๒} ประพันธ์ เกียรติเฝ้า, การพัฒนาสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาฟุตบอลเพื่อสุขภาพ, รายงานการวิจัย,(คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน), ๒๕๕๙.

^{๕๓} สุวดี สายสกล,การพัฒนาสื่อบทเรียนออนไลน์วิชาหลักเศรษฐศาสตร์, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชาการบัญชี วิทยาลัยการอาชีพบางสะพาน สถาบันอาชีวศึกษา ภาคกลาง 5 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ),๒๕๖๓.

^{๕๔}วิทยา ทองดีและสุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

ได้แก่ ๑) การคิดแบบสืบสาวหาเหตุปัจจัย ๒) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๔) การคิดแบบอริยสัจ ๕) การคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ๖) การคิดแบบเห็นคุณเห็นโทษ ๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๘) การคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม ๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกฝนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒) อธิจิตตสิกขา คือ การพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๓) ด้านอภิปญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาตนตามหลักภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒) ศีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓) จิตภาวนา คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ได้ ๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ และ ๕.๐๐ และผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘

พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญวรรณ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง พบว่า ๑) ชาวอาข่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นที่อยู่บนดอยแม่ฟ้าหลวง ได้อพยพมาจากแถบเทือกเขาในธิเบตหรือจีนและเข้ามาตั้งรกรากที่ อ. แม่สายของประเทศไทยมีทั้งหมด ๘ กลุ่ม ทั้งนี้ จะเน้นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวงเป็นหลัก ลักษณะโครงสร้างการอยู่ร่วมกันจะมีประเพณีปฏิบัติและวัฒนธรรมที่ชัดเจน การปกครองจะเน้นการเคารพผู้นำและลำดับความอาวุโสเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน และสภาพปัญหาวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วยปัญหา ๒ ระดับ ระดับที่ ๑ ระดับปัจเจก คือ ปัญหาด้านสิทธิพลเมือง คือ การไม่มีสัญชาติซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายที่ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างทั่วถึง ตลอดจนด้านโภชนาการที่ถูกต้อง และปัญหาของผู้สูงอายุและเด็กที่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จนนำไปสู่ปัญหาระดับที่ ๒ ระดับสังคม คือ การขาดความร่วมมือของคนในชุมชนในการดูแลสุขภาพธรรมชาติในพื้นที่และสภาพแวดล้อมของชุมชน เพราะเกิดจากการขาดจิตสำนึกส่วนรวม จนนำไปสู่การสร้างปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น พร้อมกับการขาดค่านิยมที่ดีต่อส่วนรวม เช่น การไม่มีจิตอาสาในการร่วมมือกันพัฒนาชุมชน จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัว และต่างคนต่างก็ต้องการผลประโยชน์เฉพาะตัว ๒) การพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักภาวนา ๔ การใช้ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์ ๕ ชั้น สำหรับเป็นกรอบสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นถือว่าเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเมื่อ บูรณาการกับหลักภาวนา ๔ ในพระพุทธศาสนาแล้วจะถือว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างตรง ตามความหมายอย่างแท้จริง ๓) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบน ดอยแม่ฟ้าหลวง ซึ่งได้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) การพัฒนาด้านกาย คือ การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงและสภาพแวดล้อม รวมถึงที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภคที่ เหมาะสม (๒) การพัฒนาด้านศีล คือ การมีวินัยต่อตนเองและการมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีในการ นำมาเป็นหลักปฏิบัติ รวมถึงกฎเกณฑ์ของสังคมที่ดีและเหมาะสมสำหรับการอยู่ร่วมกัน (๓) การ พัฒนาด้านจิต คือ การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในจิตใจด้วยการใช้คุณธรรมสากลสำหรับทุกความ เชื่อ ทุกศาสนาและทุกวัฒนธรรมสามารถยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งก็คือ ความรัก และ ความเห็นใจต่อ ผู้อื่นและสังคม จนนำไปสู่การสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้น (๔) การพัฒนาด้านปัญญา คือ ความสุข อันเป็น ผลที่เกิดจากการพัฒนาทั้งสามขั้น และปัญญาที่เป็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดการเข้าใจการพัฒนาคุณภาพ อย่างแท้จริง จนนำไปสู่การสร้างความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเรียกรูปแบบการพัฒนานี้ว่า “จัดรูสรการพัฒนา คุณภาพชีวิต”^{๕๕}

กุลณพัฒน์ พัชรณัฐรัตน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการ จัดการเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียน ระดับปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมี ความสุข จัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้น ของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ แนวทางในการเตรียมการจัดการศึกษา ปฐมวัย ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะแนะนำสนับสนุน ช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างที่ดี ให้กับเด็ก ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาประกอบด้วยในหน่วยของกิจกรรมการเรียนรู้และ กิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผลประเมินพฤติกรรมทางกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยดูตามลำดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กเน้นการประเมินตามสภาพจริง หลักธรรมที่ใช้

^{๕๕}พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญวรรณ), การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบน ดอยแม่ฟ้าหลวง, *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

กับเด็ก ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาฉัฏฐธรรม โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนา ประสบการณ์ในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีโดยพัฒนาในด้านศีลสิกขา สมาธิ ปัญญา ๒) ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ๓) ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย ๔) ด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็ก ๕) ด้านนวัตกรรม (แนวคิด วิธีการกระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ)^{๕๖}

อมรรัตน์ ผุดสุวรรณ^{๕๗} ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟังด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ พบว่า ผลการประเมินรับรองต้นแบบรูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการฟังด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ รูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการฟังด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = ๔.๔๙$, S.D. = ๐.๗๔) จากผลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความเหมาะสมดังกล่าว องค์ประกอบ ของต้นแบบรูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการฟังด้วย เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จึงมีความเหมาะสมมาก สำหรับครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

^{๕๖} กุศลพัฒน์ พฐัญญูดรรัตน์, การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ, **ดุขฎิ นิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๖๑.

^{๕๗} อมรรัตน์ ผุดสุวรรณ, รูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟังด้วย เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๖, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์), ๒๕๖๐.**

จิตเกษม หล้าสะอาดและคณะ^{๕๔} ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายการวิจัยบทเรียนท้องถิ่นในภาคใต้ : มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลภาคใต้ พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้งานวิจัยและการถ่ายทอดสื่อการเรียนรู้ที่เกิดจากผลงานวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมายของ ๖ โครงการวิจัยได้แก่ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สู่เยาวชนในรูปแบบสื่อเคลื่อนไหวแบบการ์ตูนแอนิเมชัน เรื่องมากินพืชผักท้องถิ่นกันเถอะ และสื่อการเรียนรู้ภาพนิ่งแบบวงล้อ เรื่อง มารู้จักและกินพืชผักท้องถิ่น สื่อการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ สู่ชุมชนเป้าหมายของโครงการโดยการจัดทำคู่มือเรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพของจุลินทรีย์และสัตว์น้ำในป่าต้นน้ำป่าน้ำราด ตำบลบ้านท่าเียน อำเภอบึงสามพัน จังหวัด สุราษฎร์ธานี และสื่อโปสเตอร์เรื่อง เห็นภัยใกล้ตัว มีการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบการฝึกอบรม เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพจากแอดดีโนมายซิส การถ่ายทอดผลการวิจัยเรื่องการเรียนรู้และเพิ่มคุณค่าความ หลากหลายของพืชอาหารท้องถิ่น ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช การจัดทำฐานข้อมูล ข้าวพื้นเมืองในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เริงฤทธิ์ ทองอยู่^{๕๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วย E-learning สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในรายวิชาหลักการและเทคนิคทางการพยาบาล พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนด้วย E-learning สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในรายวิชาหลักการ และเทคนิคทางการพยาบาล ซึ่งผ่านการประเมิน จากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการพัฒนาบทเรียน E-learning ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาบทเรียนนั้น ได้มีการ ดำเนินการตามขั้นตอนของการพัฒนาบทเรียน โดยมี การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนรายวิชาจากการศึกษาผลการดำเนินการจัดการเรียน การสอนในปีที่ผ่านมาและการหาแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน E-learning ที่เหมาะสมใน กลุ่มนักศึกษาและอาจารย์ที่มีประสบการณ์ การจัดการเรียนการสอนรูปแบบปกติในปีที่ผ่านมา นำไป สู่การออกแบบการพัฒนา

^{๕๔} จิตเกษม หล้าสะอาดและคณะ, การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายการวิจัยบทเรียนท้องถิ่นในภาคใต้ : มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลภาคใต้,รายงานการวิจัย,มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี,๒๕๕๙.

^{๕๕} เริงฤทธิ์ ทองอยู่ , การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วย E-learning สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในรายวิชาหลักการและเทคนิคทางการพยาบาล, วารสารสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยฯ สาขาภาคเหนือ, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือน มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔.

บทเรียนที่ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ของบทเรียน การกำหนดกิจกรรม การเรียน การกำหนดขอบข่ายการเรียนรู้ กำหนดรูปแบบการนำเสนอบทเรียนหรือการถ่ายทอดความรู้ ผู้เรียนให้
 ง่ายต่อการเรียนรู้โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learning) ที่ผู้เรียนต้องมีความ
 รับผิดชอบในการเรียนรู้ในการที่จะศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเองโดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก
 สะดวก

Henson ^{๖๐} นักศึกษาปริญญาเอกสาขาจิตวิทยา มหาวิทยาลัย Alliant International ได้
 ทำการวิจัยเรื่อง โมเดลการฝึกทักษะความสามารถด้านสังคม โดยใช้กิจกรรมนอกห้องเรียนสำหรับ
 นักเรียนวัยรุ่น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อฝึกความสามารถในการเข้าสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กอายุ ๑๕-๑๘ ปี โดยใช้โมเดลการฝึกทักษะความสามารถในการเข้าสังคม โมเดล
 นี้ได้รับการพัฒนาจากทฤษฎีทางจิตวิทยา และผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาสังคม ประกอบด้วยเทคนิค
 หลากหลายวิธี ผลการวิจัยพบว่า การฝึกทักษะความสามารถด้านสังคมโดยใช้กิจกรรมนอกห้องเรียน
 (The Skills Training Outdoor Relational Model-STORM) นี้ เป็นเครื่องมือในการฝึกทักษะ
 ความสามารถในการเข้าสังคมให้กับผู้เรียน และส่งผลให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เพราะ
 ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาในการเรียนการสอน

^{๖๐} Henson, P. W. (2004). The Skills Training Outdoor-Relational Model for Adolescents with Conduct Problems: A Synthesis of Wilderness Therapy, Ecopsychology and Social Competence Training, [Online], Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3114086>, [21 October 2021].

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการนำกระบวนการเรียนรู้ทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้พื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่ในการเรียนการสอน ทำให้การเผยแพร่หลักธรรมทางพุทธสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดี พุทธศาสนิกชนหรือศาสนิกอื่นที่ให้ความสนใจได้เรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างง่ายขึ้น ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่และองค์กรกรณีศึกษา
- ๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)
- ๓.๔ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๘ สรุปขั้นตอนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีวิธีการศึกษาใน ๔ ลักษณะ ได้แก่

๑. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ชุดความรู้ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ดังนี้

๑) ศึกษาข้อมูลนโยบาย ยุทธศาสตร์ และการดำเนินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๓) ศึกษาการบูรณาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นรวมทั้งพัฒนาพื้นที่และสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๔) ศึกษากระบวนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปบูรณาการเข้ากับพื้นที่สาธารณะที่เข้าร่วมโครงการ

๕) ศึกษาวิเคราะห์ผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือ/แบบสอบถามเพื่อทำการสำรวจความคิดเห็นของพระภิกษุ-สามเณรและประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การสำรวจความคิดเห็น การรับรู้และการเข้าร่วมกิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน

๓) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) จัดการข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒) สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การสนทนากลุ่มและการส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นกระบวนการพัฒนาชุดความรู้ตัวชี้วัด และกระบวนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด

๒) การถวายเป็นบุญกับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมณนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์

อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๒ พื้นที่และองค์กรกรณีศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยใน ๒ ระดับ ได้แก่

๑) **ระดับนโยบาย** เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

๒) **ระดับอำเภอ** สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากบึงพลาญชัยเป็นสถานที่สวนสาธารณะที่ประชาชนในอำเภอธวัชบุรีนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสุ่มพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑. **การวิจัยเชิงปริมาณ** โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในพื้นที่ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็น การรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย จำนวน ๔๐๐ คน โดยในเบื้องต้นพบว่าประชาชนใน ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด มีจำนวน ๙,๑๒๐ คน คณะผู้วิจัยสามารถใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ ที่กำหนดให้ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

มีความเชื่อมั่น ๙๕% และให้มีความคลาดเคลื่อน ๕% ($e = .๐๕$) โดยใช้สูตรของ Taro, Yamane (1973) ดังนี้

วิธีทำ

$$\frac{๙,๑๒๐}{๑ + ๙,๑๒๐ (.๐๕)^๒}$$

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

- ๑) กลุ่มตัวแทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชน และสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน
- ๒) กลุ่มตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๐ รูป/คน รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง

๓. ผู้ให้ข้อมูลและร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้แก่พระสงฆ์ฝ่ายปกครองและประชาชนในพื้นที่ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

- ๑) พระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป
- ๒) ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน
- ๓) กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน
- ๔) กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัยที่หลากหลาย ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถาม ๒) แบบสัมภาษณ์ ๓) การสนทนากลุ่ม ๔) ชุดกิจกรรมและกระบวนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด และ ๕) การสังเกตพฤติกรรมและกิจกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire) จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็น การรับรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน

จังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน โดยมีเนื้อหาของแบบสอบถาม ดังนี้

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา
- ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ตอนที่ ๔ การส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒. แบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อสัมภาษณ์ตัวแทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย ตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เช่น

- ๑) แนวคิดและหลักการดำเนินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๒) การเสริมสร้างการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) การส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต
- ๔) การสนับสนุนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๕) การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น
- ๖) นโยบายและกลไกการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๗) ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยมีแนวทางการสนทนากลุ่มดังนี้

- ๑) นโยบายและกลไกการส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การเสริมสร้างการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์กับกิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

๔) การส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๕) การบูรณาการกิจกรรมของชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมพระพุทธศาสนาร่วมกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๖) ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔. ชุดกิจกรรมและกระบวนการส่งเสริมการดำเนิน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย

๑) การพัฒนาชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การถ่ายทอดความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมัชชาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

จำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิง
พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒) สร้างชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และ
นำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ

๓) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง)
เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธ
บูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

๔) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลอง
ใช้อบรมกับการถวายเป็นความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับ
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑

๕) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มา
ปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาใช้
ปรับปรุงสร้างชุดความรู้

๖) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลอง
ใช้อบรมกับการถวายเป็นความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับ
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒

๗) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน
พื้นที่สาธารณะเป็นฉบับจริง

๘) ประกาศรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมตามชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธ
บูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน

๙) การถวายเป็นความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยใช้ชุด
ความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑๐) การส่งเสริมและพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน
พื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี
จังหวัดร้อยเอ็ด

๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๕. การสังเกตกิจกรรมและพฤติกรรม โดยเป็นการสังเกตการณ์ รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้

- ๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า
- ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย
- ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดวัตร โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา
- ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน
- ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด

รวมทั้งการใช้เทคนิค SWOT เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค ผลกระทบของการดำเนินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความสอดคล้องของกิจกรรมกับการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

- ๑) สำนวณหนังสือ รายงานการวิจัย ชุดความรู้ ว่าด้วยการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การนำข้อมูล ความรู้ที่รวบรวมได้มาสร้างเป็นเครื่องมือการวิจัยทั้งแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และประเด็นการวิจัยอื่น ๆ

๓) การตรวจสอบความเที่ยงตรง เนื้อหาของเครื่องมือ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะนักวิจัย

๔) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากการอธิบายตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูล

๕) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๗) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการรวบรวมข้อมูลหลายส่วนที่ต้องทำการรวบรวมข้อมูลมาประกอบกันให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล โดยได้รับคำแนะนำจากผู้อาวุโสหรือผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เมื่อได้รายชื่อแล้ว คณะผู้วิจัยก็จะนัดหมายเพื่อสอบถามข้อมูลหรือไม่ก็เชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญเหล่านั้นด้วยตนเองเพื่อมาร่วมพูดคุยกันรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม ซึ่งสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้เป็นอย่างดี โดยเทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมการค้นหา วัด ชุมชน และองค์กรต้นแบบที่ดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างการรับรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ตามที่กำหนดไว้

๒) การขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือในพื้นที่หรือองค์กรที่ศึกษา

๓) นำข้อมูลเชิงเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์สังเคราะห์เป็นข้อมูลด้านการดำเนินการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๔) การสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสร้างองค์ความรู้ กิจกรรม และแนวการปฏิบัติเพื่อการสร้างการรับรู้ การมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๕) กำหนดการอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์ฝ่ายปกครองที่เป็นตัวแทนของจังหวัด พระสงฆ์ในเขตปกครองตำบลในเมือง ผู้นำภาครัฐที่เป็นตัวแทนของจังหวัด นายกองค์กรบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชน เป็นต้น เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ

๖) การพัฒนาโครงการและกิจกรรมด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อการสร้างการรับรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๗) การสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการเรียนรู้ชุมชนผู้ที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติและฝ่ายต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการสร้างและการใช้องค์ความรู้และกระบวนการปฏิบัติ เพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างการรับรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๘) สนับสนุนให้เกิดการถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้เผยแพร่ความรู้และแนวปฏิบัติเรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งการสัมมนาการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนผลักดันการใช้องค์ความรู้และแนวปฏิบัติเรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ให้เป็นบทเรียนและแนวทางการทำงานของ ชุมชน และองค์กรต้นแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อให้การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัยเป็นต้นแบบในพื้นที่สาธารณะแห่งอื่น ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดอื่น ๆ อีก

๙) การประสานเครือข่ายเพื่อร่วมสนับสนุนกิจกรรมการให้ความรู้และแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างการรับรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นต้น

๑๐) การสรุปบทเรียนและการวิเคราะห์ผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาเป็นแบบความยั่งยืนและกระบวนการเชิงสังคม เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบ กระบวนการสร้างการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล

การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้เวลาช่วงท้ายนี้เป็นช่วงที่ต้องรวบรวมข้อมูลออกมาเป็นชุดและหาแนวทางให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้เวลานี้เก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากประเด็นต่าง ๆ ที่เก็บมาแล้ว ถ้ามีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร และเข้าไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนทุกอย่าง ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูลอาจจะดำเนินการไปพร้อมกัน โดยมีกิจกรรมการดำเนินการดังนี้

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากการจัดหมวดหมู่ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลเสร็จ ในขั้นต่อไปนี้จะได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียบเรียงไว้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อจะได้ใช้ในการถอดบทเรียนและบูรณาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการศึกษวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากกลุ่มพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๔๐๐ ราย โดยมีขั้นตอนการศึกษวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๑) เลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science)

๒) แบบสอบถามตอนที่ ๑ ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ความสนใจและกิจกรรมในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยทำการวิเคราะห์และใช้วิธีหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ แล้วนำมาเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

๓) แบบสอบถามตอนที่ ๒ ซึ่งเป็นข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยทำการวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าความถี่

ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายชื่อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ในแต่ละด้าน จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ - ๒.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ - ๓.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ - ๔.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	๔.๕๑ - ๕.๐๐	= มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

๔) แบบสอบถามตอนที่ ๓ ซึ่งเป็นข้อมูลด้านผลลัพธ์จากการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และการนำกิจกรรมและหลักสูตรมาประยุกต์ใช้ เป็นต้น โดยทำการวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ย (X) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายชื่อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ในแต่ละด้าน

๕) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อศึกษาค่าเป็นกลางทางสถิติ และเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลกับความคิดเห็นการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๖) การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค จกแบบสอบถามในเชิงสถิติและพรรณนา

๗) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมกิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) พร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้ว มาจัดทำให้เป็นระบบหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ ทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์ และรูปแบบความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำเสนอ

รายงานผลภาพรวมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อข้อมูลมีความถูกต้องแล้ว หลังจากนั้นก็จำแนกข้อมูลออกเป็นประเภทหรือแบ่งไปตามหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการวิจัย ดังนี้

- ๑) ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๒) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๗ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่มเฉพาะ นำมาทำการวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลัก ๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมระบุคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามความเหมาะสม

การนำเสนอข้อมูลอยู่ในลักษณะของการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบตาราง แผนภาพ ภาพถ่าย และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยสามารถเขียนเป็นขั้นตอนการวิจัยได้ตามแผนภาพ ดังนี้

๓.๘ สรุปขั้นตอนและวิธีการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๑ ศึกษาแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นสภาพการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนได้สร้างและพัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้^๑ หมายถึง แบบหรือแผนที่มีลักษณะแตกต่างกันที่ถูกกำหนดขึ้นตามจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการเน้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งโดยเฉพาะซึ่ง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่า^๒ เป็นแผนหรือรูปแบบเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ในชั่วโมงเรียนหรือสอนเสริมนอกชั่วโมงเรียน หรือเพื่อจัดสื่อการเรียนรู้เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตรในรายวิชาต่าง ๆ ที่สอน ซึ่งในแต่ละแผนหรือรูปแบบจะมีแนวทาง ในการจัดการเรียนรู้ว่าครูต้องมีการเตรียมการจัดการเรียนรู้อย่างไร มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และมีการวัดผลประเมินผลอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ครูผู้สอนกำหนดไว้

การจัดการเรียนรู้มี ๔ องค์ประกอบ^๓ ได้แก่ ๑) จุดมุ่งหมายใน การเรียนการสอนเป็นผลผลิตทางการเรียนการสอนที่มุ่งหวังให้เกิดในผู้เรียนซึ่งมีความครอบคลุม พฤติกรรมทางด้านสติปัญญา

^๑ Saylor, J. G. , **Curriculum planning for better teaching and learning**, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1981), p. 218.

^๒ Joyce, B., & Showers, B., **Model of teaching** (4th ed.), (Boston: Allyn and Bacon: A division of Simon & Schuster, Inc, 1992), p. 53.

^๓ Kibler, R. J. , **"Behavioral objective and instructional process,"** In Milton Muse (Ed.), **Selected reading for the introduction to the teaching profession**, (1970), pp. ๔๔-๕๓).

(Cognitive Domain) ด้านจิตใจ (Affective Domain) และด้านการปฏิบัติ (Psychomotor Domain)
 ๒) การวัดพฤติกรรมพื้นฐานเป็นการตรวจสอบความพร้อมความรู้พื้นฐาน และทักษะเบื้องต้นของผู้เรียน ก่อนการเรียนการสอนจริง ๆ ๓) การจัดกระบวนการเรียนการสอนเป็น การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนา พฤติกรรมของผู้เรียนโดยเริ่มต้นพฤติกรรมพื้นฐานต่อเนื่องจนถึงพฤติกรรม ปลายทาง และ ๔) การ ประเมินผลรวมเป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าการเรียนการสอนบรรลุ วัตถุประสงค์เพียงใดมีวิธีการ จัดการเรียนการสอนเหมาะสมเพียงใด

การสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอวังขุบุรีและผู้แทน นักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนว ปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวังขุบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับ คณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการ ดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวังขุบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

คนเราจะเกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมได้โดยสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ ปรากฏการณ์หรือ สถานการณ์ เราให้เกิดสื่อหรือสิ่งแทนในการแสดงความคิดด้านใดด้านหนึ่งหรือทั้งสามด้าน ได้แก่ ด้าน กระทำ ด้านภาพ หรือด้านสัญลักษณ์ ดังนั้น สื่อในที่นี้จึงหมายถึงสื่อที่เป็นวัตถุหรือสถานการณ์กับสื่อที่ เป็นลักษณะของความคิด ซึ่งอาจเทียบเท่ากับสื่อที่แบ่งประเภทตามแบบของ เอ็ดการ์ เดล ได้ดังนี้ สื่อประเภท ที่ก่อให้เกิดการกระทำ ๑) การเคลื่อนที่หรือเคลื่อนไหวกล้ำเนื้อ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจได้ ได้แก่ สื่อ ของจริง สถานการณ์จำลอง หุ่นจำลอง นาฏการ การทดลองสาธิต และการศึกษานอกสถานที่ ๒) สื่อ ประเภทที่ก่อให้เกิดภาพนึก ได้แก่ สื่อนิทรรศการ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ภาพนิ่ง วิชชุ และแผ่นเสียง ๓) สื่อ ประเภทที่ก่อให้เกิดการคิดนึกเป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ สื่อทัศนสัญลักษณ์และภาษา^๔

“นโยบายและแนวทางการปฏิบัติ หลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ ศีล หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม รู้จัก ควรไม่ควร ประพฤติปฏิบัติเหมาะสมในกิจการงานของตนเอง สมาธิหมายถึง การพัฒนาให้ผู้เรียนมีสภาพจิตใจที่

^๔ Bruner, J. S., Toward a Theory of Instruction, Cambridge, Mass.: Belkapp Press., 1996.

เข้มแข็ง สงบระงับเป็นอารมณ์เดียว คือความ ใฝ่ใจในสิ่งที่กำลังศึกษา ปัญญา หมายถึง การพัฒนาให้เกิด การหยั่งรู้ หรือญาณ ทักษะที่แจ่มแจ้ง ซึ่งการประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียน เป็นหนทาง หนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย (Affective Domain) ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กับการ บรรลุเป้าประสงค์ของ หลักสูตรคือเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เพื่อให้พื้นที่สาธารณะเป็นแหล่งบ่ม เพาะคนดีให้แก่ชุมชนและสังคม โดยมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม พื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไป มอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัด ร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอน เช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์ วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด”^๕

“นโยบายการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านการ จัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการใช้สื่อในการเรียนรู้ เช่น ใช้สื่อ Multimedia และ Visual Media ให้มากที่สุด ในการเรียนการสอน ,ทำ E-Book และจัดทำเว็บไซต์ สำหรับเผยแพร่กิจกรรมรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้ เชิงพุทธบูรณาการ โดยเน้นกิจกรรมเกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายใน ตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการ ฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด”^๖

การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น “ครู” จะต้องสามารถใช้สื่อการสอนได้อย่าง หลากหลาย และเหมาะสม เพื่อให้ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกประสบการณ์ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยที่ครู สามารถออกแบบการเรียนการสอนได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ การนำเทคโนโลยีเข้ามามีใช้ในการจัดการการเรียน การสอน “ครู” ต้องเข้าใจความสำคัญของเทคโนโลยีเสียก่อนว่า ปัจจุบันโลกของธุรกิจต้องการคนที่มี

^๕ สัมภาษณ์ นายยุทธนา บุศเนตร วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

^๖ พระครูเอกตตรสตาธิคุณ เจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี

ทักษะ ไม่ใช่ คนที่มีความรู้เพียงอย่างเดียว เพราะฉะนั้น ครูต้องเลือกใช้วิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับเด็ก ให้มากที่สุด^๗

“แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการใช้สื่อในการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด”^๘

“แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการใช้สื่อในการเรียนรู้ เช่น จัดทำ E-Book ,การใช้สื่อ Multimedia และ Visual Media ในการเรียนการสอนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา”^๙

สื่อการเรียนการสอน เป็นเครื่องมือช่วยสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ การเลือกใช้สื่อที่มีอยู่หลากหลายได้อย่างเหมาะสม จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาความรู้ที่ผู้สอนต้องการสื่อได้รวดเร็วและดียิ่งขึ้น แต่กลับกันการที่ผู้สอนเลือกใช้สื่อผิดประเภทหรือใช้อย่างไม่เหมาะสมก็อาจจะส่งผลเสียกับผู้เรียนได้

“รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบสื่อ เช่น วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลทักษะ วิเคราะห์ข้อมูลสื่อการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลวัสดุและการผลิตและการวิเคราะห์

^๗ ธานี จันทน์งาม, สื่อการสอนเตรียมพร้อมครูสู่การสอนในศตวรรษที่ ๒๑, สืบค้น ๑ มีนาคม ๒๕๖๕, จาก <https://www.komchadluek.net/news/eduhealth/214241.๒๕๖๕>.

^๘ สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

^๙ ผศ.ดร.ชื่นอารมณ จันทิมาชัยอมร อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ข้อมูลการผลิตสื่อการเรียนรู้ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับทุกวัย ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนานเมื่อนำมาประกอบกับการเรียนการสอนแล้วทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น”^{๑๐}

“รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพโดยสื่อต่างๆต้องสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา”^{๑๑}

“ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อ ได้แก่ การขาดแคลนสื่อวัสดุ อุปกรณ์ช่วยสอน สื่อวีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์หรือแท็บเล็ต ปัญหาบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตสื่อ ขาดประสบการณ์และความรู้ความชำนาญในการใช้สื่อนวัตกรรมทางการศึกษา รวมถึงการไม่ส่งเสริมให้เกิดการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ปัญหาขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ในการจัดหาวัสดุและอุปกรณ์ในการผลิตสื่อหรือนำสื่อมาประยุกต์ใช้กับการสอนต่าง ๆ ปัญหาการที่สิ่งแวดล้อมเป็นอุปสรรคหรือไม่เหมาะต่อการใช้สื่อบางประเภท หรือสื่อนวัตกรรมบางชนิด ไม่เหมาะกับการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ปัญหาความแตกต่างของผู้เรียนส่งผลทำให้การใช้สื่อมีผลลัพธ์ที่หลากหลาย มีทั้งสนใจและไม่สนใจ และสื่อหรือนวัตกรรมบางชนิดใช้เวลาในการใช้มากเกินไป ไม่เหมาะสมกับการจัดเวลาเรียน”^{๑๒}

ในส่วนนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางสาวพิมพ์ปวีณ์ ยอดแก้ว นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

^{๑๑} สัมภาษณ์ นางอ้อมเดือน ศรีทองแดง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายวิเชียร สุดาพิทย์ นายอำเภอธวัชบุรี

ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบด้วย ๒ ตอน คือ

- ๑) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ๒) ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด

ร้อยเอ็ด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน (n)	ร้อยละ
เพศ		
พระภิกษุ	๑๕๓	๓๘.๓
สามเณร	๙๖	๒๔.๐
ฆราวาส (ชาย)	๗๙	๑๙.๘
ฆราวาส (หญิง)	๗๒	๑๘.๐
อายุ		
ไม่เกิน ๒๐ ปี	๑๓๐	๓๒.๕
๒๑ - ๒๕ ปี	๑๐๖	๒๖.๕
๒๖ - ๓๖ ปี	๗๐	๑๗.๕
๓๗ - ๔๙ ปี	๖๒	๑๕.๕
๕๐ ปีขึ้นไป	๓๒	๘.๐
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๑๑	๒.๘
ประถมศึกษา	๓๓	๘.๓
มัธยมศึกษา	๘๒	๒๐.๕
อนุปริญญา / หรือเทียบเท่า	๔๒	๑๐.๕
ปริญญาตรี	๖๕	๑๖.๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๒	๘.๐
นธ. ตรี - เอก	๗๗	๑๙.๓

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ) จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน (n)	ร้อยละ
ปธ. ๑ - ๓	๓๗	๙.๓
ปธ. ๔ - ๖	๑๕	๓.๘
ปธ. ๗ - ๙	๖	๑.๕

จากตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย) จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ ตามลำดับ

สำหรับอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ ตามลำดับ

ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕ รองลงมา ระดับบัณฑิตกรรม ตริ - เอก จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓ รองลงมา มี รองลงมาระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ รองลงมาระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๒ คน จำนวน ๑๐.๕ รองลงมาระดับปริญญาธรรม ๑ - ๓ จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓ รองลงมาระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ รองลงมาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ รองลงมาระดับปริญญาธรรม ๔ - ๖ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ และระดับปริญญาธรรม ๗ - ๙ จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ รูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ท่านทราบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๓๒	๐.๕๐	มาก
๒. ท่านทราบแนวการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๓๒	๐.๔๘	มาก
๓. ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๒๙	๐.๕๑	มาก
๔. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพัฒนาพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่	๔.๒๓	๐.๕๔	มาก
๕. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถพัฒนากระบวนการคิดแก้ปัญหาของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่	๔.๒๗	๐.๕๓	มาก
๖. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่	๔.๒๓	๐.๕๐	มาก
๗. คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดอ่านแล้วนำไปใช้จัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามจุดประสงค์ได้หรือไม่	๔.๐๖	๐.๖๐	มาก
๘. คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประโยชน์ต่อประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๑๘	๐.๖๓	มาก
๙. คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ มีความเหมาะสมหรือไม่			
๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า	๔.๑๖	๐.๕๙	มาก

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจาก ออกกำลังกาย	๔.๐๖	๐.๕๗	มาก
๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์ วิปัสสนา	๔.๑๗	๐.๖๑	มาก
๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน	๔.๑๘	๐.๕๖	มาก
๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบ ให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คน ยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๗	๐.๕๖	มาก
๑๐. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน จังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๕	๐.๖๒	มาก
๑๑. วิทยากรจัดสื่อได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาคู่มือการพัฒนาสื่อการ เรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความ เหมาะสมหรือไม่	๔.๑๘	๐.๕๙	มาก
๑๒. สถานที่ในการจัดฝึกอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา การในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๘	๐.๖๔	มาก
๑๓. ระยะเวลาในการฝึกอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา การในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๒๐	๐.๖๔	มาก
รวม	๔.๒๐	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านทราบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๓๒$, S.D. = ๐.๕๐) เท่ากับ ท่านทราบแนวการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

หรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๓๒$, S.D. = ๐.๔๘) รองลงมาคือ ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๒๙$, S.D. = ๐.๕๑) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดอ่านแล้วนำไปใช้จัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามจุดประสงค์ได้หรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๐.๖๐) เท่ากับ คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ มีความเหมาะสมหรือไม่ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกกำลังกาย ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๐.๕๗)

ตอนที่ ๓ กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๓ จำนวนและร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เชิงพุทธบูรณาการ	จำนวน (n = ๔๐๐)	ร้อยละ
๑. กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า	๒๕๖	๖๔.๐
๒. กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออก กำลังกาย	๒๖๓	๖๕.๘
๓. กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์ วิปัสสนา	๒๑๔	๕๓.๕
๔. กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้องรำ พื้นบ้าน	๒๙๓	๗๓.๓
๕. กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบ ให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนใน บริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด	๒๖๗	๖๖.๘
๖. กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม	๒๖๕	๖๖.๓
๗. กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น	๒๕๙	๖๔.๘
๘. กิจกรรม อื่น ๆ	๒๖๑	๖๕.๓

จากตารางที่ ๔๓ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๘ รองลงมา คือ กิจกรรมอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕

เห็นได้ว่า แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียน เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย (Affective Domain) ของผู้เรียน ไปพร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ของ หลักสูตร คือเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เพื่อให้พื้นที่สาธารณะเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดีให้แก่ชุมชนและสังคม โดยมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

๔.๒ พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

สื่อการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน สื่อการสอนมีให้เลือกหลายชนิด สิ่งสำคัญคือผู้สอนจะต้องเลือกและใช้สื่อการสอนให้เหมาะกับบทเรียน สื่อการสอนนั้นจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

การสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอวัชบุรีและผู้แทน นักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนว ปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับ คณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการ ดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

สื่อการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน สื่อการ สอนมีให้เลือกหลายชนิด สิ่งสำคัญคือผู้สอนจะต้องเลือกและใช้สื่อการสอนให้เหมาะกับบทเรียน สื่อการ สอนนั้นจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ดังนั้นสื่อจึง มีความสำคัญมาก กระบวนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด

“นโยบายและแนวทางการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมใน พื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีแนวทางการใช้สื่อต่างๆ ดังนี้ ๑) สื่อหรือนวัตกรรมที่จะนำมาใช้ มีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดในการเป็นสื่อที่ช่วยเหลือในการจัดการเรียนการสอน มากกว่ารูปแบบการสอนแบบเดิม ๆ ๒) สื่อหรือนวัตกรรมมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและสภาพความเป็นอยู่ของผู้เรียน ๓) ควรเลือกใช้สื่อหรือนวัตกรรมที่มีงานวิจัยหรือกรณีศึกษารองรับ ในเรื่องของการนำมาใช้ได้ผลในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ๔) สื่อและนวัตกรรม มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้เรียน ๕) ควรคำนึงถึงงบประมาณของแต่ละโรงเรียนในการเลือกซื้อหรือผลิตสื่อและนวัตกรรม พยายามเลือกสรรสื่อโดยคำนึงถึงคุณค่าเป็นหลัก ไม่ควรให้สิ้นเปลืองมากเกินไป สามารถนำมาใช้ได้หลากหลาย ๖) ในการใช้สื่อและนวัตกรรมต่าง ๆ ผู้ใช้จำเป็นต้องศึกษาคู่มือการใช้หรือออกแบบวิธีการใช้ให้เหมาะสมก่อนนำมาใช้ เพื่อให้สามารถใช้สื่อได้มี

ประสิทธิภาพและไม่ให้เกิดความเสียหายกับตัวสื่อ ๗) สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีมาทดแทนสื่อสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ใช้การฉายภาพจากอินเทอร์เน็ต แทนการปริ้นรูปภาพลงบนกระดาษ เป็นต้น”^{๑๓}

“การเสริมสร้างการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กระบวนการพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบสื่อ เช่น วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลทักษะ วิเคราะห์ข้อมูลสื่อการเรียนรู้อ วิเคราะห์ข้อมูลวัสดุและการผลิตและการวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตสื่อการเรียนรู้อ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนานเมื่อนำมาประกอบกับการเรียนการสอนแล้วทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัดเกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น”^{๑๔}

สื่อการเรียนการสอน เป็นเครื่องมือช่วยสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ การเลือกใช้สื่อที่มีอยู่หลากหลายได้อย่างเหมาะสม จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาความรู้ที่ผู้สอนต้องการสื่อได้รวดเร็วและดียิ่งขึ้น แต่กลับกันการที่ผู้สอนเลือกใช้สื่อผิดประเภทหรือใช้อย่างไม่เหมาะสมก็อาจจะส่งผลเสียกับผู้เรียนได้ สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ช่วยในการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ใช้ เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ๑) ทำให้สิ่งที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น ๒) เป็นการสร้างแรงจูงใจ และเร้าความสนใจ ๓) ช่วยเสริมสร้างความคิด และการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน ๔) สามารถเอาชนะข้อจำกัดต่างๆ เกี่ยวกับเวลา ระยะทาง และขนาดได้ เช่น ๔.๑) ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเร็ว ดูช้าลง เพื่อศึกษาได้ ๔.๒) ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวช้า ดูเร็วขึ้นเพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง ๔.๓) สามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาได้ ๔.๔) สามารถย่อขยายสิ่งใหญ่ให้เล็กลง เพื่อให้สะดวกแก่การศึกษา ๔.๕) ขยายสิ่งเล็กให้ใหญ่ขึ้น ๔.๖) ทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น ๔.๗) สามารถนำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้^{๑๕}

“นโยบายและกลไกการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จัดทำสื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนโดยในท้องถิ่น โดยใช้

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางวัชรวิทย์ ทัพโพธิ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ รับผิดชอบตำบลวัชบุรี ตำบลมะฮี

^{๑๔} สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

^{๑๕} อนุศักดิ์ สมิตสันต์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๙ – ๑๘๐.

วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นและสนับสนุนให้ ชุมชน วัด และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน”^{๑๖}

สื่อนับว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสาร ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้ตรงกับที่ ผู้สอนต้องการ การใช้สื่อการสอนนั้นผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะเฉพาะและคุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิด เพื่อเลือกสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์การสอนและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๗} โดยสื่อการสอนจะเป็นสื่อ ชนิดใดก็ได้ไม่ว่าจะเป็นเทปบันทึกเสียง สไลด์ วิดีโอ โทรทัศน์ วิทยุ ทัศนูปกรณ์ แผนภูมิ ภาพนิ่ง ฯลฯ ซึ่งบรรจุเนื้อหา เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับผู้คอยส่งไปยังผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้เป็นอย่างดี

“นโยบายและกลไกการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จัดทำสื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนโดยในท้องถิ่น โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นและสนับสนุนให้ ชุมชน วัด และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้องรำพันบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา”^{๑๘}

“การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ชุมชน วัด และโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันโดยสอดแทรกหลักธรรมอริยสัจ ๔ และไตรสิกขาผ่านสื่อการจัดการเรียนรู้ เช่น วิทยุทัศน์ แผนพับ สื่อมัลติมีเดีย

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายสะอาด โยธาทิ พัฒนาการอำเภอธวัชบุรี

^{๑๗} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษา และนวัตกรรม , (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูบัณฑิตานุกรักษ์ รองเจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี

เพื่อการเรียนรู้ เช่น เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยในทุกกิจกรรมจะสอดแทรกสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้”^{๑๙}

“ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อนั้น สามารถจำแนก ได้ดังนี้ ๑) บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตสื่อ ขาดประสบการณ์และความรู้ความชำนาญในการใช้สื่อนวัตกรรมทางการศึกษา รวมถึงการไม่ส่งเสริมให้เกิดการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ๒) ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ในการจัดหาวัสดุและอุปกรณ์ในการผลิตสื่อหรือนำสื่อมาประยุกต์ใช้กับการสอนต่าง ๆ ๓) สื่ออนวัตกรรมการบางชนิด ไม่เหมาะกับการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนในห้องเรียนที่มีจำนวนมาก ๔) ความแตกต่างของผู้เรียนส่งผลทำให้การใช้สื่อมีผลลัพธ์ที่หลากหลาย มีทั้งสนใจและไม่สนใจ และสื่อหรือนวัตกรรมบางชนิดใช้เวลาในการใช้มากเกินไป ไม่เหมาะสมกับการจัดเวลาเรียน ๕) การขาดการวัดและประเมินผลการใช้สื่อ ทำให้ไม่สามารถหาได้ว่าสื่อหรือนวัตกรรมใด มีผลต่อผู้เรียนอย่างไร”^{๒๐}

การสำรวจความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

^{๑๙} สอนทนากลุ่ม

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางปราณี ประทุมมา พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๖	๐.๕๐	มาก
๒. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๗	๐.๕๙	มาก
๓. ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๖	๐.๖๒	มาก
๔. ท่านได้นำการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๔.๒๑	๐.๖๒	มาก
๕. ท่านมีส่วนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๕	๐.๕๔	มาก
๖. ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๐๘	๐.๖๓	มาก
๗. กิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม	๔.๑๒	๐.๕๓	มาก
๘. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ทุกหลักธรรม	๔.๑๓	๐.๕๓	มาก
๙. ท่านมีความตั้งใจสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๖	๐.๖๓	มาก
๑๐. การพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ครบทุกพื้นที่	๔.๒๐	๐.๕๖	มาก
๑๑. การฝึกอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดควรมีทุกเดือน	๔.๒๘	๐.๕๓	มาก
รวม	๔.๑๙	๐.๕๗	มาก

จากตาราง ๔.๔ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ การฝึกอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดควรมีทุกเดือน ($\bar{X} = ๔.๒๘$, S.D. = ๐.๕๓) รองลงมาคือ ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๒๗$, S.D. = ๐.๕๙) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๐.๖๓)

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความสนุกสนานในการเรียนและมีความสุขกับการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นและสามารถเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการพัฒนารูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒) สร้างชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ

๓) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

๔) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้
อบรมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑

๕) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มาปรับปรุง
แก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาใช้ปรับปรุงสร้างชุด
ความรู้

๖) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้
อบรมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลใน
เมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒

๗) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
สาธารณะเป็นฉบับจริง

๘) ประกาศรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมตามชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา
การในพื้นที่สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน

๙) การถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยใช้ชุด
ความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑๐) การส่งเสริมและพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัด
ร้อยเอ็ด

๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อ
การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิง
พุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์
อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

การอบรมชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐ คน ผลการเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้รูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แสดงผลเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๕ การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

การทดสอบ	N	คะแนนเต็ม	$\bar{x}$	S.D.	t
ครั้งที่ ๑					
ก่อนเรียน	๒๐	๒๐	๑๓.๖๕	๐.๕๙	๑๕.๑๖*
หลังเรียน	๒๐	๒๐	๑๗.๐๐	๐.๖๕	
ครั้งที่ ๒					
ก่อนเรียน	๒๐	๒๐	๑๓.๖๕	๐.๕๙	๓๒.๗๘*
หลังเรียน	๒๐	๒๐	๑๘.๙๐	๐.๓๑	

* $P < 0.05$

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๗.๐$ S.D. = ๐.๕๐) และครั้งที่ ๒ ($\bar{X} = ๑๘.๙๐$ S.D. = ๐.๓๑) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑๓.๖๕$ S.D. = ๐.๕๙) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๖ จำนวนและร้อยละข้อเสนอแนะในรูปแบบการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	จำนวน (n = ๔๐๐)	ร้อยละ
๑. ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย	๒๙๗	๗๔.๓
๒. ร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่	๒๙๘	๗๔.๕
๓. ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น	๒๗๔	๖๘.๕
๔. ให้วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม	๒๘๙	๗๒.๓
๕. กิจกรรม อื่นๆ	๒๗๐	๖๗.๕

จากตาราง 4.6 จะเห็นว่าข้อเสนอแนะในรูปแบบการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๓ รองลงมาคือ ให้วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๓ รองลงมาคือ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๕ และ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕ ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สื่อการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียน สื่อการเรียนรู้มีให้เลือกหลายชนิด สิ่งสำคัญคือผู้สอนจะต้องเลือกและใช้สื่อการสอนให้เหมาะกับบทเรียน สื่อการสอนนั้นจะต้องใช้ได้สะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ นโยบายและกลไกการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนโดยในท้องถิ่น โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นและสนับสนุนให้ ชุมชน วัด และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน การบูรณาการกิจกรรม

การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่นโดยวัด ชุมชน โรงเรียน จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น

๔.๓ ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

จากการสำรวจความคิดเห็นความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑๒. เนื้อหาในคู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดนำไปใช้จริง	๔.๒๕	๐.๔๖	มาก
๑๓. เนื้อหาบทเรียนของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น	๔.๒๙	๐.๔๗	มาก
๑๔. เนื้อหาในบทเรียนของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชีพอย่างสงบมีความสุข	๔.๓๒	๐.๕๒	มาก

ตารางที่ ๔.๖ (ต่อ)

ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑๕. เนื้อหาของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้จริง	๔.๒๓	๐.๕๕	มาก
๑๖. กิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและผู้ร่วม กิจกรรม	๔.๒๔	๐.๕๓	มาก
๑๗. กิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลาย น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ	๔.๒๗	๐.๕๐	มาก
๑๘. สื่อและอุปกรณ์ของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม	๔.๒๐	๐.๕๓	มาก
๑๙. การใช้คู่มือของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดฝึกผู้เรียนให้รู้จักปฏิบัติและ ดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	๔.๒๖	๐.๕๐	มาก
๒๐. ผู้เข้าฝึกหรือเข้าร่วมกิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเพลิดเพลินใจ ในขณะทำกิจกรรมและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	๔.๒๖	๐.๕๓	มาก
รวม	๔.๒๖	๐.๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เนื้อหาในบทเรียนของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ส่งเสริมการดำรงชีพออย่างสงบมีความสุข ($\bar{X}$ = ๔.๓๒ S.D. = ๐.๕๒) รองลงมาคือ เนื้อหาบทเรียนของการ

พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๒๙$ S.D. = ๐.๔๗) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ สื่อและอุปกรณ์ของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม ($\bar{X} = ๔.๒๐$ S.D. = ๐.๕๓)

จะเห็นว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะมีความคาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมากแต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตั้งใจไว้ว่าจะมีมากหรือน้อย ความพึงพอใจรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการอยู่ในระดับมาก

4.4 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และเขียนองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

Input	Process	Output
- กำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้โดยการสำรวจความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง - วิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้ - ออกแบบชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ - กำหนดกิจกรรมในการอบรมความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง - การพัฒนาชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและเลือกใช้ทรัพยากรในการถ่ายทอดความรู้ในการอบรม	- กำหนดบทบาทของวิทยากร - การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ - ดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ	- ผลของการถ่ายทอดความรู้ - ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดความรู้

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ กำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้โดยการสำรวจความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อมาวิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้ การออกแบบชุดความรู้การพัฒนาสื่อ

การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ การกำหนดกิจกรรมในการอบรมความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการพัฒนาชุดความรู้มีองค์ประกอบดังนี้

๑) การกำหนดเป้าหมายในการถ่ายทอดความรู้โดยการสำรวจความต้องการของกลุ่มตัวอย่างว่าต้องการองค์ความรู้ในด้านใด จากนั้นกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจและการประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วิทยากรจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติไปพร้อมๆ กัน

(๑) ด้านความรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมมีความรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ถึงปัญหาและความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการได้อย่างถูกต้อง

(๒) ด้านทักษะ เพื่อให้ผู้อบรมมีทักษะการพูด การอ่าน การเขียน โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการศึกษาด้วยสิกขา

(๓) ด้านเจตคติ การสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนทำได้โดยการทำให้การเรียนสนุกสนาน น่าสนใจ บทเรียนมีความหมายคือสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมแบบตื่นตัว (Active Learning) โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการศึกษาด้วยสิกขา

๒) วิเคราะห์ข้อมูลผู้เข้ารับการถ่ายทอดความรู้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมอบรมรวมถึงความรู้พื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การออกแบบชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถและความสนใจของผู้เข้าร่วมการอบรมด้วย

๓) ออกแบบชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยชุดความรู้เป็นคู่มือในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยเน้นทักษะการคิดแบบอริยสัจ ๔ และไตรสิกขา คือ การฝึกศึกษาพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาตามหลักแห่ง ศีล สมาธิและปัญญา เมื่อปฏิบัติการศึกษาด้วยสิกขา จำนวน ๑๐ บท

๔) กำหนดกิจกรรมในการอบรมความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง โดยวิทยากรจะเป็นผู้กำหนดกิจกรรมในการอบรมโดยคำนึงถึงความรู้ที่จะถ่ายทอดและทักษะที่ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องลงมือปฏิบัติกับเวลาที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมให้เหมาะสม

๕) การพัฒนาชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและเลือกใช้ทรัพยากรในการถ่ายทอดความรู้ในการอบรม โดยกระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการการพัฒนาชุดความรู้การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ดังนี้

- กำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนาชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

- สร้างชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ

- นำรูปแบบชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ(ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิด การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

- นำชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ไปทดลองใช้อบรมกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนพระภิกษุฝ่ายปกครอง จากที่ตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อค้นหาข้อบกพร่องต่างๆ เช่น ลักษณะของแบบฝึก จำนวนแบบฝึก ความเหมาะสมด้านภาษาและเวลา

- นำชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มาปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาใช้ปรับปรุงสร้างคู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

- นำชุดการเรียนรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้อบรมกับพระภิกษุฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจากตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรหัสบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

- นำผลการฝึกอบรมมาวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของชุดความรู้แล้วจัดทำคู่มือเป็นชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการการเป็นฉบับจริง

- ประกาศรับสมัครพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เข้ารับการอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ จำนวน ๒๐ รูป/คน

- การพัฒนาชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ จำนวน ๑ ชุด

- ทำการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ครั้งที่ ๑

- อบรมความรู้แก่พระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ครั้งที่ ๑ โดยการอบรมให้ความรู้ตามชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ และทำการประเมินความรู้จากการทำการทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรม ครั้งที่ ๑

- ดำเนินการชี้แจงข้อบกพร่องจากการฝึกปฏิบัติและพัฒนาปรับปรุงข้อบกพร่องให้แก่กลุ่มตัวอย่าง

- อบรมความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ จากตัวแทนพระสงฆ์ฝ่ายปกครอง จำนวน ๕ รูป ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนภาครัฐ จำนวน ๕ คน กลุ่มตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๕ คน เกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ครั้งที่ ๒ โดยการอบรมให้ความรู้ตามชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ และทำการประเมินความรู้จากการทำการทดสอบความรู้หลังเข้าร่วมกิจกรรม ครั้งที่ ๒

- การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมกระบวนการการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

- การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรหัสบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์อำเภอนาคูบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ในการเตรียมความพร้อมของสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการดำเนินกิจกรรมการอบรมได้แก่ สื่อที่ใช้ เช่น วิทยุแท็บเล็ต, คู่มือสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ, Power Point ฯลฯ วัสดุอุปกรณ์ช่วยสำหรับการถ่ายทอดความรู้ เช่น เครื่องฉายโปรเจกเตอร์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

๒. กระบวนการ (Process) องค์ประกอบของกระบวนการในการอบรม ได้แก่ การกำหนดบทบาทของวิทยากร การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ และการดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามชุดความรู้โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

๑) การกำหนดบทบาทของวิทยากร โดยวิทยากรเป็นผู้ให้ความรู้ ทักขะและควบคุมกิจกรรมต่างๆ ในการอบรมให้ดำเนินไปตามแผน คอยให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยเหลือในด้านต่างๆแก่ผู้เข้าร่วมการอบรม

๒) การสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งทำได้โดยการแสดงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นผู้มีความรู้ และการช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง

๓) การดำเนินกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ตามชุดความรู้การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๓. ผลผลิต (Output) ผลของการถ่ายทอดความรู้จากการอบรม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับจากการถ่ายทอดความรู้จากการอบรมจากการทำแบบทดสอบก่อนการอบรมและหลังการอบรม

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ศึกษาแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

นโยบายและแนวทางการปฏิบัติ หลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียน เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนา ด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย (Affective Domain) ของผู้เรียน ไปพร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ของ หลักสูตรคือเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เพื่อให้พื้นที่สาธารณะเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดีให้แก่ชุมชนและสังคม โดยมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กร

การกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการใช้สื่อในการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบสื่อ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นการท่องเพียรเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับทุกวัย ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

การสำรวจความคิดเห็นรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย) จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ ตามลำดับ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ ตามลำดับ มีระดับการศึกษาในระดับ

มัธยมศึกษา จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕ รองลงมา ระดับมัธยมศึกษา ต่ำ - เอก จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓ รองลงมา มี รองลงมาระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ รองลงมาระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๒ คน จำนวน ๑๐.๕ รองลงมาระดับปริญญาธรรม ๑ - ๓ จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓ รองลงมาระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ รองลงมาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ รองลงมาระดับปริญญาธรรม ๔ - ๖ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ และระดับปริญญาธรรม ๗ - ๙ จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้องรำพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๘ รองลงมา คือ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕

สรุปได้ว่า รูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การประยุกต์ใช้ความรู้ทาง พระพุทธศาสนากับผู้เรียน เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาจิตใจ อารมณ์ ของผู้เรียน ไปพร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ของ หลักสูตรคือเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เพื่อให้พื้นที่สาธารณะเป็นแหล่ง บ่มเพาะคนดีให้แก่ชุมชนและสังคม โดยมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้องรำพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการ บิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ใน จังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตร ในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทาง

สังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมพึงธรรมนั่งสวดวิปัสสนา โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

๕.๑.๒ พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน และสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน

นโยบายและแนวทางการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัฐมบุญ อัฐมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมพึงธรรมนั่งสวดวิปัสสนา โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีแนวทางการใช้สื่อต่างๆ ดังนี้ ๑) สื่อหรือนวัตกรรมที่จะนำมาใช้ มีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดในการเป็นสื่อที่ช่วยเหลือในการจัดการเรียนการสอน มากกว่ารูปแบบการสอนแบบเดิม ๆ ๒) สื่อหรือนวัตกรรมมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและสภาพความเป็นอยู่ของผู้เรียน ๓) ควรเลือกใช้สื่อหรือนวัตกรรมที่มีงานวิจัยหรือกรณีศึกษารองรับ ในเรื่องของการนำมาใช้ได้ผลในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ๔) สื่อและนวัตกรรม มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้เรียน ๕) ควรคำนึงถึงงบประมาณของแต่ละโรงเรียนในการเลือกซื้อหรือผลิตสื่อและนวัตกรรม พยายามเลือกสรรสื่อโดยคำนึงถึงคุณค่าเป็นหลัก ไม่ควรให้สิ้นเปลืองมากเกินไป สามารถนำมาใช้ได้หลากหลาย ๖) ในการใช้สื่อและนวัตกรรมต่าง ๆ ผู้ใช้จำเป็นต้องศึกษาคู่มือการใช้หรือออกแบบวิธีการใช้ให้เหมาะสมก่อนนำมาใช้ เพื่อให้สามารถใช้สื่อได้มีประสิทธิภาพและไม่ให้เกิดความเสียหายกับตัวสื่อ ๗) สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีมาทดแทนสื่อสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ใช้การฉายภาพจากอินเทอร์เน็ต แทนการปริ้นรูปภาพลงบนกระดาน เป็นต้น การจัดทำสื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนโดยในท้องถิ่น โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นและสนับสนุนให้ ชุมชน วัด และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อด้วย

การเสริมสร้างการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กระบวนการพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบ

สื่อ เช่น วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลทักษะ วิเคราะห์ข้อมูลสื่อการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลวัสดุ และการผลิตและการวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตสื่อการเรียนรู้ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนาน เมื่อนำมาประกอบกับการเรียนการสอนแล้วทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ชุมชน วัด และโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆร่วมกันโดย สอดแทรกหลักธรรมอริยสัจ ๔ และไตรสิกขาผ่านสื่อการจัดการเรียนรู้ เช่น วิดีทัศน์ แผ่นพับ สื่อมัลติมีเดีย เพื่อการเรียนรู้ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม โดยในทุกกิจกรรมจะสอดแทรกสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนนำมาประยุกต์ใช้ในการชีวิตประจำวันได้

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อนั้น สามารถจำแนก ได้ดังนี้ ๑) บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจ ในการผลิตสื่อ ขาดประสบการณ์และความรู้ความชำนาญในการใช้สื่อนวัตกรรมทางการศึกษา รวมถึงการ ไม่ส่งเสริมให้เกิดการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ๒) ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ในการจัดทำวัสดุและ อุปกรณ์ในการผลิตสื่อหรือนำสื่อมาประยุกต์ใช้กับการสอนต่าง ๆ ๓) สื่อนวัตกรรมบางชนิด ไม่เหมาะกับการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนในห้องเรียนที่มีจำนวนมาก ๔) ความแตกต่างของผู้เรียนส่งผลทำให้การใช้สื่อมี ผลลัพธ์ที่หลากหลาย มีทั้งสนใจและไม่สนใจ และสื่อหรือนวัตกรรมบางชนิดใช้เวลาในการใช้มากเกินไป ไม่เหมาะสมกับการจัดเวลาเรียน ๕) การขาดการวัดและประเมินผลการใช้สื่อ ทำให้ไม่สามารถหาได้ว่าสื่อ หรือนวัตกรรมใด มีผลต่อผู้เรียนอย่างไร

การสำรวจความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิง พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิง พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ ที่ตั้งไว้ในระดับมาก

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความสนุกสนานในการเรียนและมีความสุขกับการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นและสามารถเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการการพัฒนารูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้ ๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๒) สร้างชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ ๓) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ๔) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้وبرมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑ ๕) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มาปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาใช้ปรับปรุงสร้างชุดความรู้ ๖) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้وبرมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒ ๗) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เป็นฉบับจริง ๘) ประกาศรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมตามชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน ๙) การถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๑๐) การส่งเสริมและพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิง

พุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงปลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๗.๐$ S.D. = ๐.๕๐) และครั้งที่ ๒ (ประเมินห่างจากครั้งแรก ๑ สัปดาห์) ($\bar{X} = ๑๘.๙๐$ S.D. = ๐.๓๑) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑๓.๖๕$ S.D. = ๐.๕๙) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ **แตกต่างกัน** อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ข้อเสนอแนะในรูปแบบการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๓ รองลงมาคือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมา คือให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๓ รองลงมาคือ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๕ และ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕ ตามลำดับ

สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จัดทำสื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนโดยในท้องถิ่น โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นและสนับสนุนให้ ชุมชน วัด และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อการเรียนการสอน การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่นโดยวัด ชุมชน โรงเรียน จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรม

ลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้า
หลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา กิจกรรม
อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อกรรม โดยนำอาหารจาก
การบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่
ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น

๕.๑.๓ ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสำรวจความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิง
พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน
๔๐๐ รูป/คน พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธ
บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้
อยู่ในระดับมาก

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด
ร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้อภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๕.๒.๑ รูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความ
คิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด
ร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับ
กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน
โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อกรรม โดยนำ
อาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนใน
บริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่าย
คุณธรรม คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลัก
จากออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๘ รองลงมา คือ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ รองลงมาคือ
กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๘ รองลงมาคือ กิจกรรม

ลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังภายในตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕ รูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียน เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนา ด้านจิตใจ อารมณ์ ของผู้เรียน ไปพร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ของ หลักสูตรคือเป็นคนดี คนเก่ง และ มีความสุข เพื่อให้พื้นที่สาธารณะเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดีให้แก่ชุมชนและสังคม โดยมีการจัดกิจกรรมใน พื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัฐมบุญอัฐมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังภายใน กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังภายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด สอดคล้องกับ อมรรัตน์ ผุดสุวรรณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟังด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ พบว่า ผลการประเมินรับรองต้นแบบรูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการฟังด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีความเหมาะสมมาก ($\bar{X} = ๔.๔๙$, S.D. = ๐.๗๔) จากผลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความเหมาะสมดังกล่าว องค์ประกอบ ของต้นแบบรูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการฟังด้วย เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จึงมีความเหมาะสมมาก สำหรับครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สอดคล้องกับ จิตเกษม หล้าสะอาดและคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายการวิจัยบทเรียนท้องถิ่น ในภาคใต้ : มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลภาคใต้ พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้งานวิจัยและการถ่ายทอดสื่อการเรียนรู้ที่เกิดจาก ผลงานวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมายของ ๖ โครงการวิจัยได้แก่ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สู่เยาวชนในรูปแบบสื่อ เคลื่อนไหวแบบการ์ตูนแอนิเมชัน เรื่องมากินพืชผักท้องถิ่นกันเถอะ และสื่อ

การเรียนรู้ภาพนิ่งแบบวงล้อ เรื่อง มารูจักและกินพืชผักท้องถิ่น สื่อการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ สู่ชุมชน เป้าหมายของโครงการโดยการจัดทำคู่มือเรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพของจุลินทรีย์และสัตว์น้ำใน ป่าต้นน้ำป่าน้ำลาด ตำบลบ้านท่าเนียน อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัด สุราษฎร์ธานี และสื่อโปสเตอร์เรื่อง เท็บ ภัยใกล้ตัว มีการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบการฝึกอบรม เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพจากแอคติโนมัยซิส การถ่ายทอดผลการวิจัยเรื่องการเรียนรู้และเพิ่มคุณค่าความ หลากหลายของพืชอาหารท้องถิ่น ตำบลกรุง ชิง อำเภอหนองพิต้า จังหวัดนครศรีธรรมราช การจัดทำฐานข้อมูล ชาวพื้นเมืองในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้ สอดคล้องกับ เริงฤทธิ์ ทองอย ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วย E-learning สำหรับนักศึกษา พยาบาลศาสตร์ในรายวิชาหลักการและเทคนิคทางการพยาบาล พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนด้วย E-learning สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในรายวิชาหลักการ และ เทคนิคทางการพยาบาล ซึ่งผ่านการประเมิน จากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการพัฒนาบทเรียน E-learning ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาบทเรียนนั้น ได้มีการ ดำเนินการตามขั้นตอนของการพัฒนาบทเรียน โดยมี การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการเรียน การสอน รายวิชาจากการศึกษาผลการดำเนินการจัดการเรียน การสอนในปีที่ผ่านมาและการหาแนวทางใน การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน E-learning ที่เหมาะสมใน กลุ่มนักศึกษาและอาจารย์ที่มี ประสบการณ์การ จัดการเรียนการสอนรูปแบบปกติในปีที่ผ่านมา นำไป สู่การออกแบบการพัฒนา บทเรียนที่ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ของบทเรียน การกำหนดกิจกรรม การเรียน การกำหนด ขอบข่ายการเรียนรู้ กำหนดรูปแบบการนำเสนอบทเรียนหรือการถ่ายทอดความรู้สู่ ผู้เรียน ให้ง่ายต่อการ เรียนรู้โดยเน้นการเรียนรู้ด้วย ตนเอง (Self-directed learning) ที่ผู้เรียนต้องมี ความรับผิดชอบในการ เรียนรู้ในการที่จะศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเองโดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก

๕.๒.๒ พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความ คิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา การในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ใน ระดับมาก การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา การในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้ชุด ความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการ ฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๗.๐$ S.D. = ๐.๕๐) และครั้งที่ ๒ (ประเมินห่างจากครั้งแรก ๑ สัปดาห์) ($\bar{X} = ๑๘.๙๐$

S.D. = ๐.๓๑) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X}$ = ๑๓.๖๕ S.D. = ๐.๕๙) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ข้อเสนอแนะในรูปแบบการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๓ รองลงมาคือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมาคือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๓ รองลงมาคือ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๕ และ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕ ตามลำดับ สอดคล้องกับ สุวดี สายสกล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อบทเรียนออนไลน์วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ พบว่าผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ทฤษฎี พฤติกรรมผู้บริโภค พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ และผลการเปรียบเทียบผลการเรียน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยการพัฒนาสื่อ การเรียนรู้วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ เรื่องทฤษฎี พฤติกรรมผู้บริโภค พบว่านักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูง กว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับ ดวงมณี แสนม่น ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วยแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ในรายวิชาโลหิตวิทยา พบว่า ผลการประเมินประสิทธิภาพ โดยรวมของระบบจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง มากกว่า ๐.๕ และ มีความเป็นปรนัยของแบบทดสอบ เมื่อระบบได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วจึงทำการวิจัย เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนแบบกลุ่มเดียวได้ค่าประสิทธิภาพ E๑/E๒ เท่ากับ ๗๕.๕๓/๗๑.๘๐ (ระดับ ๑) และ ๗๓.๓๓/๗๐.๔๗ (ระดับ ๒) ตามลำดับ สอดคล้องกับ ผศ.ดร.ประพันธ์ เกียรติเผ่า ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาฟุตบอลเพื่อสุขภาพ พบว่า สื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีประสิทธิภาพ ๘๓.๑๑/๘๒.๓๕ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ๘๐/๘๐ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนกับคะแนนสอบหลังเรียนไม่แตกต่างกัน ที่นัยสำคัญ ที่ .๐๕

๕.๒.๓ ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
 สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการ
 เรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ซึ่ง
 ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก สอดคล้องกับ ดวงมณี แสนม้น ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการ
 เรียนการสอนด้วยแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ในรายวิชาโลหิตวิทยา พบว่า เมื่อประเมินเจตคติและความ
 พึงพอใจของผู้เรียนด้วยแบบสอบถามจากมาตรการประมาณค่า ๕ ระดับ พบว่ามีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ
 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๐$) สอดคล้องกับ ผศ.ดร.ประพันธ์ เกียรติเผ่า ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อ
 การสอนอิเล็กทรอนิกส์ ทรอนิคผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาฟุตบอลเพื่อสุขภาพ พบว่า ความพึงพอใจอยู่ที่
 ระดับมาก สอดคล้องกับ สุวดี สายสกล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อบทเรียนออนไลน์วิชาหลัก
 เศรษฐศาสตร์ พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น
 มาวิชาหลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค ของนักศึกษา
 ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ ๑ สาขาการบัญชีพบว่า นักศึกษาพอใจใน เรื่องรูปแบบของสื่อ
 การสอนมากที่สุด

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ควรมีการส่งเสริมให้คนประชาชนในชุมชนเป็นผู้ผลิตสื่อการจัดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อ
 จะได้ผลิตสื่อได้ตรงตามความต้องการและตรงตามความต้องการของคนในชุมชน
- ๒) ควรมีการติดตามเทคนิคและวิธีการผลิตสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อที่จะได้
 ปรับใช้ได้อย่างทันสมัย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

- ๑) ควรมีนำรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการไปใช้กับท้องถิ่นอื่นในภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๒) ควรมีการจัดทำรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะอื่นๆภายในจังหวัดร้อยเอ็ด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กมล สดประเสริฐ อ่างใน สุนีย์ ภูพันธ์. แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร. เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๔๖.

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษาการพิมพ์, ๒๕๔๗.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี: พิบาลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นตัง, ๒๕๕๙.

ดุจเดือน พันธุนาวัน. “ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”. กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๘.

ทิตนา แคมมณี และคณะ. วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๔๔.

ทิตนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ธีระชัย ปุณณโชติ. “การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ.” ในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วทศ.9 เรื่องนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษาไทยกับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๖. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวยจำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก. ป.อ.ปยุตโต. วิธีแก้ปัญหาแบบพุทธ. วารสารแรงงานสัมพันธ์, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธธรรม. ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. สู่การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙.

ภูมิพลอดุลยเดช. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. คำพอสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓.

วัชรรา เล่าเรียนดี. ปริญญา กิจรุ่งเรือง. อรพิน ศิริสัมพันธ์. กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง, ๒๕๖๐.

สังัด อุทรานันท์. ทฤษฎีหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สุภาวค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุนน อมรวิวัฒน์. หลักสูตรทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓.

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. วารสารวิชาการ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ มีนาคม, ๒๕๔๑.

เอกรินทร์ สีมหาศาล. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา : แนวคิดสู่ปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์. ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

กิตติชัย สุธาสิโนบล. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุบาลนครนายก. ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรและการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.

กุลณพัฒน์ พัชรชัยรัตน. การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ. **ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎินิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

พระวิชัย อิทธิโก ชัยเจริญวรรณ. การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง. **ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎินิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

วิทยา ทองดี และคณะ. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. **รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

สุริยา กำธร. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิต. **ปริญญา นิพนธ์ กศ.ม. การประถมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.**

สุรีพร วงศ์สวัสดิ์สุข. การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม. **สารนิพนธ์ กศ.ม. การบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.**

(๓) วารสาร

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. **วารสารวิชาการ. ปีที่ 9 ฉบับที่ ๒ มีนาคม, ๒๕๔๑.**

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

พัชรี สว่างทรัพย์. “การจัดการเรียนรู้”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <<http://www.kroobanknok.com/blog/๓๙๘๓๙> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

มณฑรา ธรรมบุศย์. “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไคค์”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/psychologybkf1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh>>. [๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๔].

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com>. [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒. ภาษาอังกฤษ

- Beane. J. "The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum." **Educational Leadership**. 1991. October. 492: 9-13.
- Chatsuwan. T.. A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism. **Journal of Graduate Studies Review**. 131. 2017. 1-11
- Eisner. E. "Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation". **Journal of Aesthetic Education**. 1976. pp. 192-193.
- Fogarty. R. **How to Integrate the Curricula**. 2 nd ed. University of Massschusetts: Corwin Press. Gemmell. A. E. 2 0 0 1 . Instructional Systems Design Mode. [Online]. Available:<http://www.ceo.cudenver.edu/~amie-gemimell/idmodel.html>. [20 October 2021].
- Frazee. B.M. & Rudnitski. R.A. **Integrated Teaching Methods: Theory. Classroom Applications. and Ffield-based Connections**. Aldany. New York: Delmar Publishers, 1995.
- Good. C.V. **Dictionary of Education**. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 1973.
- Henson. P. W. **The Skills Training Outdoor-Relational Model for Adolescents with Conduct Problems: A Synthesis of Wildemess Therapy. Ecopsychology and Social Competence Training**. [Online]. Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3114086>. [21 October 2021].
- Jacobs. G. M. **Learning Cooperative Learning Via Cooperative Learning. A Sourcebook of Lesson Plans for Teacher Education on Cooperative Learning**. Reprinted. Singapore: SEAMEO, 2001.
- Lardizabal. S.A. et al. **Methods and Principles of Teaching**. Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970.
- Namane. P.. Sadarasantosa and Stability of Family Institution. **Journal of MCU Peace Studies**. 41. 2016: 42-55.

- Phra Brahmagunabhorn P. A. Payutto. **Dictionary of Buddhism**. Bangkok: MCU Press, 2002.
- Phramaha Phatchawat Khematassi et al. Magalatthadipani: The Science of Wellbeing Life. **Journal of MCU Peace Studies**. 42. 2016: 373-382.
- Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh. Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society. **Journal of MCU Peace Studies**. 32. 2015: 45-64
- Scriven. M. The methodology of evaluation. In R. E. Stake Ed.. Curriculum evaluation. **AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation**. Vol. 6. Chicago: Rand McNally. 1967.
- Slavin. R. E. Cooperative Learning: Theory. **Research. and Practice**. Boston: Allyn and Bacon, 1995.
- Srichannil. C. Healing through Culturally Embedded Practice: An Investigation of Counsellors' and Clients' Experiences of Buddhist Counselling in Thailand. **Thesis Doctor of Philosophy**. The University of Edinburgh, 2014.
- Tyler. R.W. **Education Evaluation : new Roles. New Meams**. Chicago : University of Chicago Press, 1976.
- UNESCO. "Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum." in **Report Finalization Meeting 9-15 December**. 1981: 152.
- Harmer. Jeremy. **The Practice of English Language Teaching**. 3 th ed. London: Longman. 2001.
- Hudson. R.A. **Sociolinguistics**. London: Cambridge University press. 1980.
- Jeremy. **The Practice of English Language Teaching**. 3 th ed.. London: Longman. 2001.
- Kasper. G. & Faerch. C. **Plan and strategies in foreign language communication. In Strategies in intern language communication**. London: Longman. 1983.

- Krashen. Stephen. & Terrell. D. **The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom**. 3rd ed. Essex. United Kingdom: Pearson Education. 2000.
- Lasswell. H.D. **“The Structure and Function of Communication in Society”**. In **Public Opinion and Communication**. New York: Free Press. 1966.
- Littlewood. W.T. **Foreign and second language learning**. London: Cambridge University press. 1998.
- Littlewood. William. **Communicative Language Teaching**. Cambridge: Cambridge University press. 1995.
- McDonough. Jo; & Christopher Shaw. **Materials and Methods in ELT**. 2 nd ed. England: Blackwell Publishing. 2003.
- Poulisse. Nanda. and Schils. Erik. **“The Influence of Task – and Proficiency – Related Factors on the Use of Compensatory Strategies: A Quantitative Analysis.”** Language Learning 39. January 1989.
- Rebecca L. **Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know**. New York: Newbury House. 1990.
- Richards. Jack; & Rodgers. Stephen. **Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis**. Cambridge: Cambridge University press. 2001.
- Savignon. Sandra J. **Communicative Competence: Theory and Classroom Practice**. California: McGraw-Hill. 1997.
- Scott. Roger. **“Speaking in Keith’ Johnson and Keith Morrow.”** In **communication in the classroom**. London. Longman Group Ltd. 1981.
- Tarone. E. & Yule. G. **Eliciting the performance of strategic competence**. Washington. DC: Newbury House. 1989.
- Tarone. Elanine. **“Communicative Strategies. Foreigner Talk. and Repair in Interlingua”**. Language Learning 30. No.2 .1980.: 417-431.

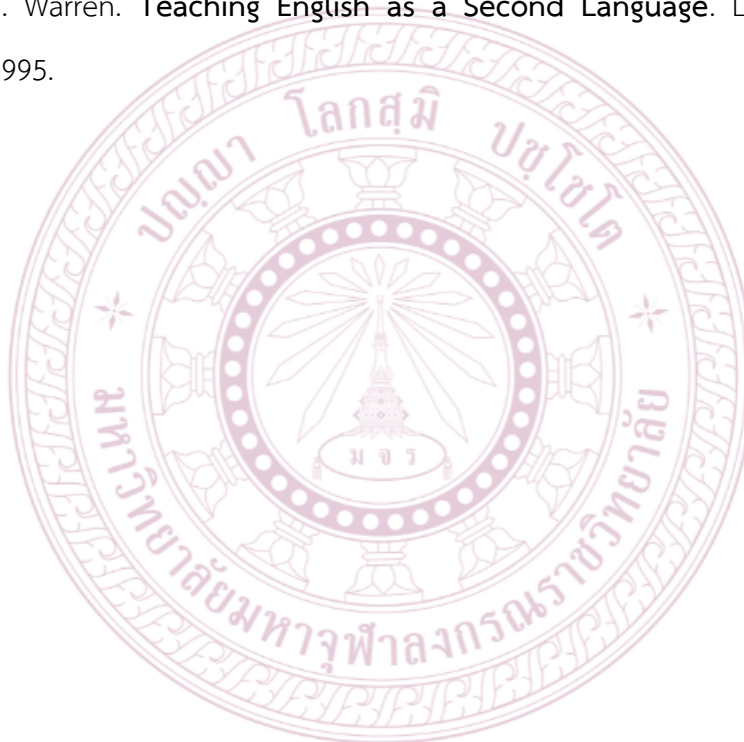
Todd. L. **Modern English: Pidgins and creoles**. Oxford. England: Basil Blackwell. 1984.

Underwood. Mary; Joanne Kenworthy: & Michael Rost. **Teaching Listening**. London: Longman. 1989.

Varadi. Tamas. **Strategies of Target Language Learner Communication: Message Adjustment**. IRAL. 1980.

Wardhaugh. R. **An introduction to sociolinguistics**. New York: Basil Blackwell. 1986.

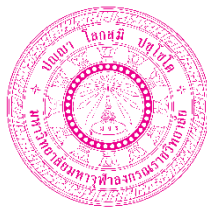
Williams. Warren. **Teaching English as a Second Language**. London: Longman. 1995.

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ๒๕๒ หมู่ ๔ บ้านท่าเยี่ยม ตำบล
นิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๑๗๐

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้คณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะผู้วิจัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการวิจัยตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยมีความสมบูรณ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับวิธีการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอท่านเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๒๗ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๑๓.๐๐ น.-๑๖.๓๐ น. หรือตามความเหมาะสมและความสะดวกแก่ท่าน คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรื่อง : การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ โปรดให้สัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบในทางลบต่อการปฏิบัติงานของท่าน หรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำการให้สัมภาษณ์ของท่านไปใช้วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น ซึ่งแบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๕ ข้อ

ข้อที่ ๑. นโยบายและแนวทางการปฏิบัติ หลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเช่นไร

ข้อที่ ๒. แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร

ข้อที่ ๓. รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง

ข้อที่ ๔. การเสริมสร้างการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอย่างไร

ข้อที่ ๕. ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอย่างไร

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาวิเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ ในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง ณ โอกาสนี้

(พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

เรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์..... ฉายา/นามสกุล.....

วัน/เดือน/ปี เวลา..... ตำแหน่ง.....

ประเด็นสัมภาษณ์

ข้อที่ ๑. นโยบายและแนวทางการปฏิบัติ หลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเช่นไร

.....
.....

ข้อที่ ๒. แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอย่างไร

.....
.....

ข้อที่ ๓. รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง

.....
.....

ข้อที่ ๔. การเสริมสร้างการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

.....
.....

ข้อที่ ๕. ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอย่างไร

.....
.....

(พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัย

อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ค
แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

.....

คำชี้แจง

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความจริงโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสอบถามแบ่งเป็น ๔ ตอนดังนี้ คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและการส่งเสริมกิจกรรมของการส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย

พุทธศักราช ๒๕๖๕

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด

๑. เพศ

☐ พระภิกษุ	☐ สามเณร
☐ ขรวาส (ชาย)	☐ ขรวาส (หญิง)

๒. อายุ

☐ ไม่เกิน ๒๐ ปี	☐ ๒๑ - ๒๕ ปี
☐ ๒๖ - ๓๖ ปี	☐ ๓๗ - ๔๕ ปี
☐ ๕๐ ปีขึ้นไป	

๓. การศึกษา

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษา	☐ อนุปริญญา/หรือเทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี
☐ นธ.ตรี-เอก	☐ ป.ธ. ๑-๓
☐ ป.ธ. ๔-๖	☐ ป.ธ. ๗-๙
☐ อื่น ๆ	

ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมของการรับรู้และการมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่องระดับผลการรับรู้และการมีส่วนร่วมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ - ๒.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ - ๓.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ - ๔.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	๔.๕๑ - ๕.๐๐	= มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ข้อ	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	ท่านทราบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๒.	ท่านทราบแนวการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา การในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๓.	ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนา สื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน จังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๔.	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพัฒนาพฤติกรรมของ ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่					
๕.	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถพัฒนา กระบวนการคิดแก้ปัญหาของประชาชนในจังหวัด ร้อยเอ็ดได้หรือไม่					
๖.	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่					
๗.	คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดอ่านแล้วนำไปใช้ จัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามจุดประสงค์ได้ หรือไม่					
๘.	คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประโยชน์ต่อ ประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๙.	คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วย กิจกรรม ดังนี้					

	๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้อนรำพื้นบ้าน ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๐.	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๑.	วิทยากรจัดสื่อได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาคู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๒.	สถานที่ในการจัดฝึกอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๓.	ระยะเวลาในการฝึกอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับผลการมีส่วนร่วมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ = มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ข้อ	การมีส่วนร่วมพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๒.	ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๓.	ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๔.	ท่านได้นำการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวัน					
๕.	ท่านมีส่วนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๖.	ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๗.	กิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม					

๘.	หลักสูตรทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ทุกหลักสูตร					
๙.	ท่านมีความตั้งใจสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๑๐.	การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ครบทุกพื้นที่					
๑๑.	การฝึกอบรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดควรมีทุกเดือน					
	ความพึงพอใจของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๑๒.	เนื้อหาในคู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดนำไปใช้จริง					
๑๓.	เนื้อหาบทเรียนของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น					
๑๔.	เนื้อหาในบทเรียนของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชี้อย่างสงบมีความสุข					
๑๕.	เนื้อหาของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง					
๑๖.	กิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและผู้ร่วมกิจกรรม					
๑๗.	กิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลาย น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ					

๑๘.	สื่อและอุปกรณ์ของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม					
๑๙.	การใช้คู่มือของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดฝึกผู้เรียนให้รู้จักปฏิบัติและดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข					
๒๐.	ผู้เข้าฝึกหรือเข้าร่วมกิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเพลิดเพลินใจในขณะทำกิจกรรมและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้					

ตอนที่ ๔ การส่งเสริมกิจกรรมของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑. ท่านคิดว่า กิจกรรมข้อใดเป็นการส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า
- ☐ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย
- ☐ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา
- ☐ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน
- ☐ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ☐ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม
- ☐ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น
- ☐ อื่น ๆ ระบุ

๒. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

- ☐ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย
- ☐ ร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่

- ☐ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น
- ☐ ให้วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม
- ☐ อื่น ๆ ระบุ

๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๑.
๒.
๓.
๔.
๕.

เจริญพรขอบคุณ

รูปภาพกิจกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

“จดหมายข่าว”

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ร่วมกับ คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด และเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
จัดโครงการสวดมนต์พระไตรปิฎก เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวิสาขบูชา

ฉบับที่ ๗/๒๕๖๕
ประจำวันพุธที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕

“จดหมายข่าว”

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ประชุมร่วมกับเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

ฉบับที่ ๘/๒๕๖๕
ประจำวันจันทร์ที่ ๙ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย เรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน
จังหวัดร้อยเอ็ด

๑. นายยุทธนา บุศเนตร	วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. นางสาวพิมพ์ปิณธ์ ยอดแก้ว	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
๓. นางอ้อมเดือน ศรีทองแดง	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
๔. นายวิเชียร สุดาพิทย์	นายอำเภอธวัชบุรี
๕. นางปราณี ประทุมมา	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด
๖. ผศ.ดร.ชื่นอารมณ์ จันทิมาชัยอมร	อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
๗. พระครูเอกุตตรสตาธิคุณ	เจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี
๘. พระครูบัณฑิตานุรักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี
๙. นายสะอาด โยธาทพล	พัฒนาการอำเภอธวัชบุรี
๑๐. นางวัชรวิทย์ ทัพโพธิ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ
รับผิดชอบตำบลธวัชบุรี ตำบลมะฮี

ภาคผนวก จ

บทความวิจัย

บทความวิจัย
พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร. และคณะ
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ ๑) ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน ๔๔๐ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐

รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบสื่อ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นการท่องเทียวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับทุกวัย ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

๒. พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมการพัฒนาแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙

การส่งเสริมการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ชุมชน วัด และโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันโดยสอดคล้องหลักธรรมอริยสัจ ๔ และไตรสิกขาผ่านสื่อการจัดการเรียนรู้ เช่น วิทยุทัศน์ แผ่นพับ สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม โดยในทุกกิจกรรมจะสอดคล้องสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๗.๐$ S.D. = ๐.๕๐) และครั้งที่ ๒ ($\bar{X} = ๑๘.๙๐$ S.D. = ๐.๓๑) สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑๓.๖๕$ S.D. = ๐.๕๙) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖

คำสำคัญ: การพัฒนา, สื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ, พื้นที่สาธารณะ

Abstract

The research program is “Development of Buddhist Integrated Learning Media at Public Space in Roi Et Province”. This research wants to improve Buddhist integrated learning media including the efficiency of Buddhist integrated learning media to take the objective of program for developing the quality of life and Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province usefully. The objectives of the research program are 1) to study model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province 2) to develop Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province 3) to evaluate of the satisfaction of the model of Buddhist

integrated learning media at public space in Roi Et province. The study is the Mixed Methods Research including document research, quantitative research, qualitative research and action research. The populations of the research are 440 of monks and people who live in the area of Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist college, Niwet sub-district, Thawat Buri district, RoiEt province. The research results are

1. to study model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province, the opinion of the respondents of the questionnaire on the model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is found that the overall mean score is 4.20 with at high level, the model of media at public space must use for leaning and teaching efficiently such as 1) analyzing the data for media design 2) the media for leaning and teaching consisting of picture and sound emphasizing the local culture tourism in all generations 3) the content of media is very fun and making the learners happy not boring such as the media of temple, religious, Buddhist ceremony and local tradition and culture.

2. to develop Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province, the opinion of the respondents on participating with development of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is overall mean score 4.19 with at the high level, the promotion of development of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province should encourage the people to arrange the activities and integrate the Buddhist teaching using in daily life. The comparison of before and after using the manual of development of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is found that the simple target groups have the test result after participating with training activity of manual of development of Buddhist integrated learning media at public space in the first time with the mean score 17.0 and standard deviation 0.05 ($\bar{x} = 17.0$ S.D. = 0.50) and in the second time with the mean score 18.9. and standard deviation 0.31 ($\bar{x} = 18.90$

S.D. = 0.31), it is higher than before participating training activity with mean score 13.65 and standard deviation 0.59 ($\bar{x}$ = 13.65 S.D. = 0.59), so the simple target groups have the test result before and after using the manual of development of Buddhist integrated learning media at public space with the statistically significant difference of 0.05.

3. to evaluate of the satisfaction of the model of Buddhist integrated learning media at public space in Roi Et province is found that overall mean score is 4.26 which is at highest level.

Keywords: Development, Buddhist integrated learning media, Public Space

๑. บทนำ

ในการเรียนการสอน โดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ ผู้สอน ผู้เรียน และสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่ใช้กันมาก คือ ภาษาพูด และภาษาเขียน ต่อมาได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ในปัจจุบันจะพบว่า มีสื่อการเรียนการสอนมากมายหลายชนิด เพราะถือว่าสื่อการเรียนการสอน คือ มือที่สามของครู ช่วยให้ครูสอนได้สนุก และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น บทบาทของสื่อการเรียนการสอนในบทเรียน ก็คือ เป็นตัวกลาง ตัวช่วย ในการให้ข้อมูลความรู้หรือสิ่งบอกกล่าวแก่ผู้เรียน แต่การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลนั้น ต้องตรงกับจุดประสงค์เนื้อหา และกิจกรรมของบทเรียน อีกทั้งยังต้องใช้้อย่างประหยัด และคุ้มค่าอีกด้วย สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีคุณลักษณะต้องใช้อย่างประหยัด และคุ้มค่าอีกด้วย สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีคุณลักษณะเฉพาะในตัวของมันเอง ดังนั้น ผู้ที่รับผิดชอบซึ่งรวมทั้งผู้บริหารและครูผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องของการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม สื่อบางประเภทมีราคาแพง อาจจะหาวิธีการสร้าง และดัดแปลงทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสื่อเพื่อนำมาใช้ประกอบการสอน รวมทั้งต้องเรียนรู้การเก็บรักษาสื่อต่าง ๆ เป็นอย่างดีด้วย ผู้บริหารก็เช่นเดียวกันจะต้องมีความรู้เรื่องสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอน รวมทั้งจัดหา สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในเรื่องสื่อการเรียนการสอน โดยจะเน้นในเรื่องหาสาระที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร และครูผู้สอนเกี่ยวกับเรื่องสื่อการเรียนการสอน โดยจะเน้นในเรื่องความหมาย ประเภทของสื่อ ประโยชน์ของสื่อการเรียน การสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน การเก็บรักษา การบริหารสื่อ การเรียนการสอน บทบาทผู้บริหารโรงเรียนกับสื่อการเรียนการสอน^๑ สื่อ

^๑อำภา บุญช่วย, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๙๘.

การเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ได้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร สื่อเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้ ความคิด เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน

ในทางการศึกษาได้มีผู้เรียกสื่อตัวกลางแตกต่างกันออกไปตามยุคตามสมัย ตามความคิดเห็น และตามความเหมาะสมของแต่ละกรณี เช่น อุปกรณ์การสอน สื่อทัศนอุปกรณ์ สื่อทัศนอุปกรณ์ สื่อการสอน และสื่อการเรียน ในปัจจุบันมักนิยมใช้คำว่า สื่อการเรียนการสอน แต่ละคำดังกล่าวมานี้ล้วนหมายถึงตัวกลางทั้งสิ้น แต่มีความหมายลึกซึ้งแตกต่างกัน กล่าวคือ สื่อการสอนเน้นที่ตัวผู้สอน ส่วนสื่อการเรียนเน้นที่ตัวผู้เรียน แต่เนื่องจากการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน จึงน่าจะเรียกตัวกลางที่ใช้ในการเรียนการสอนว่า สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน แต่เดิมนั้นใช้คำว่า อุปกรณ์การสอน (Teaching Aids) เน้นถึงสิ่งที่นำมาใช้ช่วยประกอบในการสอน แต่ต่อมาพิจารณาเห็นว่า สิ่งที่นำมาใช้ช่วยในการสอนนั้น ส่วนใหญ่ต้องใช้ประสาทตา และประสาทหูเพื่อการรับรู้ จึงหันมาใช้คำว่า สื่อทัศนอุปกรณ์หรือ สื่อทัศนอุปกรณ์ (Audio-Visual Aids)

ต่อมาเมื่อมีการพิจารณารูปแบบของการเรียนการสอนว่า เข้าลักษณะของกระบวนการสื่อความหมาย (Communication Process) มีองค์ประกอบครบ ได้แก่ ครูผู้สอนซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเนื้อหาวิชาตามหลักสูตร คือ สาร อุปกรณ์การเรียนการสอนและวิธีการ คือ สื่อผู้เรียน คือ ผู้รับ ซึ่งสื่อที่ว่านี้ก็คือตัวกลางนั่นเอง

ด้วยเหตุและผลดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีการนำคำว่า สื่อ (Medias) มาใช้แทนคำว่า อุปกรณ์ และเนื่องจากเน้นที่ตัวผู้สอนเป็นสำคัญ จึงเรียกว่า สื่อการสอน (Teaching Medias) จนถึงในยุคปัจจุบัน การจัดการศึกษาได้หันมามุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น คำที่ใช้เรียกกันว่า สื่อการเรียน (Learning Medias) จึงเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม นักการศึกษาส่วนมากยังคงใช้คำว่า สื่อการสอน และสื่อการเรียน ถ้าหากจะพิจารณาให้ละเอียดและเข้าใจง่าย ก็ต้องพิจารณาคำเรียกโดยยึดถือเอาตัวผู้ใช้เป็นหลัก เช่น สิ่งที่ครูผู้สอนนำมาช่วยสอน เรียกว่า สื่อการสอน ได้แก่ แผนภูมิ รูปภาพ แผนภาพ

การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีผู้สอน ผู้เรียนอาจได้พบเห็น ได้ยิน หรือกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยใช้สื่อรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า สื่อการเรียน แต่เมื่อใดก็ตามที่มีการสอน จะต้องมีการเรียนเกิดขึ้น ถ้าสื่อการสอนและสื่อการเรียนสอดคล้องสัมพันธ์กัน การเรียนการสอน

สอนก็จะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรต้องการ เช่น ครูใช้แผนภูมิอธิบายการสอน เรื่อง อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของนก ประกอบคำอธิบาย และในขณะเดียวกันครูผู้สอนได้พิมพ์ภาพลายลักษณ์คล้ายนกในแผนภูมิ แจกจ่ายให้ผู้เรียนคนละแผ่น ผู้เรียนฟังคำอธิบายจากครูผู้สอน และจดบันทึกคำบรรยายส่วนต่าง ๆ ลงในภาพนก กระบวนการเรียนการสอนในสภาพเช่นนี้จะช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่น สะดวก รวดเร็ว และ เข้าใจง่าย เราเรียกแผนภูมิว่า สื่อการสอน และเรียกภาพนกในกระดานของผู้เรียนว่า สื่อการเรียน และเนื่องจากสิ่งที่ครูผู้สอนนั้น ผู้เรียนก็ได้ใช้ประกอบในการเรียนรู้ไปด้วย ดังนั้น สิ่งที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในกระบวนการสอน จึงน่าจะมีเหตุผลเพียงพอที่จะเรียกว่า สื่อการเรียนการสอนได้

สื่อการเรียนการสอน จึงหมายถึง สิ่งที่จะช่วยในการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนและผู้เรียนเป็นผู้ใช้เพื่อช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

๑. ทำให้สิ่งที่เข้าใจยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น
๒. เป็นการสร้างแรงจูงใจ และเร้าความสนใจ
๓. ช่วยเสริมสร้างความคิด และการแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน
๔. สามารถเอาชนะข้อจำกัดต่าง ๆ เกี่ยวกับเวลา ระยะทาง และขนาดได้ เช่น
 - ๔.๑ ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวเร็ว ดูช้าลง เพื่อศึกษาได้
 - ๔.๒ ทำให้สิ่งที่เคลื่อนไหวช้า ดูเร็วขึ้น เพื่อศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลง
 - ๔.๓ สามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาได้
 - ๔.๔ สามารถย่อสิ่งใหญ่ให้เล็กลง เพื่อให้สะดวกแก่การศึกษา
 - ๔.๕ ขยายสิ่งเล็กให้ใหญ่ขึ้น
 - ๔.๖ ทำสิ่งที่เป็นามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้น
 - ๔.๗ สามารถนำสิ่งที่อยู่ไกลมาศึกษาได้^๒

การแสวงหารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมและมีคุณภาพ ทั้งด้านสติปัญญาหรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านการปฏิบัติหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านจิตใจหรือจิตพิสัย (Affective Domain) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และ

^๒อนุศักดิ์ สมิตสันต์, การบริหารวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการบริการการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๙-๑๘๐.

สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริง”ยังคงเป็นประเด็นสำคัญของปัญหาการศึกษาไทยมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้พบข้อจำกัดของรูปแบบการเรียนรู้แบบแยกส่วน (Duality Education) ที่มุ่งเน้นความรู้และความชำนาญเฉพาะศาสตร์^๔ เพื่อสนองความต้องการเฉพาะในลักษณะวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ละเลยการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพจิตใจหรือจิตพิสัย การเปรียบเทียบแข่งขันชิงดีชิงเด่นกลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการส่งเสริมแทนการเกื้อกูลและเอื้ออารีต่อกัน ทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ถูกกลดทอนขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง ยิ่งซ้ำ แยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริงเกิดความบีบคั้นทั้งในตนเองและระหว่างกันในสังคม และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต^๕ ทิศนา ขัมมณี และคณะ ได้ทำการศึกษาแบบพหุกรณี เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบวาทวิธีที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายอย่างเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง^๖

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอนให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น ๆ มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสภายูวพุทธสมาคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๖ ว่าพุทธศาสนาที่ใช้ได้ทุก

^๓ Jongsathityou, J. and Sukhapirome, R., **The research report on the characteristics and processes of cultivating the moral and ethics of different countries**, (Bangkok: Prigwhan Graphic, 2007), p. 42.

^๔ Wasee, P., *The education system that solves the misery of the whole earth*, (2nd ed.), (Nakhon Pathom: Center for Intellectual Wisdom Mahidol University, 2007), p. 84.

^๕ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com>, [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^๖ ทิศนา ขัมมณี และคณะ, *วิทยาการด้านการคิด*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖

ปีทั้งผู้เยาว์ผู้แก่ โดยเฉพาะสำหรับผู้เยาว์ ถ้าสามารถที่จะอธิบายให้เข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ใช้การได้จริง ๆ ไม่ต้องใช้คำที่ หรุหร่า ไม่ต้องใช้คำในทางวิชาการของพุทธศาสนาเลยก็ได้ เขาจะสนใจไม่ใช่น้อย และเขาจะใช้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่การศึกษาของตน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็น หลักสำคัญของพุทธศาสนา สิ่งที่มีคือ มีเหตุใดก็ต้องมีผลนั้น ผลนั้นต้องเป็นเพราะเหตุ อันนี้เป็นหัวใจ สำคัญของพุทธศาสนา ผู้ที่ใช้เหตุผลและได้รับอบรม คือ ได้รับฟังและฝึกฝนสมองของตนตั้งแต่เยาว์ ที่ว่าตั้งแต่เยาว์นี้ไม่ได้ปิดกั้นว่าเยาว์แค่ไหน ตั้งแต่เกิด ตั้งแต่ยังพูดไม่ได้ ถ้าสั่งสอนได้เราก็ก็นำสั่งสอนได้ ตั้งแต่พูดไม่ชัดคือยังเกือบไม่รู้เรื่องอะไร เราสั่งสอนให้มีเหตุผลตลอดนั้นมาก็จะมีเหตุผล ถ้าไม่ได้สั่ง สอนหรือบอกว่ายังเด็กเกินไปแล้วก็น่ารัก ปลอ่ยมันตามเรื่องตามราว หรือตามใจของพ่อแม่หรือ ตามใจของผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเสีย ซึ่งปรากฏมาแล้วว่า เด็กเสียเพราะว่าตามใจ ต้องอบรมตั้งแต่อายุยัง น้อย^๗ ดังนั้นหัวใจของศาสนาหรือหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการ สอนให้กับเด็กได้ตั้งแต่ในวัยเยาว์ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นหลักธรรม หรือพระธรรมคำสั่งสอนที่มีค่ายิ่งสำหรับมนุษย์ นอกจากนั้นพระองค์ยังมีวิธีการสอนที่หลากหลาย พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและ มนุษย์ ตามพระนามที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมของ พระพุทธองค์สอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธองค์ จึงอยู่บนหลักของเหตุและผล ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง สังคม ตลอดจนปัญหาการศึกษา สามารถแก้ไขได้ด้วยหลักคำสอนและวิธีสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหาของมนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะ แก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ข้างนอก คือ แล้วแต่เหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหาตามหลักพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว^๘

ในส่วนของการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่ การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ซึ่งถือจุดสำคัญที่การศึกษาแบบพุทธจึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) ที่ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธเจ้าทรงมองประเด็นที่ธัมมานุธรรมปฏิบัติ อธิบายรวมถึงการปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม

^๗ ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และ พระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔.

^๘ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), วิธีแก้ปัญหาแบบพุทธ, วารสารแรงงานสัมพันธ์, (๒๕๔๐), ๓๘(๖): ๓๖.

หรือปฏิบัติธรรมน้อยคล้ายแก่ธรรมใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายถึง “ปฏิบัติธรรม ถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ” พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต)^๙ คำอธิบายของพระพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกันอยู่ นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตใจด้วยเช่นเดียวกัน จิตถือเป็นนามขันธ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับระบบภายในร่างกาย กล่าวคือจิตทำหน้าที่ให้อินทรีย์ (Organism) ทั้งหลายดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นจิตยังมีอิทธิพลต่อร่างกายดังคำกล่าวที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ” ร่างกายและจิตใจจึงมีส่วนเกี่ยวเนื่องกันเป็นระบบรูปนามที่แยกกันไม่ออกเป็นหลักความประพาสชอบ ทางกายทางวาจา ทางใจ ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ และสร้างความงามสง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม^{๑๐} ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนสามารถลดความวิตกกังวลใจที่เคยเกิดขึ้นในชีวิต^{๑๑} ทั้งด้านการทำหน้าที่ทางสังคม ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ด้านการศึกษาธรรม ด้านคุณธรรม ด้านการปฏิบัติตนขั้นสูง และด้านเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นหลักการพัฒนาชีวิตและสังคมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดคือความหลุดพ้นที่เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา^{๑๒} และนำไปสู่กระบวนการคิดให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่การตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องก่อนการปฏิบัติ

การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในมิติของการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำเสนอการเรียนรู้สติในร่างกายและจิตใจมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ ที่เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ว่าร่างกายนี้พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยวิวัฒนาการการสร้างสรรคแห่งสติ ในฐานะ กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นระบบก่อเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องอภุศลกรรม และการจัดกระบวนการที่เพียบพร้อม (สัปปายะ) ยังเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นของ

^๙ Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), **Dictionary of Buddhism**, (Bangkok: MCU Press, 2002), p. 42.

^{๑๐} Namanee, P., Sadarasantosa and Stability of Family Institution, **Journal of MCU Peace Studies**, 4(1), (2016): 42-55.

^{๑๑} Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh, Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society, **Journal of MCU Peace Studies**, 3(2), (2015): 45-64

^{๑๒} Phramaha Phatchawat Khematassi et al., Magalatthadipani: The Science of Wellbeing Life, **Journal of MCU Peace Studies**, 4(2), (2016): 373-382.

ความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความสุข ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้เรียนรู้ประสบความสำเร็จ มีสถานะที่เป็นปกติสุข เหมาะแก่การพัฒนาไปเป็นคนดีคนเก่ง คนมีความสุข ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ตลอดจนมิติของการสร้างพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมในลำดับต่อไปด้วย

ปัจจุบันได้มีการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศ ในระยะแรกของการปฏิรูปการศึกษานักการศึกษาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับกระแสของทฤษฎีการศึกษาใหม่ ๆ ที่สนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ปัญญาเป็นฐาน ที่สามารถควบคุมความประพฤติที่ถูกต้อง จิตใจที่มั่นคง และการใช้ปัญญาในการเรียนรู้ที่สามารถเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ และการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่ความรู้ใหม่ ๆ ได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากมาย ทั้งมีความรู้ที่แยกส่วนเฉพาะด้านเกิดใหม่ตลอดเวลาอันมีผลจากการวิจัยและพัฒนา แต่การจัดการเรียนการสอนแบบแยกส่วน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สีกว่าวิชาต่าง ๆ ที่เรียนไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน^{๑๓} ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกใช้ และดัดแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน โดยนำแนวคิด เทคนิค และวิธีการเข้ามาช่วย เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงแก่นของความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอย่างจริงจัง มีการระดมความคิดภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้เรียน^{๑๔} และวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่เป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง คือ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ^{๑๕}

จากแนวคิดข้างต้น พระพรหมคุณาภรณ์^{๑๖} ได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาตามแนวพุทธ กล่าวคือ เป็นการศึกษาเพื่อรู้ความจริงของธรรมชาติ และพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติโดย

^{๑๓} Jacobs, G. M., *Learning Cooperative Learning Via Cooperative Learning, A Sourcebook of Lesson Plans for Teacher Education on Cooperative Learning*, (Reprinted), (Singapore: SEAMEO, 2001), pp. 5-12.

^{๑๔} Slavin, R. E., *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice*, (Boston: Allyn and Bacon, 1995), pp. 49-69.

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), (พิมพ์ครั้งที่ ๒), *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม*, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓.

ยึดถือทางสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมาย และตรงกับความจริง ไม่ให้สุดโต่ง เียงสุด ซึ่งจะพลัดจากตัวความจริง ที่เป็นลักษณะทั่วไปอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา สามารถสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ การจัดการศึกษา ตามแนวพุทธเป็นการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้าไปในการจัดการเรียนการสอน มุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นคนดี ยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การพัฒนานักเรียนให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นโดยใช้ปัญญาให้เกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนานักเรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่นักเรียนได้ศึกษาและปฏิบัติทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา ที่มีความรู้ที่ถูกต้อง มีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ให้กับนักเรียนอย่างเป็นองค์รวม^{๑๗} ซึ่งผลที่เกิดจากการพัฒนานักเรียน นักเรียนจะสามารถ ๑) พัฒนาตนเองด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ๒) พัฒนาตนเองทางด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๓) พัฒนาตนเองทางด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมีบทบาทออกมาทางเจตจำนงและ ๔) พัฒนาตนเองทางด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น^{๑๘}

จากความเป็นมาและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน จึงเป็นปัญหาที่ผู้วิจัยมีแนวคิดในการวิจัยการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๒) เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) เพื่อประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

๑. ขอบเขตด้านองค์กรและพื้นที่ งานวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาใน ๒ ระดับ ได้แก่

^{๑๗} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๐๒-๖๐๔.

๑) ระดับนโยบาย เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

๒) ระดับอำเภอ สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์เป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนในอำเภอเมืองนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสุ่มพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๒. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนใน ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๙,๑๒๐ คน^{๑๙}

ส่วนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนทั้งสิ้น ๙,๑๒๐ คน จากนั้นเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน ใช้วิธีการสุ่มตามสัดส่วนของจำนวนประชากร แบบเจาะจง (Purposive sampling)

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

(๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงนโยบาย ได้แก่ ตัวแทนของวัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมือง ผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๕ คน

(๒) ตัวแทนขององค์กรบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ คน

^{๑๙} วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองร้อยเอ็ด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

(๓) ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม พระสงฆ์ และแกนนำประชาชนที่ให้ออกความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑๐ รูป/คน

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ ราย

รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๔. ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้อภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๑) รูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อกรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๘ รองลงมา คือ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕ รูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การประยุกต์ใช้ความรู้

ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียน เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้านจิตใจ อารมณ์ ของผู้เรียน ไป
 พร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ของ หลักสูตรคือเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เพื่อให้พื้นที่
 สาธารณะเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดีให้แก่ชุมชนและสังคม โดยมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น
 กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดย
 นำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คน
 ยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอัมบุณ
 อัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออก
 กำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่ง
 สวรรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้
 มากที่สุด สอดคล้องกับ อมรรัตน์ ผุดสุวรรณ ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนการสอน
 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารด้านการฟังด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้น
 ประถมศึกษาปีที่ ๖ พบว่า ผลการประเมินรับรองต้นแบบรูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อ
 การสื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการฟังด้วยเครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้น
 ประถมศึกษา ปีที่ ๖ รูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการ
 ฟังด้วย เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ มีความ
 เหมาะสมมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.74) จากผลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
 ความเหมาะสมดังกล่าว องค์ประกอบ ของต้นแบบรูปแบบการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการ
 สื่อสารในชีวิตประจำวันด้านการฟังด้วย เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษาสำหรับนักเรียนชั้น
 ประถมศึกษาปีที่ ๖ จึงมีความเหมาะสมมาก สำหรับครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการ
 สอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาศึกษาปีที่ ๖
 สอดคล้องกับ จิตเกษม หล้าสะอาดและคณะ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหาร
 จัดการเครือข่ายการวิจัยบทเรียนท้องถิ่น ในภาคใต้ : มหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
 ราชมงคลภาคใต้ พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้งานวิจัยและการถ่ายทอดสื่อการเรียนรู้ที่เกิดจาก
 ผลงานวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมายของ ๖ โครงการวิจัยได้แก่ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้สู่เยาวชนในรูปแบบสื่อ
 เคลื่อนไหวแบบการ์ตูนแอนิเมชัน เรื่องมากินพืชผักท้องถิ่นกันเถอะ และสื่อการเรียนรู้ภาพนิ่งแบบวง
 ล้อ เรื่อง มารู้จักและกินพืชผักท้องถิ่น สื่อการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ สู่ชุมชนเป้าหมายของโครงการโดย
 การจัดทำคู่มือเรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพของจุลินทรีย์และสัตว์น้ำในป่าต้นน้ำป่าน้ำราด
 ตำบลบ้านท่าเียน อำเภอดงเจริญ จ.สุราษฎร์ธานี และสื่อโปสเตอร์เรื่อง เฝ้าภัยใกล้ตัว มี
 การถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบการฝึกอบรม เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพจากแอดดิโนมายซิส การ

ถ่ายทอดผลการวิจัยเรื่องการเรียนรู้และเพิ่มคุณค่าความหลากหลายของพืชอาหารท้องถิ่น ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช การจัดทำฐานข้อมูล ชาวพื้นเมืองในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สอดคล้องกับ เริงฤทธิ์ ทองอย ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนด้วย E-learning สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในรายวิชาหลักการและเทคนิคทางการพยาบาล พบว่ารูปแบบการเรียนการสอนด้วย E-learning สำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในรายวิชาหลักการ และเทคนิคทางการพยาบาล ซึ่งผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและการพัฒนาบทเรียน E-learning ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาบทเรียนนั้น ได้มีการดำเนินการตามขั้นตอนของการพัฒนาบทเรียน โดยมี การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอน รายวิชาจากการศึกษาผลการดำเนินการจัดการเรียน การสอนในปีที่ผ่านมาและการหาแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน E-learning ที่เหมาะสมใน กลุ่มนักศึกษาและอาจารย์ที่มีประสบการณ์การ จัดการเรียนการสอนรูปแบบปกติในปีที่ผ่านมา นำไป สู่การออกแบบการพัฒนาบทเรียนที่ประกอบด้วย การ กำหนดวัตถุประสงค์ของบทเรียน การกำหนดกิจกรรม การเรียน การกำหนดขอบข่ายการเรียนรู้ กำหนดรูปแบบการนำเสนอบทเรียนหรือการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน ให้ง่ายต่อการเรียนรู้โดยเน้นการเรียนรู้ด้วย ตนเอง (Self-directed learning) ที่ผู้เรียนต้องมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ในการที่จะศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเองโดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก

๒) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมการพัฒนารูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม โดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๗.๐$ S.D. = ๐.๕๐) และครั้งที่ ๒ (ประเมินห่างจากครั้งแรก ๑ สัปดาห์) ($\bar{X} = ๑๘.๙๐$ S.D. = ๐.๓๑) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑๓.๖๕$ S.D. = ๐.๕๙) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕ ข้อเสนอแนะในรูปแบบการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ

ละ ๗๔.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๓ รองลงมาคือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมา คือ ให่วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๓ รองลงมาคือ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๕ และ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕ ตามลำดับ สอดคล้องกับ สุวดี สายสกล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อบทเรียนออนไลน์วิชาหลักเศรษฐศาสตร์พบว่าผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อาชีพหลักเศรษฐศาสตร์หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ทฤษฎี พฤติกรรมผู้บริโภค พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕ และผลการเปรียบเทียบผลการเรียน ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยการพัฒนาสื่อ การเรียนรู้วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ เรื่องทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค พบว่านักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูง กว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับ ดวงมณี แสนมัน ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วยแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ในรายวิชาโลหิตวิทยา พบว่า ผลการประเมินประสิทธิภาพโดยรวมของระบบจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า ๐.๕ และ มีความเป็นปรนัยของแบบทดสอบ เมื่อระบบได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วจึงทำการวิจัย เชิงทดลองเบื้องต้นในกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาคณะเทคนิคการแพทย์ชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๓๐ คน เป็นแผนการทดสอบก่อนและหลังการทดสอบแบบกลุ่มเดียวได้ค่าประสิทธิภาพ E_o/E_t เท่ากับ ๗๕.๕๓/๗๑.๘๐ (ระดับ ๑) และ ๗๓.๓๓/๗๐.๔๗ (ระดับ ๒) ตามลำดับ สอดคล้องกับ ผศ.ดร.ประพันธ์ เกียรติเผ่า ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาฟุตบอลเพื่อสุขภาพ พบว่า สื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต มีประสิทธิภาพ ๘๓.๑๑/๘๒.๓๕ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ๘๐/๘๐ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์คะแนนสอบก่อนเรียนกับคะแนนสอบหลังเรียนไม่แตกต่างกัน ที่นัยสำคัญ ที่ .๐๕

๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ดวงมณี แสนมัน ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้วยแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ในรายวิชาโลหิตวิทยา พบว่า เมื่อประเมินเจตคติและความพึงพอใจของผู้เรียนด้วยแบบสอบถามจากมาตรการประมาณค่า ๕ ระดับ พบว่ามีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ที่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) สอดคล้องกับ ผศ.ดร.ประพันธ์ เกียรติเผ่า ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รายวิชาฟุตบอล

เพื่อสุขภาพ พบว่า ความพึงพอใจอยู่ที่ระดับมาก สอดคล้องกับ สุวดี สายสกล ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อบทเรียนออนไลน์วิชาหลักเศรษฐศาสตร์ พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อการเรียนรู้ออนไลน์วิชาหลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค ของนักศึกษา ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ ๑ สาขาการบัญชี พบว่า นักศึกษาพอใจใน เรื่องรูปแบบของสื่อการสอนมากที่สุด

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรมีการส่งเสริมให้คนประชาชนในชุมชนเป็นผู้ผลิตสื่อการจัดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อจะได้ผลิตสื่อได้ตรงตามความต้องการและตรงตามความต้องการของคนในชุมชน

๒) ควรมีการติดตามเทคนิคและวิธีการผลิตสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อที่จะได้ปรับใช้ได้อย่างทันสมัย

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑) ควรมีนำรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการไปใช้กับท้องถิ่นอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒) ควรมีการจัดทำรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ภายในจังหวัดร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ฉ
คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

คู่มือการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

โดย

พระครูวาปีจันทคุณ,ผศ.ดร.

พระนัฐวุฒิ สิริจิตฺโต,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

คำนำ

คู่มือนี้ คณะผู้วิจัยได้ผลิตขึ้นมาเพื่อเป็นชุดกิจกรรมในการส่งเสริมการดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในจังหวัดร้อยเอ็ด โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมีเนื้อหา จำนวน ๕ ตอน คือ ตอนที่ ๑ กิจกรรมสถานธรรมล้านกัปปา ตอนที่ ๒ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม ตอนที่ ๓ กิจกรรมพิธีกรรมนังสวรค์ ตอนที่ ๔ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ตอนที่ ๕ กิจกรรมต่อบุญต่อกรรม ทุก ๆ ตอนของกิจกรรมเป็นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าไปเพื่อเป็นบทเรียนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและพื้นที่ในที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเฉพาะพื้นที่ในวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนและหน่วยข้าราชการมาใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมทั้งชุมชนบริเวณรอบ ๆ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เมื่อมีกิจกรรมอะไรที่ต้องใช้พื้นที่ และจำนวนคนมาก วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด จะถูกเลือกใช้พื้นที่เสมอ

ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนนิยม มาใช้มาก จึงได้จัดทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และแนวทางการทำพื้นที่สาธารณะแห่งนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

๑

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

โครงการนี้มีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ ที่ ๑: ส่งเสริม สนับสนุน การขยายผลเครือข่ายพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการสู่ชุมชนคุณธรรม
 ยุทธศาสตร์ ที่ ๒: ส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์พื้นที่สาธารณะให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การแสวงหารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมและมีคุณภาพ ทั้งด้านสติปัญญาหรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านการปฏิบัติหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านจิตใจหรือจิตพิสัย (Affective Domain) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริง ยังคงเป็นประเด็นสำคัญของปัญหาการศึกษาไทยมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้พบข้อจำกัดของรูปแบบการเรียนรู้แบบแยกส่วน (Duality Education) ที่มุ่งเน้นความรู้และความชำนาญเฉพาะศาสตร์ เพื่อสนองความต้องการเฉพาะในลักษณะวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ละเลยการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพจิตใจหรือจิตพิสัย การเปรียบเทียบแข่งขันชิงดีชิงเด่นกลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการส่งเสริมแทนการเกื้อกูลและเอื้ออารีต่อกัน ทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ถูกลดทอนขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เอียงข้างแยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริง เกิดความบั่นทอนทั้งในตนเองและระหว่างกันในสังคม และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม และสถานศึกษาเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรม พระพุทธศาสนาได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่มาช้านาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมไทย ทั้งนี้พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ มีแนวคิดที่มนุษย์สามารถเป็นผู้ประเสริฐหรือฝึกได้ เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญาและความพร้อมของแต่ละบุคคล โดยมุ่งเน้นไปที่ข้อปฏิบัติ ๓ อย่าง หรือไตรสิกขา คือ การฝึกฝนอบรมตนให้ปฏิบัติตามข้อห้ามและข้อแนะนำให้ปฏิบัติเพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีในสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศีล) การฝึกฝนคุณภาพจิตใจให้เกิดความตั้งมั่น แน่วแน่ ไม่

พุ้งชาน รวมถึงการฝึกฝนจิตใจให้มีคุณธรรม ส่งเสริมต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม และสามารถที่จะก้าวสู่การฝึกฝนอบรมปัญญาต่อไป (สมาธิ) และการฝึกฝนปัญญาให้รู้เท่าทันระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งปวงตามธรรมชาติ (ปัญญา) และสามารถนำศักยภาพของตนออกมาใช้มุ่งพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

คณะผู้วิจัยได้มองเห็นถึงความสำคัญในการเรียนรู้ของชุมชนจึงได้พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยใช้วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาดังนี้

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ ที่ ๑: ส่งเสริม สนับสนุน การขยายผลเครือข่ายพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการสู่ชุมชนคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ ที่ ๒: ส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์พื้นที่สาธารณะให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔

กระบวนการส่งเสริมการดำเนินงาน การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

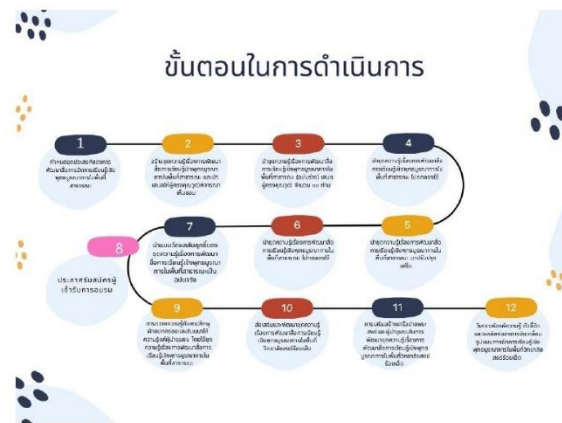

๕

- ๑) การพัฒนาชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๒) การถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๓) การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
- ๔) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๕) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๖

ขั้นตอนในการดำเนินการ

๗

๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒) สร้างชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ

๓) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

๔) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้อบรมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑

๕) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มาปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงสร้างชุดความรู้

๖) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้อบรมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒

๗) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะเป็นฉบับจริง

๘) ประการับสมัครผู้เข้ารับการอบรมตามชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน

๘

๙) การถวายเป็นบุญกับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสมณานาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑๐) การส่งเสริมและพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวังชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวังชัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวังชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๘

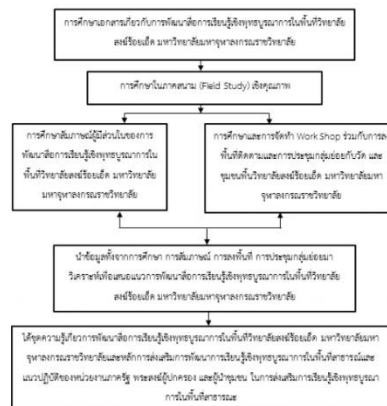
รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอวังชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑๐

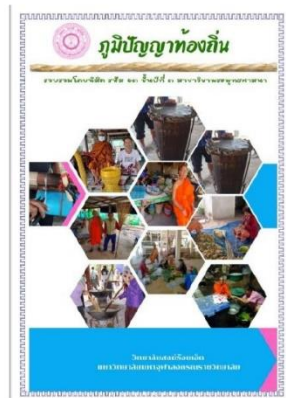
สรุปขั้นตอนการ พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบล

นิเวศน์ อำเภอวังขุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๑๑

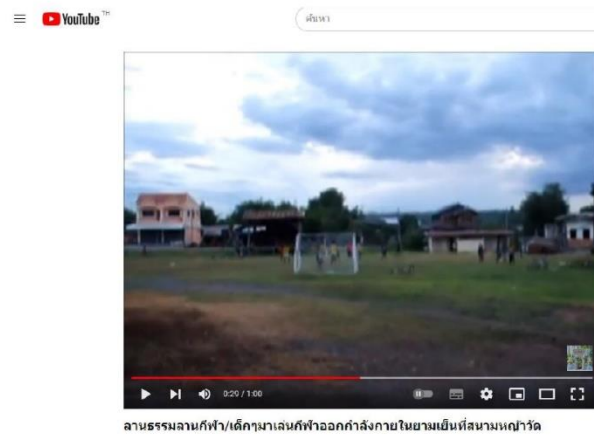
การผลิตสื่อและการรวบรวมสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

https://anyflip.com/ijzh/qiwe/#google_vignette

https://sites.google.com/mcu.ac.th/roi-et-political-science/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%81?fbclid=IwAR1p-5EwUI8mO0q2AI--4ErezmA-MSI3--VuJpYcUK_Llv9yt0jn_40Y1I4

<https://www.youtube.com/watch?v=MS3X4Pfm4SU>

๑๔

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
www.roiet.mcu.ac.th

๑๕

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
www.roiet.mcu.ac.th

เกี่ยวกับ • สำนักงาน • คณะ • สมัครเรียน • สารสนเทศ • การวิจัย • ดาวโหลด • ฐานข้อมูล • ติดต่อ

วิทยานิพนธ์

โครงการบุญกุ่มข้าวใหญ่และเทศน์มหาชาติ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

၈၆

၈၇

ภาคผนวก ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การศึกษาการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ รวมทั้งหาประสิทธิภาพของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

วัตถุประสงค์การวิจัย คือ ๑) ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

เป้าหมายการวิจัย คือ ๑) รูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นลักษณะอย่างไร ๒) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร ๓) ความพึงพอใจของการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

ขอบเขตการวิจัย โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ ส่วน คือ ๑) การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ ๒) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๓) การพัฒนากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๔) คุณภาพชีวิตของผู้ใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ด้านพื้นที่ พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้คือ โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๔๐ รูป/คน

ด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย จำนวน ๑๐ เดือน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ รูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรตาม การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methodology Research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ผลการศึกษา

๑. ศึกษารูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบนโยบายและแนวปฏิบัติการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน เพื่อทราบแนวทางการดำเนินการตามเป้าหมายการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

นโยบายและแนวทางการปฏิบัติ หลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา การประยุกต์ใช้ความรู้ทางพระพุทธศาสนากับผู้เรียน เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาด้าน จิตใจ อารมณ์ หรือจิตพิสัย (Affective Domain) ของผู้เรียน ไปพร้อมๆ กับการบรรลุเป้าประสงค์ของ หลักสูตรคือเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เพื่อให้พื้นที่สาธารณะเป็นแหล่งบ่มเพาะคนดีให้แก่ชุมชนและสังคม โดยมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน กิจกรรมต่อยอดธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่

ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

แนวคิดและหลักการดำเนินการของรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เน้นการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการใช้สื่อในการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา โดยเน้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

รูปแบบสื่อในพื้นที่สาธารณะจะต้องใช้ได้อย่างสะดวกและเมื่อนำมาใช้แล้วช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบสื่อ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นการท่องเทียวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับทุกวัย ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนาน ทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

การสำรวจความคิดเห็นรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย) จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ ตามลำดับ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๕ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ ตามลำดับ มี

ระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕ รองลงมา ระดับนักธรรมตรี - เอก จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓ รองลงมามี รองลงมาระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๓ รองลงมาระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๒ คน จำนวน ๑๐.๕ รองลงมาระดับเปรียญธรรม ๑ - ๓ จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๓ รองลงมาระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๓ รองลงมาระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๐ รองลงมาระดับเปรียญธรรม ๔ - ๖ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ และระดับเปรียญธรรม ๗ - ๙ จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๕ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้องรำพื้นบ้าน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๘ รองลงมา คือ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๓ รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๘ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังภายในตอนเช้า คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐ และกิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๕

๒. พัฒนาศือการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสัมภาษณ์ผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์ ผู้แทนวัฒนธรรมจังหวัด ผู้แทนอำเภอธวัชบุรีและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๑๐ รูป/คน และสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มร่วมกับคณะสงฆ์และตัวแทนภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่นในระดับอำเภอ จำนวน ๑๐ รูป/คน

นโยบายและแนวทางการส่งเสริมการพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ เช่น กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้องรำพื้นบ้าน กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่าย

คุณธรรม กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีแนวทางการใช้สื่อต่างๆ ดังนี้ ๑) สื่อหรือนวัตกรรมที่จะนำมาใช้ มีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดในการเป็นสื่อที่ช่วยเหลือในการจัดการเรียนการสอน มากกว่ารูปแบบการสอนแบบเดิม ๆ ๒) สื่อหรือนวัตกรรมมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและสภาพความเป็นอยู่ของผู้เรียน ๓) ควรเลือกใช้สื่อหรือนวัตกรรมที่มีงานวิจัยหรือกรณีศึกษารองรับ ในเรื่องของการนำมาใช้ได้ในสภาวะการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ๔) สื่อและนวัตกรรม มีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของผู้เรียน ๕) ควรคำนึงถึงงบประมาณของแต่ละโรงเรียนในการเลือกซื้อหรือผลิตสื่อและนวัตกรรม พยายามเลือกสรรสื่อโดยคำนึงถึงความคุ้มค่าเป็นหลัก ไม่ควรให้สิ้นเปลืองมากจนเกินไป สามารถนำมาใช้ได้หลากหลาย ๖) ในการใช้สื่อและนวัตกรรมต่าง ๆ ผู้ใช้จำเป็นต้องศึกษาคู่มือการใช้หรือออกแบบวิธีการใช้ให้เหมาะสมก่อนนำมาใช้ เพื่อให้สามารถใช้สื่อได้มีประสิทธิภาพและไม่ให้เกิดความเสียหายกับตัวสื่อ ๗) สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีมาทดแทนสื่อสิ้นเปลืองต่าง ๆ เช่น ใช้การฉายภาพจากอินเทอร์เน็ต แทนการป้อนรูปภาพลงบนกระดาน เป็นต้น การจัดทำสื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียนโดยในท้องถิ่น โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่นและสนับสนุนให้ ชุมชน วัด และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อด้วย

การเสริมสร้างการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กระบวนการพัฒนารูปแบบสื่อการเรียนการสอน ได้ดังนี้ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการออกแบบสื่อ เช่น วิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน วิเคราะห์ข้อมูลทักษะ วิเคราะห์ข้อมูลสื่อการเรียนรู้อ วิเคราะห์ข้อมูลวัสดุและการผลิตและการวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตสื่อการเรียนรู้อ ๒) สื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่มุ่งเน้นให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ๓) สื่อมีเนื้อหาสนุกสนานเมื่อนำมาประกอบกับการเรียนการสอนแล้วทำให้ผู้เรียนนั้นไม่เบื่อ เช่น สื่อเกี่ยวกับวัด เกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ ประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

การส่งเสริมการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ชุมชน วัด และโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ร่วมกันโดยสอดแทรกหลักธรรมอริยสัจ ๔ และไตรสิกขาผ่านสื่อการจัดการเรียนรู้ เช่น วิดีทัศน์ แผ่นพับ สื่อมัลติมีเดียเพื่อการเรียนรู้ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม โดยในทุกกิจกรรมจะสอดแทรกสื่อการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อนั้น สามารถจำแนก ได้ดังนี้ ๑) บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการผลิตสื่อ ขาดประสบการณ์และความรู้ความชำนาญในการใช้สื่อนวัตกรรมทางการศึกษารวมถึงการไม่ส่งเสริมให้เกิดการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ๒) ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ในการจัดหาวัสดุและอุปกรณ์ในการผลิตสื่อหรือนำสื่อมาประยุกต์ใช้กับการสอนต่าง ๆ ๓) สื่อนวัตกรรมบางชนิด ไม่เหมาะกับการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนในห้องเรียนที่มีจำนวนมาก ๔) ความแตกต่างของผู้เรียนส่งผลทำให้การใช้สื่อมีผลลัพธ์ที่หลากหลาย มีทั้งสนใจและไม่สนใจ และสื่อหรือนวัตกรรมบางชนิดใช้เวลาในการใช้มากเกินไป ไม่เหมาะสมกับการจัดเวลาเรียน ๕) การขาดการวัดและประเมินผลการใช้สื่อ ทำให้ไม่สามารถหาได้ว่าสื่อหรือนวัตกรรมใด มีผลต่อผู้เรียนอย่างไร

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการมีส่วนร่วมการพัฒนาปรับเปลี่ยนสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เกิดความสนุกสนานในการเรียนและมีความสุขกับการเรียน ทำให้ผลการเรียนสูงขึ้นและสามารถเป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการพัฒนาชุดความรู้ มาตรการ และกระบวนการการพัฒนาปรับเปลี่ยนสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้ ๑) การพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๑ ชุด โดยกำหนดจุดประสงค์ของการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ศึกษาเอกสารตำรา งานวิจัย เพื่อกำหนดประเด็นการพัฒนาปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๒) สร้างชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเห็นชอบ ๓) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (ฉบับร่าง) เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน ตรวจสอบความสอดคล้องของแนวคิดสื่อการเรียนรู้

เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ๔) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้อบรมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๑ ๕) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ มาปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ในสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังเข้าใจคลาดเคลื่อนและนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงสร้างชุดความรู้ ๖) นำชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้อบรมกับการถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชนในระดับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งที่ ๒ ๗) นำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ของชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะเป็นฉบับจริง ๘) ประกาศรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมตามชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จำนวน ๒๐ คน ๙) การถวายความรู้กับพระภิกษุฝ่ายปกครองและสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน โดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๑๐) การส่งเสริมและพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ๑๑) การเสริมสร้างเครือข่ายพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเป็นความร่วมมือของคณะสงฆ์ ภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชนและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑๒) วิเคราะห์องค์ความรู้ ตัวชี้วัด และผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่บึงพลาญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

การเปรียบเทียบการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีผลการทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมการอบรมโดยใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในครั้งที่ ๑ (ประเมินหลังการฝึกอบรม) ($\bar{X} = ๑๗.๐$ S.D. = ๐.๕๐) และครั้งที่ ๒ (ประเมินห่างจากครั้งแรก ๑ สัปดาห์) ($\bar{X} = ๑๘.๙๐$ S.D. = ๐.๓๑) สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการอบรม ($\bar{X} = ๑๓.๖๕$ S.D. = ๐.๕๙) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีผลการทดสอบก่อนการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธ

บูรณาการในพื้นที่สาธารณะและหลังการใช้ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ข้อเสนอแนะในรูปแบบการพัฒนาสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่าการร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๕ รองลงมาคือ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๓ รองลงมาคือ ให้วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมา คือให้วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม คิดเป็นร้อยละ ๗๒.๓ รองลงมา คือ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนร่วมบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๕ และ กิจกรรมอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕ ตามลำดับ

๓. ประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อรูปแบบการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

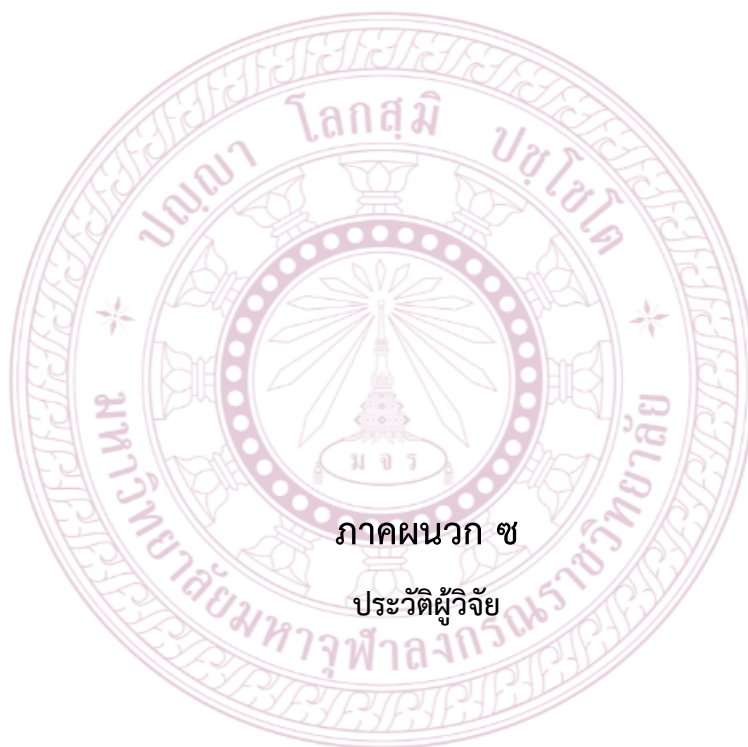
๑) ควรมีการส่งเสริมให้คนประชาชนในชุมชนเป็นผู้ผลิตสื่อการจัดการเรียนรู้อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อจะได้ผลิตสื่อได้ตรงตามความต้องการและตรงตามความต้องการของคนในชุมชน

๒) ควรมีการติดตามเทคนิคและวิธีการผลิตสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อที่จะได้ปรับใช้ได้อย่างทันสมัย

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑) ควรมีนำรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการไปใช้กับท้องถิ่นอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒) ควรมีการจัดทำรูปแบบสื่อการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะอื่นๆภายในจังหวัดร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ซ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อ / ฉายา / นามสกุล	พระครูวาปีจันทคุณ, ผศ.ดร.	
วัน / เดือน / ปี เกิด	วันที่ ๒ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖	
ตำแหน่งทางวิชาการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา	
วัด / ที่อยู่	วัดบ้านหนองแคน ตำบลรอบเมือง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด	
วุฒิการศึกษา	นธ. เอก พ.ศ. ๒๕๓๙ พธ.บ. (สาขาวิชาสังคมศึกษา) พ.ศ. ๒๕๔๗ ศน.ม. (ศาสนาและปรัชญา) พ.ศ. ๒๕๕๐ พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) พ.ศ. ๒๕๕๙	
ผลงานทางวิชาการ	หนังสือ ๑. ธรรมนิเทศ ๒. เต็มบุญในพุทธศาสนา งานวิจัย ๑. เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด” สถานภาพ: ผู้ร่วมวิจัย ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๒. เรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ผู้ป่วยเอดส์ : กรณีศึกษา บทบาทพระครูกิตยานุรักษ์” สถานภาพ: ผู้ร่วมวิจัย ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๓. เรื่อง “ผลการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้นักรธรรมประจำอำเภอในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด” สถานภาพ: ผู้ร่วมวิจัย ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)	

	บทความวิจัย/บทความวิชาการ ๑. เรื่อง “การส่งเสริมพรหมวิหารธรรมเพื่อสันติภาพ” การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ นำเสนอในวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น หน้า ๒๕๗
สถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	๐๖๕-๘๒๖-๙๕๕๖
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

